Alfred Edersheim

Israel i Kanaan under Josva og dommerne

Bibelhistorie, tredje bind

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Alfred Edersheim: *Israel i Kanaan under Josva og dommerne* (Bibelhistorie, tredje bind).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Forfatterens forord 1
Utgiverens forord 4
Kronologisk tabell 6
Kapittel 1. Israel ved grensen 7
Kapittel 2. Bileams kvad og endelikt 15
Kapittel 3. Siste forberedelser på Moabs sletter 22
Kapittel 4. Moses' død 28
Kapittel 5. Josva og Rahab 31
Kapittel 6. Over Jordan 36
Kapittel 7. Jerikos fall 39
Kapittel 8. Akans synd og Ais fall 43
Kapittel 9. Ebal, Garisim og gibeonittene 48
Kapittel 10. Erobringen av Kanaan 53
Kapittel 11. Landet blir delt ut 58
Kapittel 12. Josvas avskjed og død 63
Kapittel 13. Fra Gilgal til Bokim 69
Kapittel 14. Otniel, Ehud og Sjamgar 76
Kapittel 15. Debora og Barak 80
Kapittel 16. Gideon og slaget ved More 88
Kapittel 17. Gideons siste år og Abimelek 96
Kapittel 18. Jefta og hans løfte 103
Kapittel 19. Samsons historie og betydning 111
Kapittel 20. Samsons fall og død 118
Kapittel 21. Rut 121
Om Alfred Edersheim 131
Ordforklaringer 132

Forfatterens forord

Israels historie som nasjon begynner med at folket går inn i Kanaan. Alt som går forut for denne hendelsen – fra påskenatten i Egypt, da Israel ble født som Herrens folk, til seieren over Sihon og Og, de to siste hedningefolkene som ville stenge veien til deres hjem – er bare forberedelse. Under de førti årene i ørkenen ble folket på underfullt vis smeltet sammen av Guds sterke hånd.

Men nå hadde «løven av Juda» slått leir på østsiden av Jordan og lå ansikt til ansikt med sitt kommende hjem, klar til å ta fatt på sitt store kall. Da begynte folkets egentlige historie som nasjon. Oppgaven som lå foran dem, var å drive ut hedenskapet og legge grunnvollen for Guds rike på ruinene av det. Etter Guds plan skulle riket så bre seg ut, til det i tidens fylde kunne nå alle folkeslag på jorden (Sal 80,9–12; jf. Sal 87 og steder som Sal 86,9; Jes 44,5).

En ny periode i Israels historie begynner derfor da folket slo leir i Sittim. Fra da av forteller de hellige beretningene først om enkelte hendelser like før inngangen i det lovede landet, deretter om erobringen og om hvordan landet ble delt ut til Israels stammer. Til sist skildrer de Israels åndelige og nasjonale utvikling i dommertiden, samtidig som de historisk viser de grunnleggende prinsippene folkets eksistens hvilte på.

Disse prinsippene er Israels særlige forhold til Jehova som Guds folk og Jehovas særlige handlemåte med dem som deres konge. Også tiden i ørkenen var dypt preget av disse to grunntankene. Men enda tydeligere trer de fram i historien under Josva, og aller mest i dommertiden.

Ikke bare Moses, men også Josva og de eldste som hadde levd samtidig med ham, var gått bort, og folket hadde slått seg ned i sitt eget land. Nå sto det fritt til å utvikle de tilbøyelighetene som lenge hadde vist seg. Da kom den vekslingen mellom frafall og straff fra Herren, anger og omvendelse til Gud og befrielse, som er den røde tråden i Dommerboken.

Denne delen av Israels historie når både sitt laveste og sitt høyeste punkt i Samson, og med ham slutter også dommerperioden. For Samuels styre er bare en overgang til og en forberedelse for kongedømmet i Israel.

Men den åndelige betydningen av hele denne perioden er samlet i salmistens ord (Sal 44,3–5):

«Du drev hedningene ut med din hånd, men våre fedre plantet du.
Du ødela folkeslag, men våre fedre lot du utbre seg.
For ikke ved sitt sverd inntok de landet,

og deres arm frelste dem ikke,
men din høyre hånd og din arm og ditt åsyns lys.
For du hadde behag i dem.
Du er min konge, Gud!
Påby at Jakob skal frelses!»

Josvas bok og Dommerboken utgjør den første delen av det den hebraiske kanon kaller «de tidligere profetene». Dette navnet har de ikke fått fordi de har med de egentlige profetene å gjøre, og heller ikke fordi forfatterne deres hørte til denne gruppen av hellige menn. De har fått det fordi innholdet og karakteren i disse skriftene er preget av den profetiske ånd slik at de i en annen forstand er profetiske skrifter.

De framstiller Israels historie fra profetens synsvinkel – ikke som en rekke hendelser etter hverandre, men som historien om Israel som Guds folk. Det forklarer også det særpregede ved disse skriftenes form og stil.

Dommerne blir for eksempel ikke nevnt i nøyaktig rekkefølge, og de framstilles heller ikke som herskere over alle Israels stammer, den ene etter den andre. Det er dessuten tydelig at det er store hull i historien fra denne tiden. Enkelte hendelser som strakte seg over lang tid, blir bare nevnt i forbifarten, mens andre, som varte langt kortere, blir fortalt med stor grundighet. Det samme gjelder skildringen av de enkelte personene.

Mange opplysninger viser at forfatterne kjente detaljene godt, og at de må ha hatt rikelig med kilder til rådighet for å skrive en fullstendig historie. Den naturlige slutningen blir da at de har gjort sitt utvalg under Guds ledelse, i samsvar med «profetiens ånd», og at de bare har villet vise hvordan Guds rike enkelt og klart utviklet seg slik det trådte fram i Israels folk.

Ut fra dette vil man lett forstå at denne delen av Israels historie byr på særlige vanskeligheter: beretningene er korte, overgangene bratte og brå, og hendelsene er uvanlig underfulle. Vanskelighetene ligger ikke så mye på det eksegetiske og kritiske området – selv om de ikke mangler der heller – men heller i beretningenes eget innhold, og dermed rører de ved selve Den hellige skrift.

For egen del må jeg åpent innrømme at jeg ikke bare var engstelig da jeg gikk til utleggingen av disse skriftene, men også full av mistillit til mine egne evner. Riktignok visste jeg at det som så ut som en vanskelighet, kunne få sin fulle og tilfredsstillende løsning, selv om jeg ikke klarte å finne den, og at hver beretning hadde sin guddommelige mening, selv om jeg ikke maktet å påvise den.

Likevel tror jeg at de fleste som leser Josvas bok og Dommerboken, i noen grad vil forstå hvordan jeg hadde det da jeg tok fatt på arbeidet.

Nå som arbeidet er fullført, er det både min plikt og min glede å si med takk at jo dypere jeg gikk inn i beretningene, desto klarere ble de for meg, og desto tydeligere trådte deres guddommelige betydning fram. Samtidig ble jeg stadig fastere overbevist om at de er pålitelige. Kanskje jeg i denne sammenhengen kan få vise til min framstilling av Bileam og Josva og av Gideons, Jeftas og særlig Samsons historie.

Tro mot planen jeg satte meg – å føre leseren gradvis videre – har jeg i dette bindet gitt den hellige beretningen en grundigere behandling. Den kritiske

drøftingen av de spørsmålene som hørte med til min oppgave, har jeg likevel henvist til korte noter under teksten. Mange spørsmål som jeg gjerne skulle ha gått inn på, lå utenfor planen min, og dem har jeg motvillig måttet la ligge. Det gjelder særlig spørsmålet om hvor gamle disse bøkene er, og når de ble skrevet.

Jeg våger å si at det ennå er mye å si om dette. Etter min mening har tidligere kritiske framstillinger vært altfor opptatt av å tilbakevise motstandernes argumenter, uten å legge fram det jeg vil kalle de positive vitnesbyrdene. Arbeidet med disse skriftene har nemlig gjort meg stadig mer viss på at det finnes rikelig med slike positive vitnesbyrd.

Jeg skammer meg ikke over å bekjenne åpent at vi – tross mange tilsynelatende tungtveiende innlegg fra forfattere på den andre siden – trygt kan fortsette å vandre på «de gamle stier». Det var mitt ønske at dette bindet kunne være et lite bidrag til å forstå bedre at de hellige Guds menn «talte drevet av Den Hellige Ånd» (2 Pet 1,21), og at hele Skriften er «nyttig til lærdom, til overbevisning, til rettledning, til opptuktelse i rettferdighet» (2 Tim 3,16).

Utgiverens forord

De to første bindene av dette bibelhistoriske verket er kommet ut, og så vidt jeg har kunnet bringe i erfaring, har de fått enstemmig anerkjennelse. Planen er derfor nå å la de fem neste, små bindene følge etter med et halvt års mellomrom.

Som man allerede vil ha merket i de to første bindene, er det forfatterens mål å føre leserne videre ved å gi det historiske stoffet en stadig grundigere behandling etter hvert som den historiske horisonten utvider seg mot tidens fylde. Den planen følger han også i de neste bindene, som handler om Israel under Josva og dommerne (III), Israel under Samuel, Saul og David (IV), Judas og Israels historie (V og VI) og tiden fra Joas til Sidkia (VII).

Slik blir leseren grundigere kjent med den delen av Israels historie som særlig kaster lys over de skriftene menigheten oftest bruker til oppbyggelse, Salmenes bok og de profetiske bøkene, samtidig som den historiske utviklingen alltid står klart fram. Likevel har forfatteren hele tiden som mål å skrive for folket. Alt som er av mer vitenskapelig og kritisk art, henviser han til noter under teksten.

Jeg tror derfor jeg kan si at de neste bindene vil bli både lærerike, oppbyggelige og interessante, og jeg ønsker dem stor utbredelse i menighetene våre, både i skolen og i hjemmet.

Siden annet bind kom ut, er dr. Edersheim gått bort. Med ham har den teologiske vitenskapen, og særlig den engelske kirke, mistet en fremragende mann. Dr. Edersheim var en lærd mann. Han hadde tatt doktorgraden både i teologi og i filologi, og da han døde, hadde han en framtredende stilling ved det ærverdige universitetet i Oxford.

Han var østerriker av fødsel og var oppdratt i den jødiske religion. Etter at han var gått over til evangeliet, gjorde han det til sin livsoppgave å studere sitt folks historie og den gamle jødiske litteraturen som hører til den. Hans mange skrifter viser at han kjente Israels liv inngående, både i fortid og nåtid. Det var også særlig dette studiet som opptok ham like til han døde, og han behandlet stoffet både i fortellinger og traktater og fremfor alt i populære og lærde verker.

Det er som om noe av Paulus' sorg over sine brødre klinger igjen i skriftene hans. Men vi merker også at den samme apostelens håp lyser for blikket hans når han vender seg mot framtiden og tenker på Israels håp. På dette punktet minner han mye om vår berømte Caspari, som han også ellers har mange berøringspunkter med. At slike menn går over til evangeliets tjeneste med alle de

rike nådegavene Israels Gud har lagt ned i dem, peker fram mot den tiden da Israels antakelse skal være «liv av døde» (Rom 11,15).

Til dem som har blitt kjent med dr. Edersheim gjennom dette verket og kanskje får lyst til å bli bedre kjent med ham, vil jeg nevne noen av hans andre skrifter: *The Life and Times of Jesus the Messiah*, et verk i to store bind som han arbeidet med i sju år; *The Temple: Its Ministry and Services at the Time of Jesus Christ Sketches of Jewish Social Life in the Days of Christ Elisha the Prophet* og *Prophecy and History in Relation to the Messiah*.

Da han døde, arbeidet han på et verk om apostelen Paulus. I tillegg har han skrevet fortellinger og traktater, for eksempel *Miriam Rosenbaum* og *What Is Her Name?*

Kvinnherad i mars 1890.

Ragnvald Gjerløw.

Kronologisk tabell

for tidsrommet fra utgangen av Egypt til Salomos tempel ble bygd. Etter prof. Keil. (Jf. Dom 11,26 og 1 Kong 6,1.)

Viktigere begivenheterHvor lenge de varteÅr før KristusUtgangen av Egypt–1492Lovgivningen på Sinai–1492–1491Moses' og Arons dødI det 40. år1453Josvas erobring av Kanaan7 år1452–1445Utdelingen av Kanaan, til Kusjan-Risatajim rykket inn i landet10 år1445–1435Josvas død–omkr. 1442Israels kriger med kanaaneerne–fra 1442Toget mot Benjamin (Dom 20)–omkr. 1436Kusjan-Risatajims undertrykkelse8 år1435–1427Otniel og freden i landet40 år1427–1387Moabittenes undertrykkelse18 år1387–1369Ehud og freden i landet80 år1369–1289Sjamgars seier over filistrene––Jabins undertrykkelse20 år1289–1269Debora og Barak og freden i landet40 år1269–1229Midianittenes undertrykkelse7 år1229–1222Gideon og freden i hans tid40 år1222–1182Abimelek3 år1182–1179Tola23 år1179–1156Ja'ir22 år1156–1134Eli i 40 år–1154–1114Deretter:

I østI vestHvor lenge de varteÅr før KristusAmmonittenes undertrykkelse i 18 år: 1134–1116Filistrenes undertrykkelse40 år1134–1094Arken går tapt–omkr. 1114Jefta, 6 år: 1116–1110Samsons bedrifter–1116–1096Samuel som profet–fra 1114Ibsan, 7 år: 1110–1103Samuel som dommer19 år1094–1075Elon, 10 år: 1103–1093Saul, konge20 år1075–1055Abdon, 8 år: 1093–1085David i Hebron7 år1055–1048David i Jerusalem33 år1048–1015Salomo, til templet ble bygd3 år1015–1012Til sammen480 år

Kapittel 1. Israel ved grensen

Israel ved grensen til det lovede landet. Hedenskapets sanne karakter og det avgjørende oppgjøret. Bileams karakter og historie.

(4 Mos 22)

Ørkentiden med alle sine kamper og fristelser var over. Israel sto på terskelen til det lovede landet, bare skilt fra det av Jordans vann. Men før folket gikk over denne grenselinjen, måtte det en gang for alle få full kunnskap om hva hedenskapet virkelig var, og hvordan det stilte seg til Guds rike. Israel måtte lære at hedningefolkene ikke bare var fiendtlige politiske makter som ville stanse framrykningen deres, men at hedenskapet selv i sitt vesen sto fiendtlig mot Guds rike.

De to maktene var helt uforenlige. Derfor kunne ikke Israel inngå noen som helst forbindelse med hedenskapet; det skulle ikke være noe samkvem, og de skulle ikke engang tåle det i sin midte.

Like før de gikk inn i det hellige landet, skulle Israel få den lærdommen gjennom smertelig erfaring med Bileam. Det er lett å forstå hvorfor den var så viktig nettopp på denne tiden. Igjen og igjen måtte Israel lære på nytt at enhver forbindelse – ja, bare berøring – med denne verdens riker ikke førte med seg annet enn nye sorger og nye plager.

Men lærdommen gjelder fullt ut også Guds kirke, for den viser klart hvor farlig det er for Guds folk å blande seg med denne verden og gå opp i dens vesen. Slik har historien om Balak og Bileam, foruten sin direkte betydning for Israel, en viktig lærdom å gi Guds folk til alle tider.

Med de avgjørende seirene over Sihon og Og (jf. 4 Mos 21,21–35) hadde Israel enten lagt bak seg alle folkeslag som på noen måte kunne hindre inngangen i det lovede landet, eller også spredt og overvunnet dem.

Nå lå leiren, med Skriftens ord, «på den andre siden av Jordan midt imot Jeriko» (4 Mos 22,1). Teltene var slått opp på de rike og fruktbare engene ved Arabot, eller «Moabs ødemarker», som landet på begge sider av elven fremdeles ble kalt etter sine tidligere innbyggere.[1]

Den veldige leiren lå spredt over flere kilometer, fra Abel-Sjittim, «akasieengen», i nord til Bet-Jesjimot, «ødeleggelsens hus», ved kanten av ørkenen like

[1] Navnet Arabot lever ennå i Araba, som strekker seg fra et sted litt lenger sør ned til Akababukten i Rødehavet.

ved Dødehavet i sør (4 Mos 33,49). Det måtte se ut som om «løven av Juda» lå der klar til sprang for å kaste seg over byttet.

Men var det virkelig løven av Juda som lå i denne leiren, og skulle Guds løfter til Juda vise seg å være «ja og amen»? Et voldsomt angrep skulle snart avgjøre det spørsmålet – et angrep der hedenskapet ville bruke andre våpen enn dem som nettopp hadde vist seg maktesløse i hendene deres.

Vi kan se flere grunner til at nettopp Moab i dette øyeblikket måtte tre fram som hedenskapets forkjemper og representant og kjempe mot Israel, enda moabittene selv ikke var direkte truet (4 Mos 22,1–3). Riktignok hadde Israel latt landet deres være i fred, for Gud hadde uttrykkelig befalt dem ikke å trenge inn på Moabs område (5 Mos 2,9).

Men nå sto Israel like overfor dem som en farlig nabo. Hadde ikke hele landet nord for Arnon, som Israel hadde tatt fra amorittene, inntil ganske nylig vært moabittisk? Og ble ikke disse fjellplatåene og slettene ennå kalt Moab? Skulle ikke Moab da prøve å vinne tilbake det som en gang hadde vært deres?

Men det sto langt mer på spill. Det gjaldt selve eksistensen til hedenskapet og de hedenske folkene. Det Moses' sang hadde sagt profetisk, var uten tvil allerede langt på vei oppfylt. Folkene hadde hørt om Guds underfulle gjerninger for Israel: «Folkene hører det, de skjelver … Redsel griper Moabs høvdinger» (2 Mos 15,14–15).

Blant de omvandrende stammene i Østen sprer rykter om slike hendelser seg fort. Jetro hadde hørt om dem lenge før (2 Mos 18,1), og Rahabs ord viser hvordan frykt og redsel var falt over landets innbyggere (Jos 2,9). Våpenmakt var allerede prøvd mot Israel.

Amorittene, som tidligere hadde klart å rive til seg hele Moabs land nord for Arnon, hadde under kong Sihon dristig rykket ut mot Israel. Men de var ikke bare blitt slått; de var nesten helt utryddet. Den samme skjebnen hadde rammet den tapre kongen i Basan og hans folk.

Så langt var det altså klart at Jehova, Israels Gud, trofast hadde holdt sitt ord og vist seg sterkere enn hedningenes guder. Hvis Israel fortsatte fram på samme måte, ville det ende med undergang for dem som folk og med skam for deres guder og deres religion.

Når vi prøver å sette oss inn i de synspunktene og følelsene som naturlig måtte gjøre seg gjeldende blant hedningene under slike omstendigheter, må vi passe oss for å overføre våre egne forestillinger på dem.

I våre dager dreier spørsmålet seg om å anerkjenne eller fornekte Gud. Den gangen gjaldt det derimot om Jehova var den eneste sanne Gud, eller om det fantes andre guder ved siden av ham. Det kunne aldri falle hedningene inn å fornekte Jehova som det jødiske folkets Gud (se for eksempel 1 Kong 20,23; 2 Kong 18,25.33–35). Det de ikke ville anerkjenne, var at Jehova var den eneste sanne Gud, mens alle andre guder bare var avguder laget av menneskehender.

Hedningene kunne godt finne seg i at Jehova var hebreernes Gud. Men hvem var sterkest, Jehova eller deres egne guder? Det de ellers visste om denne Israels Gud, kunne samles i dette: Han var «en nidkjær Gud» (2 Mos 20,5), og den gudsdyrkelsen han krevde, var så helt forskjellig fra deres egen at den ville snu opp

ned på hele livet deres hvis den fikk innpass blant dem – ikke bare religionen, men også deres borgerlige vaner og skikker.

Ut fra dette er det lett å forstå hvorfor Moabs konge først og fremst tok sin tilflukt til Bileam og så ivrig søkte hans hjelp mot den inntrengende fienden. Han ville stanse den seierrike framferden Israels Gud hadde mot hedenskapet.

Bileam, Beors sønn, hørte etter alt å dømme til en slekt av magere – østerlandske prester, stjernetydere og spåmenn – som bodde i Petor, en by i «Aram», det vil si Mesopotamia, ved bredden av Eufrat (4 Mos 22,5; 23,7; 5 Mos 23,4).

Bileam betyr «fortærer» eller «den som sluker», og farens navn betyr «den som brenner opp» eller «ødelegger». Kanskje fikk de disse navnene ved fødselen, eller kanskje – slik det var svært vanlig i Østen – på grunn av sine egenskaper. Uansett er det rimelig å anta at navnene på en eller annen måte viser til det ryet de hadde blant folket.

Hvis det stemmer, slik noen har ment, at Moabs konge Balak var av midianittisk opprinnelse, blir det enda lettere å forstå at han i denne situasjonen søkte råd og hjelp hos midianittene, og at han ville slå seg sammen med dem for å få Bileams hjelp (4 Mos 22,4–7).

De midianittiske nomadene streifet, i likhet med dagens beduiner, omkring i den store ørkenen mellom Mesopotamia og Moabs grense, og de må i alle fall ha kjent til en så berømt mager som Bileam. Trolig hadde de også i høy grad overdrevet ryktet om makten hans.

Siden midianittene ikke selv var i stand til å angripe Israel, gikk de nok gjerne med på Moabs forslag om å gjøre felles sak, selv om de like lite som moabittene var truet i sitt eget land. Dette forklarer hvorfor Moab og Midian sluttet forbund og sammen sendte bud til Bileam.

Det var et dobbelt mål de hadde for øye. Som vi allerede har vært inne på, måtte Israels seire over de hedenske folkene – eller rettere: Israels Guds overmakt over deres guder – etter deres mening komme av én av to ting. Enten var deres egne nasjonale guder, Kamosj og Baal, ugunstig stemt mot dem fordi de ikke hadde ofret nok til dem, eller så var Jehova virkelig sterkere enn gudene deres.

I begge tilfeller kunne Bileam gi dem en uvurderlig og sikker hjelp, hvis han bare ville gå med på det. For etter hedensk tenkemåte hadde en mager full og uimotståelig makt over gudene: Evnen til å gripe inn i gudenes styre lå enten i ham selv eller i trolldomsmidlene han brukte.

Her lå en av de dype grunnforskjellene mellom hedenskapets tenkemåte og Guds folks, mellom magi og undere. Hedenskapet tilla mennesket makten til å gjøre undere; Guds folk tilskrev alt Gud alene. Ingen av Guds profeter gjorde noen gang krav på en slik makt, slik magerne gjorde; i hvert enkelt tilfelle fikk de kraften til å gjøre undere direkte fra Gud.

Bare Gudmennesket hadde makten i seg selv – han som helbredet og ga liv med en eneste berøring. Slik er det også i den kristne kirke. Det finnes ingen magiske krefter; all overnaturlig kraft Guds folk får erfare, kommer direkte fra Gud. I seg selv har de ingenting.

Men la oss vende tilbake til historien. Selv om Moab og forbundsfellene trolig mente at Jehova var mektigere enn Kamosj og Baal, ville de likevel påkalle Bileams hjelp. For det er også en grunntanke i hedenskapet at de nasjonale gudene kan la seg overtale til å flytte sin velsignelse og beskyttelse fra ett folk til et annet.

Når de gamle romerne beleiret en fremmed by, pleide de for eksempel først høytidelig å be byens guder om å komme ut og gå over på deres side, og de lovet dem ikke bare like stor, men enda større ære enn de hadde hatt før.[2]

Og hvis det var mulig å øve innflytelse på Israels Gud, hvem kunne da være bedre skikket til det enn Bileam? Han skulle jo nettopp ha så sterk innflytelse på gudene, og han hadde dessuten så framtredende evner.

Med disse merknadene går vi over til historiens viktigste skikkelse, Bileam, og til en kort undersøkelse av hans karakter og religion.[3]

Vi har sett at Moabs konge må ha kjent til Jehovas store gjerninger for Israel (2 Mos 15,14–16). Det gjelder naturligvis enda mer for Bileam. Han var jo mager av yrke, hørte til en magerslekt og bodde i en by som var et av magiens hovedsteder. Det var derfor både hans plikt og i hans egen interesse å gjøre seg kjent med slike spørsmål.

Vi må dessuten huske at han bodde i de traktene der minnet om Abraham ennå levde. For det var nettopp et særtrekk ved folkene i Østen at de med forunderlig utholdenhet tok vare på og førte videre minnet om hendelser som hadde funnet sted blant dem, og som hadde gjort sterkt inntrykk på dem.

Vi har også sikre vitnesbyrd om at Bileams kjennskap til Israel gikk lenger tilbake enn det som var blitt kjent om folket under ørkenvandringen. Sammenligner vi Guds løfte til Abraham i 1 Mos 13,16 med Bileams ord i 4 Mos 23,10, skildringen av Juda i 1 Mos 49,9 med Bileams ord om ham i 4 Mos 23,24 og 24,9, og den nesten ordrette gjentakelsen av spådommen i 1 Mos 49,10 i Bileams ord i 4 Mos 24,17, kan vi ikke lenger være i tvil: Bileam hadde gjort seg kjent med Jehovas løfter om Israel.

Når en profetisk sannsiger som Bileam hadde gransket Israels historie og folk og forstått hvor sterk en Gud dette folket tilba, er det helt naturlig at han straks følte seg drevet til å anerkjenne Jehova som en mektig folkegud og så å si knytte bånd til ham. Slik kan vi forklare hvordan han taler om Jehova og tilsynelatende anerkjenner ham.

Men med alt dette var ikke Bileam kommet et skritt forbi det hedenske standpunktet, like lite som trollmannen Simon (Apg 8,9) var kommet Herren Jesus nær da han så de tegnene og undergjerningene som ble gjort, og ville la seg døpe (Apg 8,13). Bileam sto like langt fra sann overgivelse til Jehova som Skevas' sju

[2]Se Kurtz, Geschichte des Alten Bundes, og den interessante drøftingen av spørsmålet hos Döllinger i hans fortreffelige verk Heidenthum und Judenthum.

[3]Dette er ikke stedet for en teologisk og kritisk drøfting av spørsmålet. Jeg vil bare kort si at jeg ikke kan slutte meg til noen av de helt motsatte synene som er satt fram om Bileam. Noen har gjort ham til en profet for Jehova; andre ser ham som en djevelens profet som Gud tvang til å velsigne mot sin egen vilje der han ville forbanne. Heller ikke kan jeg slutte meg til det synet enkelte nyere fortolkere har – som Hengstenberg, Kurtz, Keil og biskop Harold Browne – at han befant seg på et overgangsstadium fra det ene standpunktet til det andre, at «han kjente og bekjente Jehova, søkte og fant ham», «men at han ennå ikke var kommet langt nok i kjennskap til Jehova og overgivelse til ham til at han kunne skille seg helt fra den hedenske magien». Jeg har derfor tatt opp hele spørsmålet til ny undersøkelse, og resultatene legger jeg her fram i korte trekk.

sønner sto fra Herren Jesus, enda de prøvde å drive ut onde ånder i hans navn (Apg 19,13–14).

Skriften kaller ham alltid *kosem*, «spåmann», den betegnelsen som skiller hedenske sannsigere skarpt fra Herrens profeter. Det stemmer også med hele hans framferd.

Hadde han hatt det minste kjennskap til Jehova som den eneste sanne og levende Gud, eller den minste forståelse av hans pakt med Israel og de hensiktene han ga uttrykk for gjennom den, kunne han – med det kjennskapet han ellers hadde til profetiene – ikke et øyeblikk ha tenkt på å slå seg sammen med Balak mot Israel!

Men om han på den andre siden kunne få innflytelse over Israels Gud og så å si gjøre ham til sin gud, slik at han etter sitt eget syn på saken kunne bli en av hans profeter – ja, om han kunne få så stor innflytelse over ham at han fikk ham til å oppgi sine hensikter med Israel, da ville han ha nådd det høyeste målet for sin ærgjerrighet: å bli den mektigste mageren, den største og sterkeste profeten i hele verden.

Slik vi ser det, var han derfor bare preget av hedensk tenkemåte, fra første øyeblikk vi møter ham ved veiskillet, til han til slutt ble revet med i Midians undergang. Derfor gikk det også fort nedover med ham, helt til han endte med samme lønn som Judas.

Men hvor var det punktet i Bileams liv der de to veiene – fortapelsens vei og livets vei – skiltes? Både historien og den enkeltes liv har slike avgjørende tider, da de to veiene skilles – til liv eller til død. Slik var det med farao da Moses første gang kom med Herrens bud om å la folket dra, og bekreftet sin sendelse med mektige, guddommelige tegn.

Bileam sto ved veiskillet den kvelden da sendebudene fra Balak og Midian for første gang var under hans tak. Dette besøket ble det store, skjebnesvangre vendepunktet i hans liv og historie.

Han hadde kommet til å erkjenne at Jehova, Israels Gud, var Gud. Nå sto spørsmålet foran ham: Ville han anerkjenne ham og overgi seg til ham som den eneste sanne Gud – en Gud han ikke kunne forholde seg til slik han før hadde forholdt seg til de hedenske gudene? Ville han nå tre inn i et åndelig og moralsk forhold til ham, oppgi trolldomskunstene og magien og slik bli et redskap for den eneste og mektige Guds Ånd?

Bileam var kommet så langt i kjennskapet til Jehova at standpunktet hans passende kan beskrives med Jesu ord: «Den som ikke er imot dere, er for dere» (Luk 9,50). Men her sto han også ved skillet mellom de to veiene. Det neste skrittet han nå ble ført fram til, gikk mye dypere, for det krevde at han stilte seg i et direkte forhold til Jehova og Herren Kristus. Nå fantes det ingen nøytral stilling lenger for ham: «Den som ikke er med meg, er mot meg» (Matt 12,30).

Guds store nåde og underfulle tålmodighet manglet ikke; de kom Bileam i møte for å hjelpe ham i dette kritiske øyeblikket i livet hans. Han manglet verken klarhet eller mulighet til å bøye seg under Guds vilje. Han sto jo overfor Balaks uttrykkelige ønske om å få hans hjelp til å slå Israel og «drive det ut av

landet» (4 Mos 22,6). Balak hadde dessuten gitt uttrykk for sin faste overbevisning: «Den du velsigner, er velsignet, og den du forbanner, er forbannet.»

Selv om vi ser bort fra den magiske kraften som her ble tillagt ham, må Bileam derfor ha forstått at Balaks forehavende gikk stikk imot Jehovas. Ja, selve ordene som tilla ham makten til å velsigne og forbanne, måtte vise ham at et menneske her ble tillagt det som tilhørte Gud alene.

Men ikke nok med det: Bileam må ha visst at det var med nettopp disse ordene Jehova opprinnelig hadde gitt Abraham velsignelsen: «Jeg vil velsigne dem som velsigner deg, og den som forbanner deg, vil jeg forbanne» (1 Mos 12,3). At Bileam kjente disse ordene, går fram av at han selv siterer dem i 4 Mos 24,9.

Balaks forslag gikk altså rett imot det Bileam visste var Guds faste vilje. Likevel kunne han nøle med å adlyde, om så bare et eneste øyeblikk!

Men dette er ikke alt. I sin uendelige langmodighet steg Gud enda dypere ned. Bileam hadde foreløpig svart sendebudene fra Balak at de skulle bli under hans tak den natten, så ville han neste morgen gi dem svar etter som Herren talte til ham (4 Mos 22,8). Og Herren nedlot seg til å tale med Bileam på den måten Bileam så å si selv foreskrev, og ga ham den natten full klarhet over sin vilje.

Men neste morgen ga Bileam gjestene sine en villedende og uriktig gjengivelse av Herrens svar. Han hadde gjort sitt valg, og dermed hadde han selv avgjort sin skjebne.

Men hvorfor åpenbarte Herren seg for en mann som Bileam, og hvordan kunne han tale med ham? Med vårt begrensede kjennskap til Guds planer bør vi være forsiktige med å reise slike spørsmål. Men i dette tilfellet kan vi i det minste tenke oss et svar. Balak hadde sendt bud på Bileam for at han med sin magi skulle ødelegge Israel – eller rettere: stanse og lede bort Jehovas undermakt, som åpenbarte seg så herlig blant dem.

Det var derfor i virkeligheten en kamp mellom hedenskapet og Guds folk som pågikk, en kamp som både skulle vise klart og avgjøre hvilket forhold Israel sto i til den hedenske verden – og dermed hvilket forhold Guds kirke står i til denne verdens riker.

På samme måte som Gud en gang hadde reist opp farao for gjennom ham å gjøre Egypts guder til skamme, ville han nå herliggjøre sitt navn gjennom Bileam. Nettopp den mannen Balak hadde tydd til som sin siste utvei, ville Gud ta i sin tjeneste.

Hvis Bileam ville bøye seg under Guds vilje, skulle han få herliggjøre Herren ved sin lydighet. Ville han derimot gjøre opprør, skulle straffedommen over ham opphøye Herrens makt. Men i alle tilfeller ville han være et redskap Gud brukte til å fremme sine planer. Det er fra denne synsvinkelen vi ser på Guds møte med Bileam og det Gud talte både til ham og gjennom ham.

Gud hadde den første natten gitt Bileam tre korte, men bestemte befalinger: «Du skal ikke gå med dem. Du skal ikke forbanne folket, for det er velsignet» (4 Mos 22,12). Men i svaret til sendebudene fra Balak fortiet Bileam med vilje de to siste (4 Mos 22,13). Nettopp de var de viktigste, for de viste helt tydelig hvor håpløst Balaks forehavende var, og hvor maktesløst ethvert menneske er

når det gjelder å gripe inn i Guds planer eller øve noen som helst innflytelse på ham.

Men også da Bileam gjenga det Gud hadde sagt til ham, fordreide og forvansket han det grovt. Ordene «Herren vil ikke gi meg lov til å følge med dere» (4 Mos 22,13) kunne tyde på at Guds avslag ikke var endelig og avgjørende. Bileams ord legger en ubegrunnet vilkårlighet inn i Guds svar. Dette kunne lett styrke Balak i hans hedenske syn, ja, kanskje til og med oppmuntre ham til å håpe på et bedre utfall under gunstigere omstendigheter.

Når det gjelder Bileam selv, har vi grunn til å anta at han misforsto Guds ord og tok Guds åpenbaring og tale til ham som et pant på at Jehova anerkjente ham som profet og sto i forståelse med ham. Men gjennom alt dette hadde han ugjenkallelig fjernet seg fra Herren og slått inn på veien som førte til synd og fortapelse.

Det overrasker oss derfor ikke at Bileam fra nå av taler om Jehova som sin Gud og med tillitsfull mine framstiller seg som hans tjener. Samtidig sikrer han seg Balaks gaver, for i svaret sitt passer han godt på ikke å gjøre kongen ugunstig stemt mot seg. Hele hans opptreden måtte snarere få kongen til å søke hjelpen hans på nytt: Han var jo Jehovas tjener, og Israels Gud hadde bare avslått en bønn som han ved en annen anledning kanskje ville innvilge.

Under slike omstendigheter sendte Balak og Midian nye sendebud til Bileam og ba ham komme og «forbanne dette folket» (4 Mos 22,17). Denne gangen var høvdingene flere og gjevere enn de første, og de kom til Bileam med store og høytidelige løfter om den æren han skulle få hvis han nå gikk med på Balaks forslag.

Kongen hadde ikke tatt feil; denne gangen ville det gå sendebudene bedre enn forrige gang. For de sto overfor en mann der verdslig begjær og æresyke var den dypeste drivkraften – eller, med Det nye testamentes ord: Han «elsket urettferdighets lønn» (2 Pet 2,15).

Veien hans var allerede staket ut. Han hadde nektet å overgi seg som et villig redskap til å herliggjøre Herren; nå måtte han gjøre det mot sin vilje. Gud ga ham derfor lov til å gjøre det han selv hadde satt seg fore i sitt hjerte, men med det uttrykkelige forbeholdet: «Men gjør ikke annet enn det jeg sier til deg!» (4 Mos 22,20).

Bileam hadde i blind selvtilfredshet allerede bekjent for sendebudene at han ikke kunne gjøre noe mot «Herrens, min Guds ord» (4 Mos 22,18). Men han forsto ikke at Gud hadde overlatt ham til hans egne begjær, og at dommens sverd allerede hang over ham.

Til da hadde han nok vært ærlig: Han ville spørre Gud en gang til om han kunne få lov, selv om han grovt og med vilje var uvitende om alt som angikk Jehova og hans vilje. Nå så det ut som om Gud virkelig hadde gitt etter for ham. Bileam var kommet til samme punkt som trollmannen Simon da han tilbød apostlene penger hvis de ville gi ham makt til å meddele Den Hellige Ånds gave (jf. Apg 8,18–19).

Neste morgen dro Bileam av sted med Balaks sendebud i denne forblindede selvtilfredsheten, og det var nettopp derfor «Guds vrede ble opptent fordi han

reiste», og «Herrens engel stilte seg på veien for å stå ham imot» (4 Mos 22,22). Det var paktens engel, og med dratt sverd truet han ham med undergang.

Det som nå hendte ham på reisen, skulle om mulig vekke ham til å se hvor fremmed og uvitende han var overfor Herrens veier, som han trodde han vandret på. Ja, selv «et umælende trelldyr talte med et menneskes røst og hindret profetens dårskap» (2 Pet 2,16).

Vi vet at dyr ofte merker fare lettere enn mennesker; de ser ut til å fornemme det som unndrar seg sansene våre. Men her lå det en særlig ydmykende lærdom. Den selvtilfredse profeten hadde ikke sett noen ting, mens det trofaste dyret hans hadde fått øye på engelen med det dragne sverdet og berget livet til sin herre ved å gå ut av veien og legge seg ned (4 Mos 22,23–27).

Likevel fortsatte Bileam i sin blindhet, med et tilslørt hjerte som ikke tok imot noen påminnelse, på veien mot sin egen undergang – helt til Gud åpnet det umælende dyrets munn, så det med menneskerøst til slutt fikk den forblindede profeten til å stanse.

Med engelens åpenbaring og den gripende talen der han lot det umælende dyret anklage ham, ville Gud nettopp vise Bileam hvem han virkelig var, og hvor denne framferden ville føre ham – og å vise det på en måte han ikke kunne overse, og som ydmyket ham dypt.

Men heller ikke dette fikk noen virkelig betydning for Bileam. Riktignok sa han at han ville vende tilbake hvis reisen mishaget Herrens engel (4 Mos 22,34). Men dette tilbudet røpet den samme uvitenheten og hjertets sløvhet som før hadde vist seg i hans villighet til å dra av sted med sendebudene. For spørsmålet gjaldt ikke om han skulle gå eller ikke gå, men om han ville herliggjøre Gud og kjenne ham i hans paktshensikter med Israel!

Nå skulle han få fortsette sin vei. Han ville ikke herliggjøre Jehova og hans pakt med Israel, men Jehova skulle selv gjøre det; midt i sin blindhet skulle Bileam være hans redskap. De eldste fra Moab og Midian og Bileams egne tjenere hadde allerede skyndet seg i forveien for å melde at profeten kom. Fra det stille, men forferdelige møtet med Herrens engel og hans dragne sverd dro Bileam nå videre til møtet med hedenskapets representanter. Men han visste ikke selv at sverdet i Herrens engels hånd hang over både hans og deres hoder.

Kapittel 2. Bileams kvad og endelikt

Bileams spådommer. Bileams endelikt. Likheten mellom Bileam og Judas.

(4 Mos 22,36–25,18; 31,1–20)

Møtet mellom Moabs konge og sannsigeren fant sted i Ir-Moab, «Moabs by», som lå like ved landets nordgrense.[1]

Kongen begynte med en mild og forsiktig bebreidelse til profeten, og på ekte østerlandsk vis minnet han ham om de store æresbevisningene han hadde stilt ham i utsikt. Bileam svarte ved å gjenta det han hadde sagt før: Han kunne bare si det Gud la i munnen hans (4 Mos 22,36–38). Vi trenger ikke anta at dette var hyklersk. Både kongen og profeten opptrer slik vi kunne vente ut fra det bildet vi har prøvd å danne oss av dem.

Fra Ir-Moab dro de til Kirjat-Husot, «byen med de mange gatene», det senere Kirjatajim.[2] Her eller i nærheten ble de første ofrene slaktet, og Bileam og høvdingene var med på offermåltidet (4 Mos 22,39–40). Neste morgen førte Balak sannsigeren opp på de høye toppene av Attarus-fjellet, til Bamot-Baal, «Baals offerhauger». Fjellet hadde fått dette navnet fordi det var viet til dyrkelsen av Baal.

Fra dette stedet, som også ble kalt Baal-Meon og Bet-Baal-Meon, har man en storslått utsikt. Langt i sør var den dype senkningen rundt Dødehavet skjult for blikket, mens utsikten mot nord strakte seg helt til Jerusalem, Garisim, Tabor, Hermon og Gileads fjell. Men selv om blikket nådde så langt ut over det lovede landet, kunne Bileam bare se «utkanten av folket» – det vil si ytterkanten av Israels leir – fordi fjellkjedene stengte for synet (4 Mos 22,41).

Bileam visste hvilken symbolsk betydning sjutallet hadde i Israels gudsdyrkelse, og i samsvar med det bygde de nå sju altere på Baals offerhauger og ofret sju okser og sju værer, en okse og en vær på hvert alter.

Så forlot Bileam Balak og Moabs høvdinger ved alteret og gikk bort for å møte Jehova på vanlig hedensk vis (4 Mos 23,3). Av 4 Mos 24,1 ser vi hva dette betydde: Bileam gikk for å «søke tegn», nøyaktig slik hedenske sannsigere gjør når de leter etter varsler eller andre fenomener de kan knytte sine villfarne tanker til.

Der oppe på «en bar høyde» kom Gud Bileam i møte – ikke i tegn eller varsler, men han «la et ord i Bileams munn» (4 Mos 23,3.5). Bileam sto ikke i noe åndelig

[1] Kannik Tristram mener at dette er det gamle Ar eller Rabbat-Moab (Land of Moab, s. 110). Men teksten synes å legge byen lenger nord.

[2] Jos 13,19; Esek 25,9. Se beskrivelsen av stedet og et bilde av det hos Tristram, s. 270 og 276.

forhold til dette ordet; han var bare det ytre redskapet det ble meddelt gjennom. Derfor kaller Skriften hans profetiske utsagn for «kvad».

Her, like overfor hedenskapets forente makter, som sto klare til å angripe Israel, åpenbarte Jehova sin herlige allmakt som aldri før: Han tok en av sitt rikes fiender i sin tjeneste og gjorde ham til et redskap i sin hånd for å herliggjøre sitt navn og åpenbare sine evige planer.[3]

Bileams første kvad

Balak henter meg fra Aram,
fra Østens fjell Moabs konge:
Kom og forbann Jakob for meg!
Kom og tal ondt over Israel!
Hvordan kan jeg forbanne den Gud ikke forbanner?
Hvordan skal jeg fordømme den Herren ikke fordømmer?
Fra fjellets tinde ser jeg ham,
fra høydene skuer jeg ham:
Se, det er et folk som bor for seg selv,
og blant hedningefolkene regner det seg ikke.
Hvem kan telle Jakobs ætt, talløs som støvet,
eller bare fjerdedelen av Israel?
Må min sjel dø de oppriktiges død,
må min siste slutt bli som deres! (4 Mos 23,7–10)

Uten å gå inn på enkelthetene må vi legge merke til den særegne formen dette kvadet har. Den samme tanken blir gjentatt i to linjer etter hverandre. Så tas en ny tanke opp i de to neste linjene, med en brå og skarp overgang, og slik er det gjennom hele kvadet.

Når det gjelder innholdet, er det påfallende hvor skarpt Israel blir skilt ut fra alle andre folk som Guds folk; dette framheves som det mest framtredende særmerket ved det. At Israel er skilt ut fra alle andre folk både i det indre og i det ytre, er en grunnsannhet i Det gamle testamente og, i sin åndelige anvendelse, også i Det nye. Bileams spådom er gått bokstavelig i oppfyllelse gjennom alle tidsavsnitt i Israels liv.

Men når det gjelder framtiden, peker den på at Israels historie ennå ikke er avsluttet. Gud har ikke glemt sitt folk; det venter dem ennå en nådetid som fremdeles skal skille dem ut fra andre folk. Et slikt folk kunne Bileam ikke forbanne.

Han måtte tvert imot ønske at hans siste slutt skulle bli som dette folkets. Ved sine forordninger og nådeplaner ville Gud gi det et særmerke i det ytre som skilte det fra andre folk, og i det indre ville Herren gjøre det rettferdig. Disse ordene fra Bileams munn må vi nemlig forstå om folket som helhet, ikke om den enkelte. Vi vil i denne sammenhengen gjengi det en tysk lærd har skrevet:[4]

«Den fromme israelitten kunne i sin dødsstund se tilbake med rolig tilfredshet på et liv som var rikt på Guds velsignelse, tilgivelse, beskyttelse og frelsende nåde. Med den samme rolige tilfredsheten kunne han se fram mot sine barn og

[3] Bileams spådommer går langt ut over datidens profetiske horisont. Kan det komme av at Bileam bare var et passivt redskap, som verken kunne holde tilbake eller formørke strålene fra det guddommelige lyset?

[4] Kurtz, Den gamle pakts historie.

barnebarn. I dem ville han leve videre, og gjennom dem ville han fortsatt ha del i sitt folks store nådegaver og i den endelige, herlige oppfyllelsen av Guds løfter. Og for sin egen del visste han at når han fikk gå bort med visshet om at han sto i nådens og kjærlighetens fellesskap med Herren, ville disse velsignelsene følge ham som en gave ingen kunne ta fra ham, et lys som strålte omkring ham i dødsrikets mørke. Han visste at han skulle ‹samles til sine fedre›, og den vissheten var en ‹rik kilde til trøst, håp og glede›.»

Bileams andre kvad

Det er helt naturlig at Balak både ble overrasket og harm over sannsigerens ord, som jo gikk stikk imot det han hadde ventet. Den eneste løsningen han kunne tenke seg på denne gåten, var å føre Bileam opp på et høyere fjell, der han kunne se folket i sin helhet; et fullt syn av Israels leir ville nok forandre profetens tanker og syn.

«Kom med meg til et annet sted, hvor du kan se dem (i sin helhet). Bare utkanten av dem ser du, men hele folket ser du ikke. Forbann dem for meg derfra!» (4 Mos 23,13).[5]

Stedet Balak nå valgte, var «speiderhaugen på toppen av Pisga-fjellet» (4 Mos 23,14). Herfra hadde de utsikt ikke bare over leiren, men også over selve det lovede landet. Det var her Moses ikke lenge etter tok farvel med den herlige arven Herren hadde utvalgt for sitt folk (se beskrivelsen av utsikten herfra i et senere kapittel). Da de også her hadde gått gjennom de samme formalitetene med altere og ofre som på det forrige stedet, kom Bileam på nytt tilbake til Balak med disse ordene:

Stå opp, Balak, og hør!
Lytt til meg, du Sippors sønn!
Gud er ikke et menneske så han skulle lyve,
heller ikke et menneskebarn så han skulle angre.
Skulle han si noe og ikke gjøre det?
Skulle han tale og ikke sette det i verk?
Se, jeg fikk bud om å velsigne!
Han har velsignet, og jeg kan ikke omstøte det.
Han skuer ingen urett i Jakob.
Han ser ingen elendighet i Israel.
Herren hans Gud er med ham,
og kongejubel lyder der.
Gud førte dem ut av Egypt,
styrke har de som en villokse.
For det finnes ikke trolldom i Jakob, ikke spådomskunster i Israel.
Når tiden er inne, blir det sagt til Jakob og til Israel hva Gud vil gjøre.
Se, et folk reiser seg som en løvinne,
springer opp som en løve!
Det legger seg ikke til ro før det har mettet seg med rov
og drukket blodet av de drepte. (4 Mos 23,18–24)

[5]Oversetterens merknad: Oversettelsen her, og forståelsen av sammenhengen, er en annen enn i den nye norske oversettelsen, som har: «Kom med meg til et annet sted, hvor du kan se det – men bare det ytterste skal du se, og det hele skal du ikke se – og forbann det for meg derfra!»

(*«Kongejubel»: jubelen som Herrens nærvær som konge vekker i leiren. Den ble symbolisert ved trompetstøtene, som på hebraisk betegnes med det samme ordet som her er gjengitt med «jubel». – «Spådomskunster»: det samme ordet som Skriften alltid bruker om Bileam selv som sannsiger. – «Når tiden er inne»: Når den rette tiden kommer, åpenbarer Gud sine nådeplaner for Israel gjennom sitt ord.*)

Betydningen av dette andre kvadet trenger ingen særlig forklaring. Vi vil bare peke på at tankegangen er ordnet slik at hver gruppe på fire linjer utgjør en helhet, der de to siste linjene gir grunnen til det som blir sagt i de to første. Den midterste delen av kvadet (linje 9–12) er den viktigste:

Han skuer ingen urett i Jakob.
Han ser ingen elendighet i Israel.
Herren hans Gud er med ham,
og kongejubel lyder der. (4 Mos 23,21)

Disse fire linjene sier bestemt og avgjørende at Guds nærvær i hans pakt med Israel – eller, som vi heller ville si det i dag, Guds ufortjente nåde – er den siste og egentlige grunnen til syndenes forlatelse, og at Jehovas herlige nærvær som konge i folkets midte er det som egentlig vekker deres jubel og lovsang. Der Jehova ikke er til stede med sitt åsyns lys, er det ingen syndenes forlatelse; der kongejubelens seiers- og takketoner ikke lyder, er det bare elendighet og sorg.

Bileams tredje kvad

I sin fortvilelse foreslo Balak å prøve en gang til om ikke Bileam kunne forbanne Israel fra et tredje sted. Denne gangen valgte han en fjellrygg lenger nord, «toppen av Peor, der en kan se ut over hele ørkenlandet», Jesjimon (4 Mos 23,28). For tredje gang ble de sju alterne bygd og sju offerdyr lagt på dem.

Men vi legger merke til at Bileam denne gangen opptrer annerledes. Han gikk ikke lenger bort for å «søke tegn», slik han hadde gjort de andre gangene (4 Mos 24,1). Heller ikke la Herren nå et ord i munnen hans som før.

«Da kom Guds Ånd over ham» (4 Mos 24,2), slik den senere kom over Saul (1 Sam 19,23). Han ble henrykt i Ånden, maktesløs og nesten uten bevissthet, eller med Bileams egne ord: Øyet hans var lukket (4 Mos 24,3) for verden utenfor, han var sunket til jorden og så med det indre øyet «syner fra Den Allmektige». I denne tilstanden talte han:

Så sier Bileam, Beors sønn,
så sier mannen med lukket øye,
så sier han som hører ord fra Gud,
som skuer syner fra Den Allmektige – sunket til jorden med opplatt øye:
Hvor fagre er dine telt, Jakob,
dine boliger, Israel!
Som vide daler, som hager ved en elv,
som aloëtrær Herren har plantet, som sedrer ved vannet!
Vann tømmes ut av hans kar, hans utsæd får rikelig vann.
Mektigere enn Agag skal hans konge være, opphøyet skal hans kongerike være!
Gud førte ham ut fra Egypt, styrke har han som en villokse.
Han skal fortære hedningefolk som står ham imot, knuse deres ben, og deres

piler skal han knuse.
Han legger seg, han hviler som en løve, som en løvinne. Hvem våger å vekke ham?
Velsignet være den som velsigner deg, og forbannet den som forbanner deg!
(4 Mos 24,3–9)

(*Oversetterens merknad: Den norske oversettelsen har «og knuse dem med sine piler». Stedet er svært vanskelig å oversette.*)

Det er ikke underlig at Balak i sin bitre skuffelse brøt ut i harme og vrede ord (4 Mos 24,10–11). Men Bileam var ennå ikke ferdig. Før han forlot kongen, måtte han utføre enda et oppdrag Herren hadde gitt ham.[6] Derfor sier han til Balak: «La meg først varsle deg om hva dette folket skal gjøre med ditt folk i de siste dager» (4 Mos 24,14).

Bileams profetiske budskap til Balak i fire kvad

Det første kvadet skildrer Israel i de kommende dager og vender seg så mot Moab, som nå står overfor Israel som hedningenes representant:

Så sier Bileam, Beors sønn. Så sier mannen med lukket øye.
Så sier han som hører ord fra Gud og har fått kunnskap fra Den Høyeste.
Han som skuer syner fra Den Allmektige, sunket til jorden med opplatt øye:
Jeg ser ham, men ikke nå. Jeg skuer ham, men ikke nær.
En stjerne stiger opp av Jakob, et spir løfter seg fra Israel.
Han knuste Moabs tinninger og utryddet ufredsætten.

Edom blir ham underlagt, Seir, hans fiende, blir ham underlagt.
Stort velde vinner Israel.
En hersker går ut fra Jakob,
han utrydder dem som har reddet seg inn i byene. (4 Mos 24,15–19)

(*«Stjernen»: Når dette bildet viser til noe som skal komme, brukes det hos alle folk om store og mektige konger som skal stå fram. I Den hellige skrift viser det alltid til Messias, og de gamle jødene forsto det også vanligvis slik; både Targum Onkelos og Targum Jonatan tolker det på denne måten.* – *«Hans fiende»: Israels fiende.*)

Det andre kvadet er rettet mot amalekittene, som står som representanter for hedningene i deres første kamp mot Israel:

Så fikk han se amalekittene. Da begynte han å fremsi sitt kvad:
Det første blant hedningefolkene er Amalek,
men til sist skal han gå til grunne. (4 Mos 24,20)

Det tredje kvadet gjelder kenittene som Israels venner og forbundsfeller:

Så fikk han se kenittene, og han sa fram sitt kvad:
Fast er din bolig, på berget har du bygd ditt rede,
men likevel skal Kain bli ødelagt
når Assur fører deg bort i fangenskap. (4 Mos 24,21–22)

(*Kain: kenittenes stamfar.*)

Det fjerde kvadet gjelder det assyriske verdensriket og denne verdens riker; det er en spådom om verdens ende, og derfor begynner det med et «ve»:

[6] Det går fram av ordene i 4 Mos 24,16, «har fått kunnskap fra Den Høyeste», sammenlignet med uttrykket i 24,4, «skuer syner fra Den Allmektige».

Så stemte han igjen i med sitt kvad og sa:
Ve! Hvem skal bli i live når Gud lar dette skje?
En flåte av skip kommer fra Kittims kyst.
De underkuer Assur. De underkuer Eber.
Men også de skal gå til grunne. (4 Mos 24,23–24)

(«*De*»: *de som kommer fra Kittims kyst*, *det vil si makedonerne og romerne*.)

Denne siste spådommen er nesten uten sidestykke blant profetiene. Mer enn tusen år i forveien blir det her ikke bare forutsagt at det store verdensriket i vest skulle stå fram og erobre Assur og Eber, det vil si Ebers etterkommere (1 Mos 10,21); også dette mektige rikets undergang blir forutsagt!

Vi har her i virkeligheten en rekke spådommer som begynner med at Messias står fram, og som slutter med Antikrists undergang. Det finnes ikke noe sidestykke til en slik rekke spådommer i hele Skriften, bortsett fra Daniels syner. Med all sin kløkt og alle sine kunstgrep klarer ikke engang den bibelfiendtlige kritikken å bortforklare denne forunderlige forutsigelsen.

Så skiltes de to. Kongen dro hjem til sitt folk, og sannsigeren dro, etter det vi ser av det som følger, til Midians telt. Men vi møter Bileam igjen altfor snart. Den som hadde slått inn på en slik vei, kunne ikke stanse før han hadde gått den helt til ende. Han hadde prøvd å dra Jehova bort fra hans folk, men det mislyktes. Nå ville han prøve å dra folket bort fra Jehova. Hvis det lyktes, ville Israel få den skjebnen Balak nettopp ønsket for dem.

Ved hans onde råd ble Israels barn forført til avgudsdyrkelse og til de ville avskyelighetene som hørte med til den (4 Mos 31,16; Åp 2,14).[7] I straffedommen som kom over dem for denne villfarelsen, falt ikke mindre enn 24 000 israelitter, og enda flere ville ha måttet dø hvis ikke Pinehas hadde fått stanset plagen (4 Mos 25,6–9).

Som folkets representant og fylt av den hellige nidkjærheten som sømmet seg for Guds folk, sto han fram i leiren og viste med sin handling at Israel som folk avskydde avgudsdyrkelsen og syndene som hørte med til den, og så på dem som den største forbrytelse mot Jehova. Men over den ugudelige mannen og forføreren kom straffedommen snart. På Guds befaling tok Israels barn hevn over midianittene, og i det forferdelige blodbadet som fulgte, omkom også Bileam (4 Mos 31,1–8).

Bileams skikkelse har en særegen plass i Det gamle testamentes historie. Det eneste sidestykket til ham har vi i forræderen Judas. Bileam representerer motstanden mot Guds rike fra hedenskapets side, Judas motstanden fra jødedommens. Begge fikk i en viss grad del i sannheten og fulgte den et stykke på veien. Bileam anerkjente Israels Gud og tok imot hans befalinger; Judas anerkjente at Messias var åpenbart i Jesus, og sluttet seg til disiplene hans.

Men så kom det viktigste øyeblikket i livet deres, da de sto overfor det avgjørende spørsmålet – slik alle på en eller annen måte må gjøre. Da bøyde de av fra den rette veien. Begge hadde de stått ved skillet mellom de to veiene, og begge valgte de den veien som fort førte dem i fortapelsen.

[7] Dyrkelsen av Baal-Peor er den mest avskyelige formen for avgudsdyrkelse.

Bileam hadde ventet at tjenesten for Jehova skulle være noe helt annet enn det han fant. Og da han prøvde å utføre den slik han selv ønsket og mente, tok han ikke bare feil; han snublet, falt og ble liggende.

Også Judas hadde ventet at Messias skulle opptre på en helt annen måte enn han så i Jesu ringe skikkelse. Skuffelse, og kanskje mislykte forsøk på å få Herren til å gå en annen vei, gjorde avstanden mellom dem stadig større, til den ble en uoverstigelig avgrunn; skritt for skritt ble han drevet mot fortapelsen. Selv de syndene som drev Bileam og Judas lengst ut på fortapelsens vei, var de samme for begge: begjær og ærgjerrighet.

Da Bileam ikke klarte å dra Jehova bort fra Israel, vendte han i stedet Israel bort fra Herren. Slik lyktes det også Judas å føre Israel som nasjon bort fra sin konge da han ikke klarte å dra Jesus bort fra hans nådeplaner med folket.

I begge historiene faller det også en forunderlig klar profetisk lysstråle. Gjennom Bileam kommer en merkelig profeti som går langt ut over det vanlige profetiske synet. Ved Judas' forræderi hører vi likeledes et profetisk ord fra ypperstepresten som gikk langt ut over den tidens kunnskap: at Jesus skulle dø, ikke bare for sitt folk, men for hele den fortapte verden (jf. Joh 11,49–52).

Og til slutt er deres forferdelige endelikt den alvorligste formaning til oss om den faren vi utsetter oss for når vi ikke ubetinget og ydmykt bøyer oss med sinn, hjerte og liv under Guds åpenbarte og hellige vilje.

Kapittel 3. Siste forberedelser på Moabs sletter

Den andre folketellingen i Israel. Selofhads døtre. Moses' etterfølger blir innsatt. Forskrifter om ofrene. Krigen mot Midian. Landet øst for Jordan blir fordelt. Levittbyene og tilfluktsbyene.

(4 Mos 26–36)

Før vi skildrer hendelsene omkring Moses' død, passer det best å gi et kort sammendrag her av det som skjedde mellom «plagen» – den straffedommen Herren lot komme over Israel for deres synd (4 Mos 25) – og Moses' siste taler til folket, som vi leser om i 5. Mosebok.

For det første ble det etter Guds befaling holdt en ny folketelling (4 Mos 26). Den foregikk trolig på samme måte som den første, 38 år tidligere (4 Mos 1). «Plagen» hadde sannsynligvis rykket bort alle som ennå var igjen av den gamle, dømte generasjonen som var dratt ut av Egypt. I alle fall var ingen av dem lenger i live (4 Mos 26,64). Det kan ha vært én av grunnene til den nye tellingen.

Hovedgrunnen var likevel at Israel nå sto like foran utdelingen av den arven de så snart skulle få. Derfor ble tellingen denne gangen ikke gjort etter hvor mange personer hver stamme hadde, men etter slekter. Slektsnavnene som er bevart, svarer stort sett til navnene på Jakobs sønnesønner og deres sønner, som nevnes i 1 Mos 46.[1]

Med tanke på den forestående delingen av landet ble det bestemt at arven skulle stå i forhold til hvor tallrik hver stamme var (4 Mos 26,52–54). Men hvor i landet hver stamme skulle få sin arv, måtte avgjøres «ved loddkasting» (4 Mos 26,55–56). Slik ville de forstå at hver av dem hadde fått sin del direkte fra Herren selv.

Denne foreløpige ordningen for delingen av landet reiste et spørsmål av stor betydning for Israel. Selofhad, en mann av Manasses stamme og Gileads slekt, var død i ørkenen uten å etterlate seg noen sønn. Døtrene hans kom derfor nå fram for Moses og ba om å få «eiendom», så farens navn ikke skulle bli borte fra slekten hans (4 Mos 27,1–4).

Moses la saken deres fram for Herren, og bønnen deres ble hørt.[2]

[1] Grunnen til forskjellene som forekommer her, er nærmere omtalt og påvist i første bind, Patriarkenes historie.

[2] For at Selofhads eiendom ikke skulle gå over til en annen stamme i jubelåret, ble det bestemt at døtrene hans ikke skulle gifte seg utenfor farens stamme. Dette ble senere en alminnelig lov i Israel, 4 Mos 36.

Deretter ble det uttrykkelig fastsatt at dette skulle «gjelde som rett blant Israels barn»: Når en mann døde uten å etterlate seg sønner, skulle døtrene arve ham – eller, om det ikke fantes noen døtre, den nærmeste slektningen. Barna til dem som fikk en eiendom på denne måten, skulle da ikke lenger regnes til den stammen de opprinnelig hørte til, men til den stammen der arven deres lå. Slik kunne en manns navn ikke dø ut i slekten hans (4 Mos 27,8–11).

Men denne lovbestemmelsen ble ikke gitt bare av borgerlige eller juridiske grunner; den hadde en dypere grunn. Ønsket om å føre slektsnavnet videre i folket sprang nemlig innerst inne av det håpet og den forventningen som knyttet hele folket til den kommende Messias. Inntil han kom, ville hver slekt gjerne vite seg bevart; det var så å si livskraften deres.

Skriften nevner flere eksempler på at slekter etter denne loven gikk over fra én stamme til en annen (jf. 1 Krøn 2,34–35; 4 Mos 32,41 og 5 Mos 3,14–15; 1 Krøn 2,21–23 – ja, også når det gjaldt prester, Esr 2,61–62 og Neh 7,63–64).

For det andre lot Gud Moses enda en gang få vite at han snart skulle dø (4 Mos 27,12–14). For å vise sin hellighet og nidkjærhet også mot sin mest elskede tjener, minnet han ham samtidig om den synden som hadde ført denne straffedommen over ham. Men på den andre siden måtte nettopp dette ordet om synden hans vise Moses hvor trofast Herren var mot ham. Herren ville gi sin tjener anledning til å ordne sitt hus, så døden ikke skulle komme uventet over ham, men som en gjest han ventet.

Det er gripende å se hvor saktmodig Moses tok imot dette budet fra sin Herre. Som en trofast tjener i Guds hus helt til det siste tenkte han først og fremst på at Gud måtte innsette en skikket mann som hans etterfølger, så Herrens menighet ikke skulle være «som får uten hyrde» (4 Mos 27,15–17). Til dette embetet innsatte Moses nå Josva, som hadde de nødvendige egenskapene. Det skjedde ved håndspåleggelse, mens presten Eleasar og menigheten var til stede (4 Mos 27,18–23).

Men Josva fikk bare en del av Moses' «verdighet» – så mye som var nødvendig for å sikre ham folkets lydighet. I alle sine offentlige foretak måtte han nemlig søke råd hos presten Eleasar, som skulle søke «urims dom» for ham – urim og tummim. Slik hevdet Gud ikke bare æren til sin tjener Moses; han viste også at det embetet og den tjenesten Moses hadde hatt, var helt enestående. Tjenesten hans skulle stå som et forbilde på tjenesten til Herren Jesus Kristus, den kristne menighets hode.

For det tredje ble forskriftene om ofrene gitt på ny, helt ned i de minste detaljer, nå som folket skulle til å innta landet sitt (4 Mos 28,1–29,39). Det daglige morgen- og aftenofferet var allerede påbudt tidligere, i forbindelse med brennofferalteret (2 Mos 29,38–42). Disse ofrene skulle uttrykke en daglig helligelse, og til dem ble det nå føyd egne sabbatsoffer på Herrens egen dag. De skulle være et bilde på en dypere og særlig helligelse av folket. Sabbatsofrene og de andre festofrene ble alltid båret fram i tillegg til det daglige offeret.

Videre skulle det ved begynnelsen av hver måned bæres fram et eget offer sammen med et syndoffer. Tonene fra prestenes trompeter skulle så å si minne Herren om Israels bønner og gudstjeneste. Og på samme måte som hver ny

måned ble høytidelig helliget, skulle også de usyrede brøds høytid (fra 15. til 21. abib), som innledet året, få sitt særpreg: På hver av festens sju dager ble de samme ofrene båret fram som var foreskrevet for hver nymånedag.

Påskefesten (14. abib) skulle ikke ha noe felles offer for menigheten, bare påskelammet, som skulle slaktes i hver familie.

Til slutt kommer ofrene ved ukefesten. De skulle være de samme som ved de usyrede brøds høytid, med tillegg av de to «svingebrødene» og ofrene som hørte til dem, slik det var foreskrevet i 3 Mos 23,17–21. Dermed slutter årets første festkrets.[3]

Den andre festkretsen falt i den sjuende eller hellige måneden – sju var nemlig det hellige tallet og paktens tall. Den begynte med nymånedagen, da det i tillegg til de daglige og de vanlige nymånedsofrene også ble båret fram egne festoffer (4 Mos 29,1–6).

Så kom «forsoningsdagen» på den tiende dagen i denne måneden, og den femtende begynte løvhyttefesten. Den varte i sju dager og ble avsluttet med en egen høytidsdag den åttende dagen. Alle disse festene hadde sine egne offer. Lovene om ofrene slutter så med forskriftene om løfter (4 Mos 30).[4]

I alle forskriftene om festene vil den oppmerksomme leseren legge merke til den symbolske betydningen sjutallet har; det går igjen overalt. Hele tidsordningen var bygd på ett og samme prinsipp. Utgangspunktet var ukens sabbat, og derfra steg det til ukenes, månedenes og årenes sabbat, helt til det hele nådde sitt høydepunkt i sabbatsårenes sabbat, jubelåret. Slik pekte alt fram og opp mot den hellige sabbat eller hvile som «står tilbake for Guds folk» (Hebr 4,9).

For det fjerde skjedde alt det som er omtalt så langt, før krigen mot Midian (4 Mos 31,1–12). Ved den fikk Israel hevn for den store synden de med list var blitt forført til. Pinehas, som ved sin hellige nidkjærhet hadde stanset plagen (4 Mos 25,7–8), var med i denne kampen, og den endte ikke bare med fullstendig seier for Israel; den utmerket seg også ved at folket nøye fulgte de befalingene Gud ga dem.

Midianittene ser ut til å ha blitt overrumplet, og de gjorde ingen motstand. Midians fem konger – eller rettere, de fem høvdingene for de ulike stammene deres, som alle ser ut til å ha vært Sihons vasaller (Jos 13,21) – ble drept sammen med det meste av folket. Og «alle byene … og alle teltleirene brente de opp med ild» (4 Mos 31,10). I tillegg til en mengde fanger tok de også et umåtelig bytte.

Folket var på en underfull måte blitt bevart – de hadde trolig overrumplet fiendene midt i en vill og tøylesløs orgie. For å vise sin takknemlighet for dette ga høvdingene alle gullsmykkene de hadde tatt fra midianittene, som gave til helligdommen. Gullet veide 16 750 sekel, omkring 190 kilo (4 Mos 31,52).

Nå som Israel helt hadde knust Midian, som lett kunne ha falt over dem fra øst, satt de trygt i det store området øst for Jordan. Hele traktene omkring hadde de vunnet med våpen i hånd. Fra Arnon-elven i sør, som dannet grensen

[3] At ofrene som påbys i 3 Mos 23,17–21, ikke er de samme som dem som nevnes i 4 Mos 28,26–31, kan godtgjøres av det samstemte vitnesbyrdet i den jødiske tradisjonen. Det framgår også når vi sammenligner ofrene som er forordnet på disse to stedene. Ukefesten eller «førstegrødens fest» hadde nemlig tre slags offer: det vanlige daglige offeret, det vanlige festofferet og det særlige festofferet.

[4] Om hvordan disse festene ble feiret på Kristi tid, viser jeg til min bok The Temple: Its Ministry and Services at the Time of Christ.

mellom Israel og Moab, til Jabbok og langt forbi denne elven i Gilead og Basan var de sikret mot fiendtlige angrep.

Alle som har reist i Østen, skildrer dette området som særlig egnet til beite. Vi leser om storslåtte, parklignende sletter, vide gresskledde høysletter og rike skoger; overalt hviler øyet på friske beitemarker og frodig vekst. Det er derfor ikke underlig at de stammene som hele tiden hadde holdt fast ved nomadelivet, og som hadde buskapen som sin fremste eiendom, ønsket å slå seg ned her. For dem måtte disse traktene mer enn noe annet sted være et lovet land; her fant de nettopp det de ønsket seg mest.

Landet på den andre siden av Jordan fristet dem derimot lite, for det hadde ikke mye å by et folk som med alle sine interesser var knyttet til livet som gjetere. Gads og Rubens barn kom derfor til Moses og ba om å få dette landet: «La dine tjenere få dette landet til eiendom, la oss slippe å dra over Jordan!» (4 Mos 32,5).

Med denne bønnen hadde de nok ikke ment å si at de fra nå av ville slå seg ned i disse eiendommene, leve et rolig nomadeliv og overlate til brødrene sine å erobre selve Kanaan. Men det kunne i alle fall lett forstås slik, og Moses ser også ut til å ha forstått dem slik (4 Mos 32,6–15).

Hvis det hadde vært meningen deres, ville de ikke bare ha revet seg løs fra Herrens verk og ledelse. De ville også ha gjort brødrene sine motløse, og slik ville de på ny – bare i enda større målestokk – ha gjort seg skyldige i den synden som 38 år tidligere førte en så forferdelig straff over de vantro speiderne og ved dem over hele Israel.

Moses' formaning gjorde virkning. Enten deres opprinnelige tanke ikke hadde vært den Moses så skarpt avviste, eller det var hans advarende ord som fikk dem til å tenke annerledes – nå erklærte de bestemt at de ville gå med brødrene sine over Jordan og kjempe sammen med dem til også de hadde fått sin arv i trygt eie.

De ba bare om å få bygge «innhegninger … for feet» og bygge opp igjen de ødelagte byene, så de kunne gi barna og kvinnene sine og dem som ikke kunne dra med i krigen, trygge bosteder (4 Mos 32,16–19).[56]

På disse vilkårene ble bønnen deres innvilget. Sihons og Ogs gamle riker ble foreløpig delt ut til Ruben, Gad og halve Manasse stamme; halve Manasse stamme hadde nemlig gjort egne erobringer i Gilead (4 Mos 32,39). Men den endelige fordelingen av dette området mellom stammene skulle vente til hele landet var erobret og kunne deles ut blant Israels barn (Jos 13).

For det femte ble forberedelsene til å ta landet i eie avsluttet med to rekker av forskrifter.[7] Den første rekken (4 Mos 33,50–34,29) påbyr at kanaaneerne og alle former for avgudsdyrkelsen deres skal utryddes. Samtidig gis det en ny befaling om at det landet som var renset på denne måten, skulle deles ut blant Israels stammer ved loddkasting (4 Mos 33,50–56).

[5]Disse innhegningene var ikke de såkalte «hasserot», bare grove innhegninger for saueflokkene, satt opp av løse steiner.

[6]Byene ble bygd opp igjen før disse stammene fikk tildelt sine bestemte deler av landet. Det kan vises blant annet av at Dibon og Aroer ble bygd opp igjen av «Gads barn», 4 Mos 32,34–35, men senere ble tildelt Ruben, Jos 13,16–17.

[7]Hver av disse to rekkene er markert med en egen innledning, den første i 4 Mos 33,50, den andre i 35,1.

Deretter fastsettes grensene for Kanaan, og navnene nevnes på de mennene som skal lede utdelingen av landet (4 Mos 34). Dette arbeidet ble overlatt til ypperstepresten Eleasar og Josva sammen med ti høvdinger, én for hver av de ti stammene (4 Mos 34,18); Ruben og Gad hadde nemlig allerede fått sin lodd på den andre siden av Jordan.

Den andre rekken, som følger nå (4 Mos 35–36), har den dypeste symbolske betydningen. I samsvar med forbannelsen Jakob hadde uttalt over Levi, var denne stammen bestemt til å bli «fordelt i Jakob» (1 Mos 49,7). Men i sin nåde gjorde Gud denne forbannelsen om til en velsignelse, både for Levi stamme og for hele Israel. Levittene, Herrens utvalgte eiendom, skulle spres ut blant de andre stammene. Der skulle de ved sitt nærvær alltid og overalt holde i live bevisstheten om de sannhetene de selv var levende bilder på, og bevare minnet om gudstjenesten og Herrens lære i folket.

På den andre siden skulle de heller ikke være helt isolert, men bo sammen i bestemte byer, så de kunne styrke og bevare hverandre gjennom samliv og nær omgang. For dette formålet ble det pekt ut 48 byer der levittene skulle bo – men ikke slik at de var de eneste innbyggerne. De fikk bare så mange hus der som de trengte.

Sammen med disse byene skulle de også få beitemarker for buskapen sin, og de strakte seg tusen alen (omkring 450 meter) ut fra bymuren på alle kanter (4 Mos 35,4). Rundt disse indre markene skulle det i tillegg måles ut et ytre belte på to tusen alen til alle kanter, og der skulle levittene ha åkrene og vingårdene sine (4 Mos 35,5).[8]

Hvor mange slike byer hver stamme skulle avstå, varierte etter stammens størrelse. Juda og Simeon skulle gi ni byer, Naftali bare tre og hver av de andre stammene fire (Jos 21). Endelig ble de tretten levittbyene i Judas, Simeons og Benjamins område tatt ut særskilt til prestene, etterkommerne av Arons hus. Seks av levittbyene, tre øst og tre vest for Jordan, ble satt av som «tilfluktsbyer» for dem som hadde drept noen uten å ville det (4 Mos 35,6–15).

Det er verdt å merke seg at selv antallet levittbyer har en særlig betydning. De var 48 i alt, og det tallet er et multiplum både av 4, som er det symbolske tallet for Guds rike i verden, og av 12, tallet på Israels stammer.

Når det gjelder «tilfluktsbyene» for dem som hadde drept noen uforvarende, må vi ikke tenke oss at de ga drapsmannen vern så snart han bare oppga at han hadde drept uten vilje. Riktignok påbød loven at landet både øst og vest for Jordan skulle deles i tre deler, at hver del skulle ha sin tilfluktsby, og at veiene dit skulle holdes i god stand (5 Mos 19,2–3).

Men den hellige teksten (4 Mos 35,25; jf. Jos 20,4) viser at en drapsmann måtte legge saken sin fram for byens eldste straks han kom til en tilfluktsby. Godtok de saken hans, fikk han foreløpig vern i byen.

Hvis «blodhevneren» så kom og krevde ham utlevert, ble den anklagede sendt under vakthold tilbake til sin egen by, og der ble hele saken grundig undersøkt. Ble det godtgjort at han hadde drept uten vilje, ble han sendt tilbake til

[8] Disse versene, 4 Mos 35,4–5, er blitt tolket svært forskjellig. Tolkningen vi gir her, stemmer med de jødiske tradisjonene og synes også å være den enkleste og den som passer best med teksten.

«tilfluktsbyen». Der skulle han leve under dens vern til han fikk rett til å vende hjem til sin egen by ved yppersteprestens død.

Plikten til å «hevne blod» har dype røtter i Det gamle testamente og kan føres tilbake til det forholdet Gud står i til verden. Mennesket er nemlig skapt i Guds bilde, og når blodet dets blir utøst, roper det til Gud fra jorden om hevn (1 Mos 4,10). Derfra kommer uttrykket «blodhevner».

På den andre siden er det lett å forstå den symbolske betydningen av tilfluktsbyene. Her, der Guds nåde hadde åpnet et vern for drapsmannen, skulle han finne et tilfluktssted. Guds nådes vinger skulle så å si skjule og bevare ham til han ved yppersteprestens død fikk full tilgivelse for sin synd og ble fri fra straffen.

Her ser vi en betydningsfull henvisning til vår Herre Jesu død, han som er blitt vår yppersteprest hos Gud, og som «én gang for alle … ofret seg selv» for folkets synder (Hebr 7,27) og dermed vant oss en fullkommen forløsning fra våre synder.

Kapittel 4. Moses' død

Moses' død og begravelse.

(5 Mos 3,23–29; 4 Mos 27,15–23; 5 Mos 34)

Alt var nå klart, og Israel sto ferdig til å gå over Jordan og ta det lovede landet i eie. Under slike omstendigheter var det ganske naturlig at Moses lengtet etter å få del i den gleden som nå lå foran Israel. Her ser vi et av de trekkene i livet til Bibelens store helter som er oss så dyrebare fordi de midt i all sin storhet lar oss skimte en svakhet vi kjenner oss nært beslektet med.

Når Guds mann så seg tilbake, lå det et langt og skiftende liv på hundre og tjue år bak ham. Først kom de prøvende årene i Egypt, så det ensomme og stille gjetelivet hos Jetro med alle tålmodighetsprøvene og trengslene, og til sist det møysommelige og trettende livet i ørkenen med alle byrdene.

Det er derfor ikke underlig at han ønsket den gleden å få nyte hvilen i det hellige landet han nå sto på terskelen til. Han hadde trodd på det, alltid forkynt om det og bedt om det; han hadde arbeidet hardt for det, båret mange trengsler for det og kjempet for det. Skulle han nå, da han sto det så nær, legge seg ned og dø?

Med rørende enkelhet forteller Skriften hva som gikk for seg mellom Moses og hans himmelske Far: «Jeg bønnfalt den gang Herren og sa: Herre Herre! Du har begynt å la din tjener se din storhet og din sterke hånd. For hvor er det en gud i himmelen og på jorden som kan gjøre slike gjerninger og storverk som du? La meg nå få dra over og se det gode landet på den andre siden av Jordan, dette gode fjellandet og Libanon! Men Herren var vred på meg for deres skyld. Han hørte ikke på meg, men sa til meg: La det nå være nok! Tal ikke mer til meg om dette» (5 Mos 3,23–26).

Moses' dype følelser hadde knapt tatt form av en bønn til Gud. Det var heller en umiddelbar utøsning av hjertets innerste ønsker for den himmelske Far – en dyrebar rett som Guds barn til alle tider har hatt og brukt i lignende stunder.

Men også i dette måtte Moses, om enn bare som en «tjener», følge den han selv var det store forbildet på. Gjennom en tung kamp måtte han vinne fram til en barnlig overgivelse til Guds vilje og lære å overgi seg slik Herren Jesus gjorde: «La ikke min vilje skje, bare din!» (Luk 22,42).

Nå var det Guds gode vilje at Moses skulle legge seg til hvile uten å komme inn i «det gode landet». Og selv om det kom over ham som straff for Israels og hans egen synd ved Meribas vann (4 Mos 20,10–13), var det likevel best at det gikk etter

Herrens vise vilje – ja, langt bedre for Moses selv. For der oppe på Pisgas topp hadde Gud gjort i stand noe bedre for ham enn å gå inn til den jordiske hvilen.

Rolig, som en far som ordner sitt hus, gjorde Moses seg nå klar til den siste reisen. Hele livet hadde tankene hans dreid seg om Israel, og i dette var han tro helt til sin død. Hans siste omsorg gjaldt også det folket han hadde elsket, og den gjerningen han hadde viet seg til: at Herren måtte sørge for at menigheten hans fikk en hyrde som kunne «føre dem ut og føre dem inn» (4 Mos 27,16–17).

Det eneste som sto igjen for ham, var å gjenta lovene og budene fra Gud, deres konge, i en rekke taler og legge dem enda tydeligere fram for dem. Disse talene avsluttet han med «en sang» om Guds trofasthet og nåde (5 Mos 32), og så velsignet han Israel (5 Mos 33).

Mens en dyp stillhet hvilte over det sørgende folket, gikk han så alene av sted på sin siste pilegrimsferd. Hele veien opp til Pisgas topp kunne folket følge ham med øynene. De kunne se ham der han sto i solnedgangen og lot blikket dvele ved det lovede landet og så med glede hvor trofast Herren hadde oppfylt sine løfter. Ennå kunne de skjelne skikkelsen hans da han i de siste kveldsskyggene gikk mot den ensomme dalen. Fra det øyeblikket så intet dødelig øye ham før han sto ved Elias side på forklarelsens fjell (jf. Matt 17,1–3).

Da ble Moses' lengselsfulle ønske, som han hadde uttalt mange, mange hundre år før, sannelig oppfylt – og det på en måte som gikk langt ut over alt han den gang hadde tenkt og håpet. Han sto jo da på «det gode fjellet» midt i det lovede landet og tilba og takket ham som alle Guds løfter har fått sitt «ja» og sitt «amen» i (2 Kor 1,20). Det var en krone verdig et liv som hans.

Abrahams trofaste tjener, Elieser fra Damaskus, førte bruden Gud hadde utsett, hjem til sin herres sønn. Men ikke engang han kunne glede seg slik over at tjenesten hans fikk en lykkelig avslutning, som Moses gjorde nå. Han var tjener «i hele hans hus», og på fjellet bøyde han seg i tilbedelse for ham som er «Sønn over hans hus» (Hebr 3,5–6).

Men for Israel nede i dalen hadde Moses aldri forkynt Herrens trofasthet, godhet og nåde mot sitt folk slik han gjorde fra Pisgas topp. Selve fjellet og veien opp dit har noe særlig symbolsk ved seg: det reiser seg 1370 meter, og stigningen er bratt, men ikke ulendt.

Fra den høyeste toppen er utsikten nesten grenseløs. Mot øst, inn mot Arabia, strekker det seg en endeløs slette som et bølgende hav av korn og gressmark. Når blikket vender seg mot sør, glir det over Moabs land og stanser til slutt ved de skarpe omrissene av fjellene Hor og Se'ir og de rosenrøde granittindene langt nede i Arabia.[1]

Mot vest senker landet seg terrasse for terrasse ned mot Dødehavet, og hele den vestre bredden av det ligger åpen for blikket. Dypt der nede ligger dette innlandshavet som en lang stripe smeltet metall, med solen speilet i overflaten. Den østre bredden kan ikke ses, og fordi vannflaten synes å rulle og bølge mot vest, ser det ut som om havet strømmer fram fra en dyp hule under jorden.

Bortenfor havet reiser fjellryggen ved Hebron seg mot horisonten, og lenger mot nord traktene omkring Betlehem og Jerusalem. Selv den hellige byen med

[1] Skildringen vår her er hentet fra Canon Tristram, The Land of Israel, s. 539–543, naturligvis i forkortet form.

Moria og Oljeberget ligger innenfor synsvidde. På den ene siden av byen ligger kløften i fjellene som fører ned mot Jeriko, på den andre siden de runde høydene i Benjamin.

Mot nord kan øyet følge Jordans buktende løp oppover fra Jeriko. På den andre siden av elven hever Garisims runde topp seg, og lenger borte åpner Esdraelon-sletten seg mot Karmels fjellskulder. Langt der ute skimtes en blå dis – det er Middelhavet, «havet i vest».

Enda lenger mot nord tegner Tabor og Gilboa seg mot den blå himmelen, og likeså Hermons snøkledde topp og de høyeste tindene i Libanon. I forgrunnen ligger Ajalons mørke skoger, Gilead-fjellet, Basans land og Bosra. «Og Herren lot ham se ut over hele landet: Gilead like til Dan og hele Naftalis og Efraims og Manasses land og hele Judas land helt til havet i vest og sydlandet og Jordan-sletten, dalen ved Jeriko, Palmebyen, helt til Soar» (5 Mos 34,1–3).

Slik var utsikten som bredte seg ut for Moses' øyne fra Pisgas topp. Og da han hadde mettet øynene med dette synet, gikk han ned i den avsidesliggende dalen for å legge seg til hvile. Vi våger ikke å trenge inn i den hemmelighetsfulle tausheten Skriften legger over Moses' død og over begravelsen ved Herrens hånd.

Den jødiske tradisjonen gjengir ordene i 5 Mos 34,5 bokstavelig: «Moses, Herrens tjener, døde der … ved Herrens munn» – eller, som de forstår det, «ved Herrens kyss».

Men kan vi ikke av Skriftens korte ord om dette (Jud 9) slutte at Moses' legeme ikke gikk i forråtnelse, selv om også det måtte ta imot «syndens lønn» i døden – hvor mye djevelen enn stred om det som sitt lovlige bytte og «trettet» om det? Kan vi ikke slutte at han ble reist opp for å være den første som sammen med Elia tilba og bød Herren velkommen i hans herlighet?

«For menneskene begraver legemet for at det skal gå i forråtnelse. Når Herren ikke ville la Moses' legeme bli begravet av mennesker, er det naturlig å søke grunnen i at han ikke ville la det gå i forråtnelse.»[2]

«Men det sto ikke mer fram noen profet i Israel som Moses, han som Herren kjente ansikt til ansikt – slik at han gjorde alle de tegn og under som Herren sendte ham for å gjøre i landet Egypt, med farao og alle hans tjenere og hele hans land, og hele den veldige kraften og alle de store, forferdelige gjerningene som Moses gjorde for hele Israels øyne» (5 Mos 34,10–12).

«Og vel var Moses tro som tjener i hele hans hus, for å vitne om det som skulle forkynnes. Men Kristus var tro som Sønn over hans hus. Og hans hus er vi, så sant vi like til enden holder fast ved frimodigheten og det håpet vi roser oss av» (Hebr 3,5–6).

[2]Kurtz, History of the Old Covenant, bd. III, s. 495, engelsk oversettelse.

Kapittel 5. Josva og Rahab

Ledelsen blir overdratt til Josva. To speidere blir sendt til Jeriko. Rahab.
(Jos 1–2)

Ved foten av Moabs fjell brer det seg ut en rik og vid slette. Ville markblomster i de mest ulike farger og av den herligste skjønnhet dekker den som et mangefarget teppe. Små elver og bekker bukter seg fram mellom engene, mens prektige fugler synger i akasietrærne. Ved bekkebreddene reiser duftende oleandere seg opptil 7,5 meter høyt og bøyer de blomstertunge grenene sine. Dette er Abel-Sjittim, «akasieengen».

Bortenfor ligger vadestedene over Jordan og fjellene i vest, og langt borte i sør hever Judeas høyder seg med purpurfargede topper. Klimaet og vegetasjonen er tropiske, enda mer på den østre enn på den vestre bredden av Jordan.

Mange hellige minner knytter seg til dette stedet. Et sted her i nærheten slo Elia på Jordans vann så det delte seg, før han ble rykket bort fra Elisja i den gloende vognen (2 Kong 2,8–11). Her sto Johannes døperen fram og døpte, og hit kom Frelseren til ham og ydmyket seg for å «fullføre all rettferdighet» (Matt 3,13–15).

Her på «akasieengen» holdt Israel også tretti dagers sørgehøytid over sin bortgåtte leder, Guds mann Moses (5 Mos 34,8). Det var førti år etter utgangen fra Egypt, og det var nå omkring mars. Den milde forsommersolen kastet sine gylne stråler ut over den vakre engen.

Bak dem reiste den minneverdige fjelltoppen seg mot himmelen, der «Guds hellige» for siste gang hadde latt blikket gli ut over Israel og det hellige landet. Foran dem lå den lovede arven, og nå sto de ferdige til å gå inn i den.

En slik fører som Moses ville Israel aldri mer få, for med ham hadde Gud talt «ansikt til ansikt, som når en mann taler med sin neste» (2 Mos 33,11). En følelse av ensomhet og høytidelig vemod må ha lagt seg over hele folket og over den nye føreren deres, Josva. Slik var det også da Elisja sto alene igjen med Elias kappe i hånden og for første gang skulle erfare om vannet også nå ville vike for Herrens, Elias Guds, befaling (2 Kong 2,13–14).

Men den trofaste paktens Gud var med Josva da han sto der i sorgleiren i Abel-Sjittim og ventet på et ord fra Herren – ikke i vantro tvil, men full av tillit. Riktignok var han allerede utpekt og utvalgt av Herren til Israels fører. Likevel var det rett og godt at han ventet på et ord fra Gud, både for sin egen skyld og

for folkets. Da ville folket senere ikke nøle med å følge ham med glede, for han hadde ikke tatt et eneste skritt uten Guds ledelse.[1]

Da Guds time kom, slapp han å vente lenger på det ordet han lengtet etter. Det kom til ham i ord som ikke etterlot noen tvil, for Herren gjentok både oppdraget Josva allerede hadde fått, og løftene til Israel (Jos 1,1–9). Så langt øyet kunne nå – til tindene i Antilibanon langt der borte, til strendene ved Det store havet i vest og til Eufrats vann i øst – tilhørte alt dem. Ingen fiende skulle kunne stå seg mot dem, for Gud ville «ikke slippe og ikke forlate» føreren deres.

Josva skulle legge seg inderlig på hjertet bare to ting: å holde Guds ord og bud dyrebare i kjærlig lydighet mot ham og å være «frimodig og sterk» i troen. Det siste innskjerpet Herren ham alvorlig gang på gang; han ville både styrke ham til et fast mot i troen og tenne ham til kraftig dåd.

Disse ordene fra Herren fant god grobunn både hos Josva og hos folket. Det kom tydelig fram i svaret fra Ruben, Gad og halve Manasse stamme da de ble minnet om sin plikt til å gå med brødrene sine i den forestående krigen. De sa seg villige til å godta Josvas myndighet i alle ting, men satte uttrykkelig som vilkår at Herren fortsatt skulle lede ham: «Måtte bare Herren din Gud være med deg, likesom han var med Moses» (Jos 1,17).

Og de gjentok Guds formaning til ham om å være «frimodig og sterk». Det som gjøres i troens visshet, det lykkes! «For den som tviler, ligner en bølge på havet, som drives og kastes av vinden. Ikke må et slikt menneske vente å få noe av Herren» (Jak 1,6–7).

Etter at Josva hadde fått denne befalingen og oppmuntringen fra Herren og fra folket, ga han ordre om å gjøre i stand reisekost, så de kunne bryte opp den tredje dagen om anledningen bød seg (Jos 1,10–11). I virkeligheten gikk det likevel minst fem dager før de dro. Josva hadde nemlig funnet det klokt å treffe alle forberedelser, selv om han var viss på hjelp fra Herren og stolte på den – eller snarere nettopp fordi han hadde denne vissheten og tilliten.

Derfor hadde han, uten at folket visste det, sendt ut to speidere for å «se seg om i landet og særlig i Jeriko» (Jos 2,1).[2] Han sendte dem nok i hemmelighet først og fremst for å unngå den ulykkelige utgangen et slikt foretak hadde fått en gang før (4 Mos 14,1).

Da speiderne i all stillhet listet seg opp fra Jordans bredder mot «Palmebyen», må den uvanlige skjønnheten og fruktbarheten i denne egnen ha gjort sterkt inntrykk på dem. «Ennå i dag ligger det en lysegrønn oase her, flere kilometer i omkrets, som et minne om de en gang så rike og tett befolkede lundene ved Jeriko.»[3]

Vegetasjonen her er svært rik og sjelden, og fra nesten hvert tre lyder sangen til den såkalte nattergalen i Israels land, «hoppetrosten, den prektige indiske isfuglen, den egyptiske turtelduen og andre sangfugler av indisk og etiopisk slag».

«På sletten høyere oppe finnes ørkenlerken, og en halv times gange lenger oppe ligger Fristelsens fjell. Der finnes gribber, vakkert fjærkledde rapphøns,

[1] Calvin.
[2] Med sine festningsverk var Jeriko nøkkelen til landet på denne kanten.
[3] Tristram, The Land of Israel, s. 203 ff.

klippesvaler, duer og andre fugler i stor mengde. Men mer strålende enn alle disse er den såkalte solfuglen, som har sitt hjem omkring Jeriko, med skinnende grønn rygg, blå hals, purpurfarget bryst og en dusk av røde, oransje og gule fjær på hver skulder.»

Den lille bekken som Elisja senere gjorde sunn, er full av fisk. Kort sagt: alt måtte forene seg med det deilige klimaet og den herlige utsikten for å gjøre denne forsommermorgenen vakker og yndig for speiderne.

Hos Josefus (Ant. XV,4,2) kan vi lese nærmere om hvor rik og vakker denne sletten ellers kunne være når den sto i sin palmeprakt, med yndige hager som spredte en betagende duft. Dette Kanaans paradis ble voktet av festningsverkene i Jeriko, som var blant de sterkeste i hele landet.[4]

Bak disse murene og verkene var det samlet store rikdommer, dels av naturens grøde, dels av luksus- og kunstgjenstander. Det framgår av det vi leser om byttet Akan i hemmelighet hadde lagt seg etter (Jos 7,21).

Da speiderne nærmet seg det gamle Jeriko, kastet den synkende solen strålene sine ut over byen. Den lå omgitt av en rekke kalksteinsfjell som omsluttet den terrasse for terrasse, lik et amfiteater. I nord, tett innpå byen, reiste de seg til en høyde av 370 til 460 meter. Der lå Quarantania, etter tradisjonen stedet for vår Herre Jesu fristelse, og derfra strakte fjellene seg mot sør i stadig videre buer.

Innenfor murene i den befestede byen hadde speiderne ingen venn eller forbundsfelle de kunne søke husly hos. Å oppsøke et offentlig herberge ville være det samme som å vekke oppmerksomhet, og det var nettopp det de måtte unngå. Under slike omstendigheter var det sikkert det klokeste for deres ærend å gå til horkvinnen Rahab. Men heller ikke der kunne to mistenkelige fremmede gå upåaktet. Israel hadde nemlig satt skrekk i byen, og sinnene innenfor murene var i den sterkeste uro (Jos 2,11).

Så snart portene var lukket, og all flukt dermed umulig, sendte kongen derfor folk av sted for å ta de mistenkelige mennene til fange. Men Rahab var kommet ham i forkjøpet. Også hun hadde skjønt at det var speidere fra Israels leir, og fordi hun forutså hva som ville skje, gjemte hun dem i all hast under linstenglene hun etter vanlig østerlandsk skikk hadde liggende på taket (Jos 2,2–6).

Hun innrømmet på en behendig måte at det var kommet to ukjente menn til henne, men la til at de hadde dratt like brått av sted igjen, rett før byportene ble lukket. Slik lyktes det henne å føre kongens sendebud på villspor. Det Rahab fortalte, hørtes jo sannsynlig ut. Hun syntes å være helt åpen, og så langt sendebudene kunne se, hadde hun ingen grunn til å lyve – tvert imot, faren var jo den samme for henne som for de andre innbyggerne i Jeriko.

Sendebudene satte derfor etter speiderne på veien mot vadestedene ved Jordan, den veien de antakelig måtte ha tatt tilbake til Israels leir. Og byportene ble lukket igjen, så ingen skulle kunne flykte fra Jeriko om speiderne likevel holdt seg skjult et sted i byen.

Så langt hadde Rahabs list lyktes. Da mørket falt på, skyndte hun seg opp på taket og fortalte speiderne, som ikke hadde anet noen fare, hva som hadde

[4] Når vi sammenligner Skriftens skildring av Jeriko med det den forteller om de andre byene, får vi uvilkårlig inntrykk av at Jeriko var den best befestede byen i landet.

skjedd. Samtidig la hun fram for dem hvilke tanker som hadde fått henne til å handle slik. De må ha lyttet med undring og tilbedende takk til Gud da hun sa at folket i Kanaan hadde hørt hva Herren hadde gjort for Israel ved Rødehavet, og hvordan de to mektige amorittkongene ved hans makt var blitt fullstendig tilintetgjort (Jos 2,8–11).

Ja, når Rahab talte om redselen som hadde falt over landsmennene hennes, brukte hun de samme ordene som Moses og Israels barn førti år før, da de i en profetisk sang priste Herrens makt (2 Mos 15,14–16; jf. 23,27; 5 Mos 2,25; 11,25). Men kunnskapen om Herrens store gjerninger virket forskjellig i ulike sinn. Hos kanaaneerne vakte kunnskapen den mest fortvilte motstand og kamp mot Israel – eller rettere mot Israels Gud. I Rahabs hjerte vakte den helt andre følelser.

Hun forsto at Herren hadde gitt Israels barn landet, og enda mer enn det, for hun bekjente: «Herren deres Gud, han er Gud både i himmelen der oppe og på jorden her nede.» Fordi hun forsto Guds plan med Israel, ville hun gi speiderne vern og fremme ærendet deres. Og fordi hun var viss på at Herren alene var Gud, var det viktig for henne at verken hun selv eller noen av sine nærmeste skulle ta del i landsmennenes håpløse kamp. De skulle heller søke frelse ved å skille seg fra dem og slutte seg til Guds folk.

Derfor ba hun dem om å vise barmhjertighet mot henne og huset hennes den dagen Herren ga Israel seier over byen (Jos 2,12–14). En slik bønn kunne ikke avslås, så tydelig som «gjerningene» hennes hadde vist at den var ekte. De to speiderne gikk høytidelig med på den, men på vilkår av at hun ville være tro mot dem til enden og fremme saken deres ved fortsatt å holde ærendet deres hemmelig. Og hun skulle vise troen sin ved å samle hele slekten sin i huset sitt på kampens dag.

Huset hennes skulle skilles ut fra alle de andre husene i Jeriko ved at hun bandt den «skarlagenrøde snoren» i vinduet – den samme snoren hun hadde firt speiderne ned med over bymuren fra taket. Huset hennes lå nemlig på muren (Jos 2,15–21). Hele denne beretningen er full av den dypeste symbolske betydning. Den som kunne handle som Rahab, var av hjertet «en ekte israelitt», og huset hennes hørte dermed allerede til blant «troens egne folk».

Nå kan vi bedre forstå den troen som gjorde at horkvinnen Rahab «unngikk å gå til grunne sammen med de vantro, fordi hun tok imot speiderne med fred» (Hebr 11,31) – en tro som, slik Jakob sier, viste seg ekte «av gjerninger» (Jak 2,25). Vi trenger da ikke dekke over hennes tidligere liv, slik Josefus og rabbinerne har gjort ved å framstille henne bare som vertshusholderske. Vi vil heller ikke unnskylde det usanne svaret hun ga kongen i Jeriko. På den andre siden skal vi ikke overdrive hvor langt hun var kommet i åndelig innsikt.

Men når vi husker hvem hun var, hvordan hun hadde levd, og hvilke omgivelser hun hørte hjemme i, må det i høy grad overraske oss at hun kunne avlegge den uttrykkelige bekjennelsen at Herren, Israels Gud, «han er Gud både i himmelen der oppe og på jorden her nede». Det må overraske oss hvor fast hun holdt seg til troen på hans løfter – så fast at hun kunne utsette seg for den største

fare – hvordan hun skilte seg fra landsmennene sine, og hvordan hun i det hele opptrådte overfor speiderne.

Hele hennes ferd viser klart at hun eide den troen som er «full visshet om det en håper, overbevisning om ting en ikke ser» (Hebr 11,1). Det var ikke en død tro uten gjerninger, men en tro som «virket sammen med» gjerningene hennes og «ble fullkommen ved gjerningene» (Jak 2,22). Og han som gir «desto større nåde» til dem som bruker det de har fått, med visdom, velsignet denne førstegrøden av hedningene på en herlig måte.

Beretningen om henne ligner på alle måter sterkt på det vi leser om den samaritanske kvinnen i Joh 4, og den er skrevet ned for at kirken skal lære av den. På samme måte som Gud handlet med de hebraiske jordmødrene som hadde berget Israel i Egypt (2 Mos 1,21), handlet han også med Rahab: han bygde opp huset hennes. Hun ble gift med Salmon, en høvding av Judas stamme, og fra henne stammet både David (Rut 4,21) og Davids Sønn, Messias (Matt 1,5) i rett linje.

De to israelittiske speiderne gjemte seg etter Rahabs råd i tre dager i de mange kalksteinshulene og grottene i Quarantania-fjellene, mens forfølgerne forgjeves lette etter dem ved vadestedene over Jordan (Jos 2,22–23). Da den fruktløse forfølgelsen var over, vendte de tilbake til Josva og fortalte ham med frimodig tro hva ærendet hadde ført til: «Herren har gitt hele landet i vår hånd. Alle landets innbyggere holder på å forgå av frykt for oss» (Jos 2,24).

Kapittel 6. Over Jordan

Underet ved Jordans vann og Israels barns overgang. Gilgal. Den første påsken på det lovede landets grunn.

(Jos 3,1–5,12)

Morgenen etter at speiderne var kommet tilbake, ble leiren i Sjittim brutt opp, og Israels hær rykket fram (Jos 3,1). Den besto av alle de stammene som skulle få sine arvelodder vest for Jordan, og i tillegg av 40 000 utvalgte krigere fra Ruben, Gad og halve Manasse stamme (Jos 4,12–13).[1]

Etter en kort marsj sto de ved Jordans bredder. Her gjorde de holdt i tre dager for å vente på Guds befaling om å gå over elven og gjøre seg rede til å ta imot det herlige underet fra Herren, da Jordans vann skulle dele seg og bli en vei for hæren.

Josvas ord – «den levende Gud er midt iblant dere» (Jos 3,10) – viser at både hans og folkets tanker var rettet mot det Herren ville gjøre midt iblant dem. Nå ville Gud vise seg som den levende og sanne Gud.

Herren selv kunngjorde for Josva alt som skulle gjøres med Israel, og alt ble utført nøyaktig etter Guds anvisning.[2]

Først kom det en befaling til Israel om å hellige seg – ikke bare utvortes ved symbolske seremonier, men også innvortes ved å vende seg til Herren i forventningsfull tro på de underne som nå skulle skje, og som var varslet på forhånd (Jos 3,5.13). Slik gikk tre dager.

Den underfulle overgangen over Jordan fant sted den tiende dagen i den første måneden (Jos 4,19) – den dagen Israel førti år før hadde tatt ut påskelammet i Egypt (2 Mos 12,3) – og Israel sto på selve det hellige landets grunn. Før kvelden på denne årsdagen var omme, var minnesteinene reist i Gilgal. Alt mellom disse to årsdagene var bare å regne som en stor parentes i historien. Men Guds rikes historie blir ikke avbrutt; det er en enhet i den, for Herren er konge.

Med følelser som slike minner vekket, og i høytidelig forventning om de store underne som lå foran, rykket Israels hær fram. Først gikk arken, båret av prestene, og så fulgte hæren i en ærbødig avstand av to tusen alen. For det var paktens ark som skulle bane vei for Israel gjennom Jordans vann. Folket skulle

[1] Ettersom Ruben, Gad og halve Manasse stamme til sammen utgjorde en hær på 110 580 krigere, 4 Mos 26,7.18.34, må 70 580 ha blitt igjen øst for Jordan for å forsvare eiendommene deres der.

[2] Vi merker oss tre avsnitt i denne beretningen, og hvert av dem begynner med en befaling fra Gud: Jos 3,7–8; 4,2–3 og 4,15–16. Deretter følger det hvordan Josva gir Herrens befalinger videre til folket, og hvordan de blir utført. Slik knyttes alt direkte til Herren selv.

ha den i sikte, så de kunne merke seg den underfulle veien etter hvert som den åpnet seg for dem.

Det er dette Guds ord i Jos 3,4 sikter til: «Slik kan dere vite hva vei dere skal gå, for dere har ikke gått denne veien før.» Bortsett fra Josva og Kaleb var det ingen som hadde vært voksen den gang og selv sett hvordan Herren ved utgangen fra Egypt delte vannet i Rødehavet. Den gang var det Moses' løftede, undergjørende stav som hadde skilt vannet. Men nå var det arken som åpnet veien for dem.

De ulike midlene underet ble gjort ved, svarte helt til de ulike omstendighetene den gang og nå. Nå var nemlig paktens ark det ytre tegnet Guds nærvær blant Israel var knyttet til. Og Gud bruker faste, ytre midler når han fullfører sine underfulle nådesplaner.[3]

Det var tidlig på våren, men i disse tropiske traktene var det begynnelsen på skurdtiden (Jos 3,15), og Jordan gikk over sine bredder. Fra en avstand av nesten en kilometer kunne israelittene se ned mot elven og følge med på hvordan vannet vek tilbake i samme øyeblikk som arkens bærere gikk ut i det.

Langt borte, ovenfor stedet der de sto, «oppe ved byen Adam, som ligger tett ved Sartan», samlet Guds hånd Jordans vann i en vegg, mens vannet nedenfor raskt rant bort ut i Dødehavet (Jos 3,16).[4]

Midt i elveleiet ble prestene stående med arken til hele folket var kommet tørrskodd over.[5]

Deretter tok tolv menn som var utpekt til det, opp tolv store steiner fra elveleiet der prestene hadde stått, for å reise dem som et varig minne om denne underfulle hendelsen (Jos 4,1–9). Først da kom prestene over til den andre siden. Og da de «steg opp av Jordan og hadde satt sine føtter på tørt land, da vendte Jordans vann tilbake til sitt leie og gikk som før over alle sine bredder» (Jos 4,18).

Det må ha lidd mot kvelden da denne dagsmarsjen var over, og Israels leir ble slått opp på stedet som senere fikk navnet Gilgal, «lengst mot øst i landet omkring Jeriko», omkring tre kilometer fra byen (Jos 4,19).

Den hellige teksten sier tydelig hva dette iøynefallende underet betydde. Under de rådende omstendighetene var det like nødvendig som underet ved Rødehavet. På denne årstiden og med de midlene Israel hadde til rådighet, var det nemlig helt umulig for en stor hær med kvinner og barn å komme seg over Jordan. Men det hadde også en særlig betydning at det ved inngangen til det lovede landet skjedde et under som lignet det ved utgangen fra Egypt.

Like betydningsfullt var det at Josva, da han tok over ledelsen, ble stadfestet av Herren slik Moses ble det ved Rødehavet (Jos 3,7). I tillegg ville dette underet være et herlig og trosstyrkende pant for Israel på at Herren ville kjempe med dem og gi dem seier (3,10). For fiendene derimot måtte det stå som et talende tegn på den dommen som skulle bryte inn over dem (Jos 5,1).

---

[3] I Jos 3,11 og 13 kalles den betydningsfullt «Herrens, all jordens Herres ark». Slik vil teksten, som Calvin bemerker, vise at alle må bøye seg i lydighet for Gud, og inngi Israel tro og tillit.

[4] Hvor disse to byene lå, har man ikke kunnet påvise. På grunn av hvordan elvebreddene er formet, førte ikke dette mektige underet til noen skadelig oversvømmelse.

[5] Den oppmerksomme leseren vil legge merke til at hele vekten ligger på arken, mens prestene bare kommer i betraktning som bærerne av den.

Det sto ennå to ting igjen å gjøre før Israel kunne begynne krigen mot kanaaneerne. Selv om de var Guds folk, hadde de i nesten førti år vært under straffedommen, og de som var født i ørkenen, bar ikke omskjærelsens merke.

For at Israel skulle bli gjeninnsatt i sin fulle stilling og verdighet som Guds folk, var det nødvendig at alle ble merket med det paktstegnet Gud hadde innstiftet.[6]

Etter Guds befaling lot Josva folket omskjære i Gilgal (Jos 5,2–8). Deretter ventet det Israel en herlig høytid de ikke hadde fått feire på 38 år. Trolig hadde de ikke holdt påske siden de lå ved Sinai-fjellet (4 Mos 9,1), for et uomskåret folk kunne ikke få del i påskelammet. Men da Herren i Gilgal hadde «veltet av» dem «skammen fra Egypt» (Jos 5,9), feiret det rensede folket på ny minnet om sin befrielse fra Egypt (Jos 5,10).

Denne første påskefesten på det lovede landets grunn hadde en dyp betydning. Selve omstendighetene måtte levende kalle fram minnet om den første høytidelige påskefesten i Egypt. På samme måte som den første påskenatten spredte skrekk og redsel over Egypt, lukket nå Jeriko portene sine, slått av frykt for leiren i Gilgal, der Israel holdt høytid: «Ingen gikk ut, og ingen kom inn» (Jos 6,1).

Nå tok også mannaen slutt – den som Herren med aldri sviktende trofasthet hadde holdt dem oppe med under ørkenvandringen. Det skjedde dagen etter påsken, «for nå åt de av landets grøde. Israels barn fikk ikke mer manna, men de åt dette året av det som var avlet i Kanaans land» (Jos 5,12). Slik har også de underfulle gavene opphørt i kirken, fordi de ikke lenger trengs. Og slik skal også behovet for vårt daglige brød høre opp når vi endelig er kommet inn i det lovede landet og for alltid får nyte godene der.

[6] Selvsagt var alle de gjenlevende av dem som hadde dratt ut av Egypt og var under tjue år da straffedommen ble forkynt i Kadesj, 4 Mos 14,29 – kort sagt alle i Gilgal som var 38 år og eldre – allerede omskåret. Regner vi hele tallet på menn og gutter i Gilgal til omkring én million, utgjorde de omskårne antakelig omkring 280 000 og de uomskårne omkring 720 000. De omskårne ville dermed være mange nok til å gjøre i stand påskelammene og om nødvendig forsvare leiren mot fiendtlige angrep.

Kapittel 7. Jerikos fall

Høvdingen over Herrens hær viser seg for Josva. Jeriko faller ved et under for Herrens ark.

(Jos 5,13–6,27)

Ved første øyekast kan det virke underlig at innbyggerne i Jeriko overhodet prøvde å forsvare byen sin, når en så stor redsel hadde falt over dem. Men tenker vi nærmere over det, vil vi ikke bare forstå hvorfor de gjorde det, men også se at det fantes særlige grunner til at nettopp denne festningen skulle falle ved et guddommelig under. Allerede æren tilsa at Jerikos menn forsvarte seg.

Men i tillegg kommer noe vi må legge særlig vekt på her: Et av de dypeste grunnprinsippene i hedenskapets syn på sine mange guder var at hver guddom hadde sitt eget virkefelt, som den var bundet til, og utenfor det viste den ikke sin kraft.

Det kanaaneerne hadde hørt om Herren, viste at han først og fremst var en mektig Gud over naturen; han hadde jo banet Israel vei gjennom Rødehavet og Jordans vann. Han var også en krigsgud, for han hadde gitt Israel seier over amorittkongene. Men var han like sterk når det gjaldt å bryte ned deres festningsverk? De hadde i hvert fall ikke hørt noe om det.

Selv om et slikt spørsmål lyder tåpelig i våre ører, har vi klare vitnesbyrd om at hedenskapet stilte det i fullt alvor. For å nevne bare ett eksempel: Vi vet at en lignende tanke ble hevdet mye senere – og ikke av uvitende og ukyndige menn. Kong Benhadads mest trofaste og kloke rådgivere kom til kongen sin med nettopp en slik mening: «Herren er en fjellgud og ikke en dalgud» (1 Kong 20,28). Det var i alle fall verdt et forsøk. Jeriko var jo, som allerede nevnt, den sterkeste festningen i Kanaan og så å si nøkkelen til hele landet.

Det visste også Josva. Denne tanken må ha veid tungt i hjertet hans da han fra leiren i Gilgal så bort mot byen. Ennå hadde han ikke fått noe guddommelig vink om hvordan han skulle angripe den sterke byen, og folket han sto i spissen for, kjente slett ikke til den slags krigføring som nå måtte til.

Mens slike tanker uvilkårlig gikk gjennom ham der han sto og så bort mot den beleirede byen, skjedde det at «han så opp» og fikk øye på «en mann som sto foran ham med et løftet sverd i hånden».

Josva spurte: «Er du for oss, eller er du med fiendene våre?» Og den underlige, fremmede krigeren svarte: «Nei, jeg er høvdingen over Herrens hær. Nå er jeg

kommet» (Jos 5,13–14). Her ble talen hans avbrutt, for Josva falt på sitt ansikt for ham og ba med dyp ærefrykt om å få vite hva han befalte.

Svaret han fikk – «Dra skoen av din fot! For det stedet du står på, er hellig» (Jos 5,15) – gjorde det klart for Josva at denne høvdingen over Herrens hær var ingen annen enn Paktens engel, som hadde talt med Moses fra den brennende tornebusken (2 Mos 3,4), og som er likeverdig med Herren selv. Like etter ser vi da også at Skriften gir ham navnet Herren (Jos 6,2).

Slik kom Josva til å stå der som en ny Moses, og gjerningen hans var i virkeligheten bare en fortsettelse og fullendelse av Moses' verk. På samme måte som Paktens engel hadde vist seg for Moses og talt til ham fra den brennende tornebusken da han skulle begynne sin gjerning, åpenbarte han seg nå også for Josva. Og da Josva, som Moses den gang, ble befalt å ta av seg skoene i ærefrykt for Israels Hellige, måtte det levende minne ham om Moses' kall og stadfeste ham som Moses' etterfølger.

Etter at Paktens engel hadde forsikret Josva om full seier, ga han ham nøyaktige og utførlige befalinger om hvordan Israel skulle gå omkring Jeriko med paktens ark i spissen, og hvordan folket skulle gå fram når bymurene hadde falt (Jos 6,2–5). De måtte følges til punkt og prikke, for de var symbolske helt ned i de minste detaljer. Så kunngjorde Josva Herrens ord både for prestene og for folket.

Det var et underlig syn som nå møtte folket innenfor Jerikos murer. Dag etter dag gikk en høytidelig prosesjon ut fra Israels leir. Først kom de væpnede krigerne, så fulgte sju prester som uten stans blåste i store horn – ikke i de vanlige sølvtrompetene – så de dype tonene nådde langt, som den gang de lød ved Sinai (2 Mos 19,16.19; 20,18).

Slike horn skulle brukes på den første dagen i den sjuende måneden (3 Mos 23,24) og for å kunngjøre at jubelåret var kommet (3 Mos 25,9). Deretter kom Herrens ark, båret av prestene, og etter den fulgte «de som avsluttet toget».[1]

Slik gikk de én gang om dagen omkring Jerikos murer i seks dager, under den mest høytidelige taushet; stillheten ble bare brutt av de dype tonene fra prestenes horn (Jos 6,10–14). Det må ha gjort et veldig inntrykk på Jerikos innbyggere når de fra murene så dette toget som kom og gikk og gjorde sitt verk i stillhet, bare fulgt av de vidtlydende hornstøtene.

Så kom endelig den sjuende dagen. Da begynte Israel vandringen tidligere enn vanlig, «ved daggry». De gikk i samme orden som før, men nå sju ganger omkring byen. «Og da prestene blåste i hornene den sjuende gangen, da sa Josva til folket: Rop nå! for Herren har gitt dere byen.» «Og det skjedde da folket hørte lyden fra hornene, og de satte i et høyt rop, da falt muren helt sammen, og folket steg rett inn i byen» (Jos 6,16.20).

Men etter guddommelig befaling hadde Josva erklært Jeriko for *herem* (חֵרֶם, «bannlyst»), det vil si «viet til Herren» (Jos 6,17). I et slikt tilfelle var det etter 3 Mos 27,28–29 forbudt å løse ut det som var bannlyst, og etter 5 Mos 13,16 skulle både menneskene og byttet tilintetgjøres. Bare «sølvet og gullet og alle de ting

[1] Jos 6,9 synes å vise at Israels hær var delt i to: De væpnede gikk foran arken, og så kom «de som avsluttet toget».

som var av kobber og jern», skulle unntas og legges «i skattkammeret i Herrens hus» (Jos 6,24).

Denne befalingen gjaldt ikke de andre byene til kanaaneerne. Der ble bare innbyggerne slått «med sverdets egg» (Jos 8,26; 10,28; jf. 5 Mos 2,34; 3,6; 8,2; 20,16), mens buskapen og det øvrige byttet ble spart. Men Jeriko, med alt som var i byen, skulle være *herem* – av grunner de senere skulle få vite. Bare Rahab, «hennes fars slekt og alle dem som hørte henne til», ble berget fra den alminnelige ødeleggelsen (Jos 6,22–25).

Skriftens beretning viser tydelig at Herrens hånd her hadde utført et iøynefallende under for Israel, uten sidestykke i historien. For å bruke en tysk fortolkers ord: Det var umulig å vise tydeligere at det var Herren som hadde gitt Israel byen. Først åpnet han veien for dem gjennom Jordans vann, så de kom inn i selve landet, og nå styrtet han byens murer ned for øynene deres, så de skulle få den første og sterkeste byen i landet i eie.

Så kort tid etter Moses' død var dette beviser på at Herren var nær og hjalp dem, og de måtte kunne overbevise selv den mest verdslig sinnede i Israel om at den samme Gud som hadde banet fedrene deres vei gjennom Rødehavet, fremdeles sto på deres side og kjempet for dem. Og i dette lyset må også Kanaans folk ha sett det som skjedde.

Men disse hendelsene har også en dypere betydning. Herren hadde gitt den første og sterkeste festningen i hele landet i sitt folks hender uten at de selv hadde trengt å gjøre noe for å erobre den. Var ikke det et dyrebart pant på at han også ville oppfylle alle sine andre løfter? Også måten de vant Jeriko på, var full av mening. Murene falt jo ikke for Israel, men for Herrens ark – eller, som det uttrykkelig står i Jos 6,8, for Herren selv, som var nær hos sitt folk ved paktens ark.

De veldige støtene i jubelhornene som lød rundt den dømte byen, bar Herrens seierrike navn fram til ørene på et folk som var viet til undergang, og kalte så å si Herrens mektige hærskarer sammen til strid.

Men for Israel kunngjorde de at befrielsens tid nå var kommet, at strevet og trengselen deres snart var forbi; for «Herren, mektig i strid» (Sal 24,8), førte dem under jubeltoner inn til den lovede arven. Dette er den forbilledlige og symbolske betydningen jubelhornets toner alltid hadde når de lød. Derfor varsles Guds rikes endelige komme både i profetenes syner og i Det nye testamente med englenes basunstøt (jf. 1 Kor 15,52; 1 Tess 4,16; Åp 20 og 21).

Men når Guds rike kommer, betyr det alltid undergang for hans fiender. Derfor måtte Jerikos murer falle og hele byen ødelegges. Vi må også legge merke til hvordan sjutallet går igjen overalt her: sju horn, sju prester, sju dager – og på den sjuende dagen sju ganger!

Den brå måten den mektige byen Jeriko falt i ruiner på, har også sitt motstykke i det som skal skje ved verdens ende: «Herrens dag kommer som en tyv om natten. Når de sier: Fred og ingen fare! – da kommer en brå undergang over dem. Den kommer som veer over en kvinne som skal føde, og de skal slett ikke slippe unna» (1 Tess 5,2–3).

Til slutt var det betegnende at Jeriko med alt som var i byen, ble viet til Herren. Israel skulle ikke få noe bytte av det de ikke selv hadde erobret, men som Herren selv hadde tatt.

Dessuten var denne byen førstegrøden av erobringen av landet, og derfor tilhørte den Herren – akkurat som alt førstefødt, både i folket og blant det de eide, var helliget ham. Det var et tegn på at alt i virkeligheten var hans eiendom, og at det var han som både ga dem det de hadde, og bevarte det han hadde gitt dem.

Den hellige Skrift tegner med få trekk hvordan det sto til i hjerter og sinn i Israel da de med Herrens ark foran seg gikk høytidelig omkring Jeriko: «Ved tro falt Jerikos murer, da israelittene hadde gått omkring dem i sju dager» (Hebr 11,30).

Også nå lød Herrens ord til dem slik det hadde lydt før, da han kløvde Rødehavets vann for dem, og slik det skulle lyde senere, da han svarte Josjafat på bønnen om å knuse hedningenes sammensvergelse mot Guds folk: «Stå stille og se Herrens frelse!» (2 Mos 14,13; 2 Krøn 20,17). Og slik handler han alltid med sitt troende folk når de kommer i lignende kår.

Kapittel 8. Akans synd og Ais fall

Et mislykket forsøk på å ta Ai. Akans synd og straffen over ham. Ai blir angrepet for andre gang og inntatt.

(Jos 7,1–8,29)

Ved den underfulle erobringen av Jeriko hadde Israel fått et herlig pant på framtidige seire. Men nettopp derfor var det nødvendig å vise dem hvor farlig det ville være å regne Guds nådige løfter for nasjonale rettigheter som ville tilfalle dem uansett hvordan de selv stilte seg til Gud. Det var av største betydning at de straks forsto at de bare kunne vente å vinne over fiendene sine så lenge de selv var trofaste mot Herrens pakt.

Den neste festningen de møtte på veien inn i landet, var Ai. Landet var nemlig stykket opp i små distrikter, og hvert av dem ble styrt fra en befestet by av en uavhengig høvding eller konge. Israel hadde derfor snarere en rekke beleiringer foran seg enn egentlige slag.

Ai lå på en kjegleformet høyde omkring 16 kilometer vest for Jeriko. Det var en forholdsvis liten by med rundt 12 000 innbyggere (Jos 8,25), men beliggenheten var viktig. Sørover gikk veien til Jerusalem, som bare lå noen få timers marsj unna. Nordover behersket Ai adgangen til det indre av landet, så en seirende hær herfra kunne trenge uhindret fram til de fruktbare distriktene i Samaria, som vi skal se i det følgende.

Ja, Ais skjebne ville også avgjøre Betels. Betel ble styrt av en annen uavhengig «konge» og lå vest for Ai, skilt fra den bare ved en høy ås.

Denne åsen, omtrent midt mellom Betel og Ai, hadde en særlig betydning. Her bygde Abraham sitt alter da han kom inn i landet (1 Mos 12,8), og her sto patriarken sammen med Lot og så ut over det herlige landskapet i Jordandalen da Lot traff sitt skjebnesvangre valg (1 Mos 13,4.10).

Fra denne åsen ser man en dal strekke seg vestover mot Betel, mens dalene østover rundt Ai først faller ganske bratt, så skråner jevnere og til slutt munner ut i Jordandalen. Den vakre egnen er rikt bevokst med oliventrær. Denne korte skissen av området vil hjelpe oss å leve oss inn i det som nå skal fortelles.[12]

[1] I Jos 12,7–24 nevnes ikke mindre enn 31 slike «konger» som Josva beseiret, og likevel lå store deler av landet vest for Jordan ikke under disse kongene.

[2] Jos 12,16. Ut fra den plassen kongen i Betel har i listen over de beseirede kongene, må vi anta at Betel ble inntatt noe senere enn Ai. Men av Jos 8,17 ser vi at det fantes et forbund mellom de to byene. Hærene deres må enten ha kjempet side om side eller kanskje stått under ledelse av kongen i Ai. Det ser i alle fall ut til at mennene fra Betel trakk seg tilbake til sin egen by da Israel vendte seg mot Ai.

Framrykningen som nå lå foran Israel, var så viktig og fikk så store følger at Josva av forsiktighet fant det nødvendig å sende ut «menn for å utspeide Ai» (Jos 7,2–5). Etter meldingen de kom tilbake med, regnet han en styrke på 3000 mann som nok til å ta byen.

Men ekspedisjonen gikk dårlig. Mennene i Ai strømmet ut av byen, jaget de 3000 israelittene på vill flukt, drepte 36 av dem og forfulgte dem til «Sjebarim» («gruvene», eller kanskje «steinbruddene») og hogg dem ned i bakkene – der dalene fra Ai styrter bratt ned mot Jordandalen.

Dette var en overmåte sørgelig hendelse for Israel. Det var Israels første slag vest for Jordan, og det endte med fullstendig nederlag! Nå var det all grunn til å frykte at nederlaget ville få alle fiendene deres til å slå seg sammen mot dem, og at en hær som hadde mistet motet, kunne bli fullstendig tilintetgjort.

Men det fantes en annen side ved saken som måtte vekke enda alvorligere bekymring. Hadde Guds løfter slått feil? Eller hadde Herren oppgitt sin nådepakt med Israel, og ville han ikke lenger herliggjøre sitt navn blant dem og ved dem?

Slike følelser kom til uttrykk i Josvas bønn til Gud da han og Israels eldste med sønderrevne klær og støv på hodet lå ydmykt for Herrens ansikt, mens «folkets hjerte» inne i leiren «ble grepet av angst og ble som vann».

Vi må se forholdene slik de var for Josva før vi feller noen dom over ordene han ba med (Jos 7,7–9). Sammen med dem som ba med ham, sto han midt i et folk som var slått av redsel. Og selv ble han grepet av angst og uro ved tanken på vanskelighetene som nå syntes å tårne seg opp foran dem. Det er ikke underlig at vi under slike omstendigheter ikke finner Moses' rolige tillit i bønnen hans.

Men med alle sine spørsmål om hvorfor Herren hadde handlet slik med dem, holder han likevel fast ved troen, selv om den kjemper med tvil (Jos 7,7), og mot frykten og motløsheten setter han Guds nådeløfter (7,9). Det beste av alt er likevel at han bærer disse indre sjelekampene fram for Herren i bønn. For her kommer det tydelig fram at det var en troens kamp, og «dette er den seier som har seiret over verden: vår tro» (1 Joh 5,4).

Det er overraskende at den sterke bevegelsen som hadde grepet folket, ikke drev den ene mannen i leiren til bot og syndsbekjennelse – han som hele tiden visste at han var den egentlige årsaken til all denne ulykken og sorgen. I samvittigheten må han likevel ha båret på dommen og visst at så lenge denne synden hang ved ham, ville en forbannelse hvile over brødrene hans og slå dem med avmakt.

Denne hjertehardheten og mangelen på anger, som selv var en følge av synden hans, begrunner og forklarer den dommen Herren i sin rettferdighet lot ramme ham.

For synden hans var ikke av vanlig art. Den var ikke bare et åpenbart brudd på Guds uttrykkelige befaling, men også en frekk vanhelligelse av det hellige, et dristig helligbrøde under omstendigheter som gjorde forbrytelsen langt verre. Josva hadde dessuten like før Jerikos fall advart folket mot den store faren det var både for dem selv og for hele Israel å ta noe av det bannlyste godset (Jos 6,18).

Bannet over den dømte byen var lyst så ettertrykkelig at det gjaldt for alle tider; det rammet til og med den som våget å bygge Jeriko opp igjen som befestet by, og familien hans (6,26).[3]

Men til tross for alt dette hadde Akan latt fristelsen få makt over seg og gitt etter for den laveste lyst. Det som fristet ham til denne frekke synden, var en av de babylonske kappene, kunstferdig vevd med forskjellige figurer og bilder, en massiv gullbarre formet som en tunge og to hundre sekel sølv, over to kilo (Jos 7,21) – og det innenfor de murene Herren nettopp hadde styrtet ned på en så underfull måte!

Og ikke nok med det. Josva hadde forutsagt at en slik forbrytelse ville «legge Israels leir under bann og føre den i ulykke», og det var blitt oppfylt til skrekk for hele folket. Likevel holdt Akan fremdeles synden sin skjult!

Vi minnes her at Herren førti år tidligere, ved bredden av Rødehavet, hadde sagt til Moses: «Hvorfor roper du til meg? Si til Israels barn at de skal dra videre!» (2 Mos 14,15).

Som den gang krevde Herren også nå at Josva og de eldste, der de lå på sitt ansikt i bønn, først og fremst skulle gripe til handling (Jos 7,10–15). Når det framfor alt gjaldt å lyde og handle, var det ikke tid til å gi seg hen til uvirksom bønn. Dessuten kunne ingen bønnhørelse ventes så lenge en så himmelropende synd sto mellom Israel og Gud. Og slik er det alltid.

Årsaken til Israels ulykke var ikke at Herren hadde glemt sine løfter og sin pakt; det var Israel som var den skyldige. Nå måtte synden dras fram fra skjulestedet, og den skyldige måtte «skilles ut fra folket». For selv om Akans synd var én manns synd, dro den likevel hele Israel med seg i skylden. Synderen var en av Israel, og han og synden hans var innenfor Israels leir.

Det er unødvendig å drøfte her hvorfor den som har gjort seg skyldig i en grov synd, drar med seg i skylden dem han på en eller annen måte er knyttet til, enten ved familiens eller samfunnets bånd. Det er rett og slett et faktum som ikke gir rom for diskusjon, og som Gud lærer oss like sterkt i naturen som i sitt ord.

Den dypeste grunnen ligger nettopp i at naturens og nådens Gud også er den som har grunnlagt samfunnet og opprettholder det. Familien og samfunnet har ikke sitt opphav i menneskelig visdom; de er innstiftet av Gud og er en del av hans vise plan for verden. Derfor handler Gud med oss ikke bare som enkeltmennesker, men også som familier og nasjoner.

Å reise spørsmål eller tvil om dette ville være det samme som å tvile på Guds styrelse og plan for verden. Tvert imot har vi den dypeste grunn til ærbødig takknemlighet når vi kan finne igjen den samme vise Gud nær oss både i naturen og i historien.

Det høyeste eksemplet på hvordan denne loven virker, er det som har trådt så herlig fram i vår frelse, og som har gjort den mulig. For på samme måte som vi er dratt med i fordervelsen ved vår forbindelse med den første Adam, blir vi frelst

[3] Det er en vanlig misforståelse at Jeriko aldri mer skulle bygges opp igjen. Det kunne naturligvis ikke være Josvas mening, siden han ga Benjamins stamme Jeriko sammen med andre byer (Jos 18,21). Vi leser da også om Palmebyen i Dom 3,13, og i 2 Sam 10,5 nevnes byen igjen med sitt opprinnelige navn. Josvas bann forbød bare å bygge Jeriko opp igjen som befestet by. Det framgår av selve uttrykkene Josva bruker når han taler om å legge byens grunnvoll og sette opp portene, Jos 6,26.

ved vårt slektskap med den andre Adam, vår høylovede Herre fra himmelen, som er blitt vår stedfortreder, for at vi i ham skal få barnekår hos Gud.

Ryktet om at en av folket ved sin synd hadde ført dommen ned over hele Israel, må ha spredt seg raskt gjennom leiren. Men selv da alle hadde hørt det og fått oppfordringen om å hellige seg, så Herren neste morgen kunne avsløre forbryteren, forble Akan uberørt. Han trådte ikke fram med anger og bekjennelse.

Så ble hele Israel samlet for Herrens ansikt. Først trådte de tolv stammehøvdingene fram, og Judas stamme ble tatt ut. Deretter trådte de forskjellige ættene i Juda fram, og loddet falt på serahittætten. Slik gikk den høytidelige prøvelsen videre med stadig mer skremmende alvor etter hvert som sirkelen ble trangere, inntil Sabdis husstand og innenfor den Akans hus ble rammet av Herrens hånd (Jos 7,16–18).

Hele tiden hadde Akan tidd. Nå sto han der alene for sin Gud og for Israel som den skyldige som hadde ført så mye ulykke over dem alle! Ville han ikke nå til slutt falle ned i ydmyk bekjennelse og «gi Herren ære» som den som ser og kjenner hver synd, hvor dypt og hemmelig den enn er skjult? Med dyp sorg, men uten det minste tegn på vrede, manet Josva ham til å bekjenne alt. Og Akan gjorde det (Jos 7,19–21).

Hvor ynkelig og elendig må det ha lydt, både for ham selv og for de andre, da han nå med nakne ord, uten omsvøp, bekjente synden sin fullt ut! For en ussel pris han hadde solgt seg selv for, sett i fullt lys for Herrens ansikt og i nærvær av hele Israel!

Nå sto bare én ting tilbake. Den ulykkelige mannen ble ført fram med sitt hus og alt som hørte ham til, og hele Israel steinet ham. Deretter brente de det døde legemet og begravde alt under en steinrøys, til et sørgelig minne om synden hans og en advarsel for framtiden. Stedet kalte de Akor-dalen, «ulykkesdalen» (Jos 7,24–26).[4][5]

Men denne hendelsen klinger med dom og ve gjennom hele Israels historie helt til de seneste tider, selv om Herren også lar håpets og frelsens stråle lyse inn i Akor-dalen (Jes 65,10; Hos 2,15).

Da Israels synd nå var tatt bort, kom Gud igjen til Josva og forsikret ham om at han ville la et nytt angrep på Ai lykkes. Som pant på løftet viste han ham til og med nøyaktig hvordan byen skulle tas (Jos 8,1–8).

En styrke på 30 000 mann fikk derfor ordre om å rykke fram. Av dem ble 5000 lagt i bakhold på vestsiden av Ai, der skogholtet skjulte dem for byen og en mellomliggende høyde for Betel. Mens Josva med hovedstyrken skulle lokke forsvarerne bort fra Ai ved en påstått flukt, skulle bakholdet på et gitt signal ta byen, sette ild på den og så vende seg mot fienden som trakk seg tilbake.[6]

[4] De fleste fortolkere forstår Jos 7,24–25 slik at også Akans sønner og døtre ble steinet sammen med ham, fordi de ikke kunne ha vært uvitende om synden hans. Men teksten selv antyder ikke noe slikt. Det bør også merkes at det i 7,25 står entall: «Hele Israel steinet ham», og «de kastet en stor steinrøys sammen over ham». I så fall må flertallet som følger («og de brente dem opp»), bare gjelde oksene, eslene og sauene hans og alt annet han eide.

[5] At legemet ble brent, skjerpet den vanlige straffen, 3 Mos 20,14.

[6] Fortolkerne har funnet store vanskeligheter i Jos 8,3 sammenlignet med 8,10–12, og har løst dem ved å anta at en avskriver i 8,3 har satt 30 000 for 5000. De to hebraiske bokstavene som betegner tallene fem og tretti, ligner nemlig hverandre og kunne lett forveksles. Men vi tror ikke det er nødvendig å ty til en slik forklaring, for vi mener at teksten, riktig lest, sier det som er gjengitt ovenfor.

Slik var angrepsplanen, og den ble fulgt nøyaktig. «Bakholdet» lå på vestsiden av Ai, mens Israels hovedstyrke slo leir lenger nord, med en dal mellom seg og byen. Nå rykket Josva fram i denne dalen.

Tidlig neste morgen oppdaget kongen i Ai at den israelittiske leiren hadde rykket fram, og han dro med hæren sin ut til «det avtalte stedet» like foran «sletten», som var dekket av oliventrær (Jos 8,14–17). Fienden hadde valgt slagmarken med list. Ai hadde en gunstig forsvarsstilling i skråningen, mens Israel under framrykningen måtte gjennom olivenlunden, der hæren ville møte naturlige hindringer og lett bli spredt.

Josva og Israels hovedstyrke trakk seg nå raskt tilbake på skrømt og flyktet østover mot ødemarken. Da de så det, lot alt folket i Ai seg lokke til å sette etter dem for å gjøre seieren enda mer avgjørende, og de forfulgte Israel til de var kommet et godt stykke bort fra byen.

Imens lå bakholdet skjult i olivenlunden og ventet på det avtalte signalet. Josva sto trolig på en høyde i nærheten der han kunne følge alle bevegelsene i slaget. Nå svingte han spydet sitt som tegn til bakholdet (Jos 8,18–19).

Så snart forpostene i bakholdet så signalet og hadde meldt det videre, stormet den skjulte styrken opp den bratte høydesiden og kastet seg inn i byen. Men også Israels hovedstyrke så signalet, og med spent blikk fulgte de med i hva som skjedde i byen, mens de ventet på å få vite hva de selv skulle gjøre.

De slapp å vente lenge. Snart steg en virvlende røyk opp over toppene av oliventrærne, høyt opp i den klare morgenluften, og la seg over de hvite murene rundt byen. Ai sto i flammer.

Noe i bevegelsene i Israels hær må ha fått fienden til å ane hva som skjedde bak dem, for «mennene fra Ai snudde seg» og så byen i brann (Jos 8,20–22). Alt var tapt, og det var umulig å flykte, for Israels hær og styrken fra byen rykket mot fienden fra hver sin kant. Mellom disse to hærene som stormet mot hverandre, ble Ais menn bokstavelig talt knust. Ikke én av dem slapp unna fra den blodige slagmarken, for nedslaktingen bredte seg til hele distriktet omkring.

Til slutt ble kongen i Ai drept, og det døde legemet hans ble hengt opp «på et tre» og ble hengende «til om kvelden» (Jos 8,29).

Men av Ai gjorde de en *tel* (תֵּל, «ruinhaug»), en grushaug, for alle tider. Aldri er Skriftens ord blitt mer bokstavelig oppfylt enn her.

I lang tid lette granskere forgjeves etter Ai på de stedene der de visste at byen måtte ha ligget. Den engelske presten Williams, som fant Ai igjen, skriver: «Folk i landsbyene omkring sa gang på gang og helt bestemt at stedet het ‹Tel› og ikke noe annet. Det ble jeg enda sikrere på da jeg senere leste Jos 8,28 igjen. Der står det uttrykkelig at ‹Josva brente opp Ai og gjorde den til en *tel*, en evig øde grushaug til denne dag›. Det finnes mange slike *tel* i Israels land i dag, som treffende er blitt kalt ruinenes land. Men hver *tel* har alltid et eller annet tilnavn som skiller den fra de andre. Stedet der Ai lå, har ikke noe annet navn til denne dag; det kalles bare ‹Tel›, grushaugen – og intet annet.»[7]

[7]Henging ble ikke brukt som dødsstraff etter Moseloven. Av 5 Mos 21,22 ser vi at liket av den dødsdømte i visse tilfeller ble hengt opp på et tre til kvelden etter at han var henrettet. Dette bekreftes av Jos 10,26. Den rabbinske loven (Sanhedrin 7,3; 11,1) godtar i enkelte tilfeller av dødsstraff kvelning, men ikke henging, som henrettelsesmåte, og gir nærmere bestemmelser om hvordan straffen skal fullbyrdes.

Kapittel 9. Ebal, Garisim og gibeonittene

Landet Israel blir høytidelig helliget fra Ebal og Garisim. Gibeonittenes list.

(Jos 8,30–9,27)

Med det underfulle fallet av Jerikos murer hadde Gud så å si gitt sitt folk nøkkelen til hele landet, og ved erobringen av Ai hadde Israel i Guds kraft tatt det i eie.

Den første plikten som nå lå på folket, var å erklære ved en høytidelig handling hvordan de håpet å kunne holde fast ved det de hadde fått av Gud. For med alt som allerede var gjort, og alt som ennå skulle gjøres, var det ikke Guds plan bare å la et nytt folk overta Kanaan. Nei, de hedenske folkene innenfor landets grenser skulle utryddes, og i deres sted ville han sette sitt eget frelste og helligede folk; på ruinene av et rike av denne verden ville han grunnlegge et rike som var utgått fra ham selv.

Moses hadde tidligere foreskrevet den betydningsfulle handlingen som skulle gi dette et høytidelig ytre uttrykk, og pålagt dem den som en framtredende plikt (5 Mos 11,29; 27,1–13). Handlingen skulle bestå av tre deler. Først skulle loven skrives på «store steiner» strøket over med kalk, slik man i Egypt risset inn innskrifter på monumentene – ikke bare de ti bud, men alle befalinger og forskrifter i de fem Mosebøkene som Herren hadde gitt dem ved Moses. Deretter skulle de ofre slaktoffer på et alter bygd av «hele steiner». Både minnesteinene og alteret skulle reises på Ebal-fjellet.

Men den tredje og siste delen av denne handlingen var den mest høytidelige. Prestene med paktens ark skulle stille seg nede i dalen mellom de to fjellene. Seks stammer – Simeon, Levi, Juda, Jissakar, Josef og Benjamin, som stammet fra Jakobs hustruer Lea og Rakel – skulle stå på Garisim-fjellet. De seks andre skulle stå på Ebal: fem som stammet fra Leas og Rakels tjenestekvinner, og dessuten Ruben, som hadde vanæret navnet sitt ved sin store synd (1 Mos 49,4).

Når prestene nede i dalen leste velsignelsens ord, skulle stammene på Garisim svare amen, og når de leste forbannelsens ord, skulle det på samme måte lyde et hellig amen fra dem på Ebal. Slik gikk Israel høytidelig og uttrykkelig inn under pakten – med dens velsignelser når den ble holdt i lydighet, og med

dens forbannelser om de lettsindig brøt den.[1]

Da Abraham første gang kom inn i landet, bygde han et alter for Herren og helliget både seg selv og landet til Herren. Da Jakob kom tilbake, innfridde han i Betel løftene han hadde gitt Herren der (jf. 1 Mos 35,1–7). Slik helliget nå Israel sin besittelse av landet som en gave fra Herren: På Ebal og Garisim samlet de seg om Herrens navn i en høytidelig gudstjeneste og gikk inn under alle de paktsforpliktelsene han hadde lagt fram for dem ved sin tjener Moses (Jos 8,30–35).

Et blikk på kartet vil gi oss et klarere bilde av det som nå skulle skje. Fra Ai og Betel går veien nordover forbi Sjilo til Sikem (Dom 21,19). Turen må ha tatt omkring elleve timer. Israel visste naturligvis ikke da at de gikk langs det som senere skulle bli den kjente og minnerike hovedveien fra Galilea til Jerusalem.

De passerte Sjilo litt til siden, og så førte veien dem opp på en klippefull høyderygg. Her lå en vakker utsikt foran dem: de framtidige eiendommene til Efraim, med daler som bølget av rike kornåkrer, skogkledde høyder og skråninger dekket av vingårder og olivenhager.

Lenger fram nådde de en dal omgitt av fjell i sør og nord. Her hadde Abraham bygd sitt første alter (1 Mos 12,7), og her hadde også Jakob slått opp teltene sine da han kom tilbake til Kanaan (1 Mos 33,19). Ikke én fiende plaget Israel på denne framrykningen. Det kom dels av at landet var delt mellom en mengde småkonger som ikke våget å gå mot Herrens seierrike hær, men framfor alt av at Gud så i nåde til dem og til det verket de hadde tatt fatt på.

De reisende skildrer med begeistrede ord den vakre Sikem-dalen, enda landet nå må regnes som en ørken sammenlignet med hva det en gang var. Dalen er et skar i den lange fjellkjeden som går gjennom hele Kanaan fra sør til nord. I sør grenser den til skråningene av Garisim, i nord til Ebal.

Fra stedet i dalen der prestene sto med arken, steg fjellsidene til begge kanter opp som et amfiteater, «mens avsatsene i kalksteinslagene helt opp til fjelltoppene dannet en rekke naturlige benker».[2]

Opp over disse skråningene hadde Israel samlet seg; hver flekk var fylt av menn, kvinner og barn, sammen med de fremmede blant dem og de som ikke var født i deres midte. Den ringeste sto ved siden av den fornemste, det menige folk side om side med de eldste, dommerne og lederne. Med oppmerksom og andektig blikk fulgte de det som skjedde nede i dalen hos prestene og arken, og ga sitt høytidelige svar på velsignelsene og forbannelsene som lød opp til dem.

Noe slikt hadde ennå ikke skjedd i Israel – nei, ikke noe sted på jorden. Det kunne aldri glemmes, aldri viskes ut av deres minne.[3]

Det er betydningsfullt at de store steinene som loven var skrevet på, ble reist på Ebal-fjellet, der det høytidelige amen til forbannelsen kom fra, og at ofrene også ble båret fram her. Kanskje er det heller ikke uten grunn at de som sto på

[1] I det tørre klimaet i Israels land ville slike innskrifter naturligvis vare mye lenger enn under de samme forholdene hos oss. At de ikke ble hogd inn i selve steinene, men bare i kalken som var strøket på dem, har vel sin grunn i at det først og fremst skjedde for den slekten som levde da. Riktignok var det Israel gjorde her, også bindende for slektene som kom etter, men slik at etterslekten sluttet seg til denne handlingen som om den selv hadde tatt høytidelig del i den.

[2] Dette interessante trekket ble lagt merke til av Canon Williams og blir også omtalt av kaptein Wilson, som vi har hentet sitatet fra.

[3] Alle reisende er enige om at folket i skråningene ikke kunne ha noen vanskelighet med å høre det som foregikk nede i dalen, og at disse to fjellsidene ga plass nok for hele Israel.

Ebal, bare kunne se bort mot Benjamins fjell, som stengte for utsikten. Slik var det ikke for dem som sto på Garisim, der svarene på velsignelsen kom fra.

For dem som den tidlige morgenen samlet seg på «velsignelsens fjell», bredte det seg ut en utsikt som sto lite tilbake for den Herren hadde vist Moses fra toppen av Pisga. Den var riktignok mindre i omfang, men til gjengjeld så mye klarere og tydeligere.[4]

Hele det sentrale Palestina lå bredt ut foran øynene deres som på et kart. Tabor, Gilboa og Galileas fjell løftet sine topper bak hverandre mot nord. Lenger borte strakte Hermon sin snødekte topp opp mot himmelen og dannet den ytterste horisonten, og mellom fjellene bredte vakre daler og rike marker seg ut.

Mot høyre kunne de skimte Galileasjøen, følge Jordandalens bukter sørover og øst for den se Basan, Ajalon, Gilead, ja, til og med Moab. Mot vest falt blikket på Middelhavet fra Karmel til Gasa, og langt ute i den vestlige horisonten skimtet de det blå omrisset av det de kalte «hedningenes øyer».

Så langt øyet kunne nå – ja, mye lenger, helt ut til jordens ytterste grenser – skulle det de nå var vitne til nede i dalen, gjenta seg. Ekkoet av velsignelsene som lød i ørene deres, skulle gi gjenlyd fra dal til dal over hele jorden og så vende tilbake som lov- og takkesanger fra hele den frelste jord. Slik helliget Israel landet til Herren den morgenen, og tok hav og sjø, fjell og dal – de helligste stedene i sin historie – til vitne på sin pakt med Herren.

Fra denne høytidelige begivenheten i Sikem-dalen rykket Israel videre til Gilgal (Jos 9,6), der de ser ut til å ha hatt sin faste leir. Det må ha vært et velkjent sted den gang; det viser måten det nevnes på i 5 Mos 11,30, der det beskrives som liggende «ved Mores terebintelund», altså nær stedet der Abraham reiste sitt første alter (1 Mos 12,7).

Den senere historien tyder på at Gilgal ble regnet nærmest som en slags hevdvunnen helligdom. Dette alene ville være nok til å skille dette Gilgal fra det Gilgal øst for Jeriko der Israel slo leir etter at de var gått over Jordan, og som fikk navnet sitt etter det som skjedde der.

Det ville dessuten være umulig å tenke seg at Josva marsjerte tilbake fra Sikem til Jordans bredder (Jos 9,6; 10,6.7.9.15.43), og at han til og med gjorde den samme marsjen tilbake enda en gang etter slagene i Galilea, for å dele ut landet til stammene ved Jordans bredder (14,6). Videre ville en plassering av Gilgal ved Jordans bredder slett ikke stemme med det vi vet om stedet fra den senere historien.

Gilgal var et av de tre stedene der Samuel dømte folket (1 Sam 7,16); her ofret han brennoffer og slaktoffer da arken ikke lenger var i tabernaklet i Sjilo (1 Sam 10,8; 13,7–9; 15,21); og her møtte Israel fram som ved den sentrale helligdommen for å stadfeste Saul som konge (1 Sam 11,14). Senere var Gilgal hovedskueplassen for profeten Elisjas virksomhet (2 Kong 2,1), og enda senere ble det et arnested for avgudsdyrkelsen i Israel (Hos 4,15; 9,15; 12,12; Am 4,4; 5,5).

[4] Jf. Canon Tristram, Land of Israel, s. 153.

Alt dette fører oss til å anta at det Gilgal der Josva hadde sin leir, er dagens Jiljilieh, som ligger noen få kilometer fra Sjilo og like langt fra Betel, omtrent midt mellom Sikem og Jerusalem.[5]

I denne leiren i Gilgal kom det snart en underlig delegasjon til Israel (Jos 9,3–13). Mennene sa at de kom langveisfra, og alt så ut til å stemme. Klærne deres var utslitte, skoene lappet og nisten tørr og smuldret. Skinnsekkene de hadde vinen sin i, var sprukne og bøtt. Alt ga inntrykk av at de kom fra en lang og strevsom reise.

De ga seg ut for å bo langt utenfor Kanaans grenser, der de hadde hørt om hva Herren hadde gjort med egypterne og med Sihon og Og. Men de lot klokelig være å nevne underet ved Jordan og Jerikos murer; de hendelsene var altfor nye til at et folk som bodde så langt borte, kunne ha hørt om dem. Og nå var de kommet for å slutte forbund med Israel, for de følte seg dratt mot Israels mektige Gud og ville tjene ham.

Denne fortellingen burde ha vekket tvil hos Israel. De visste jo hvor dypt fiendskapet var mellom Israels Gud og hedenskapet, og at en slik overgang til Israel som disse mennene bekjente seg til, ikke kunne ha skjedd i sannhet bare fordi rykter om Herrens makt hadde nådd så fjerntboende folk.

Dessuten kom de ikke for å underkaste seg Israel; de ville bare slutte «forbund» med dem. Men Moses hadde uttrykkelig advart dem mot ethvert vennskapelig forhold til hedenskapet (2 Mos 23,32; 34,12; 4 Mos 33,55; 5 Mos 7,2). Hva om de tross alle påstandene likevel var naboene deres?

Det ser ut til at Josva og de eldste også fattet mistanke, men sendebudenes bestemte benektelser beroliget dem. Det var et sørgelig tegn på åndelig overfladiskhet og selvtillit hos Israels eldste at de gikk med på et forbund med disse utsendingene bare på slike grunner. Det kommer også klart til uttrykk i den hellige teksten: «Mennene (Israels eldste) tok av nisten deres» – slik skikken var i Østen, der man spiste salt og brød med en fremmed som ble tatt imot som venn – «men Herren spurte de ikke til råds» (Jos 9,14).

Men det ble ikke lenge skjult for dem at de hadde tatt feil. Bare tre dager senere fikk Israel vite at de påståtte fremmede var deres nære naboer (Jos 9,16). I mellomtiden hadde småkongene som regjerte vest for Jordan, sluttet seg sammen til et angrep mot Israel – både de som bodde i høylandet i det sentrale Kanaan, «fjellbygdene», og de som bodde i «lavlandet», og kystfolket fra Joppe «nordover til like overfor Libanon» (Jos 9,1–2).

Midt blant små kongedømmer fantes det en liten republikk, Gibeon, som besto av fire forbundne byer, og det kaster et interessant lys over de politiske forholdene i Kanaan på den tiden. Under slike omstendigheter er det lett å forstå at det oppsto sjalusi og strid mellom statene. Av det fulgte igjen naturlig det vi har nevnt ovenfor: at Gibeon med et listig påskudd søkte hjelp hos Israel, og at de forbundne kanaaneiske kongene gjorde seg klar til å ta en alvorlig hevn.

I denne sammenhengen tar vi med de interessante trekkene vi kjenner fra Gibeons senere historie. Ifølge Jos 10,2 var «Gibeon en stor by, som en av kongebyene, større enn Ai, og alle mennene der var tapre stridsmenn». Innbyggerne

[5] Jf. Robinson, Biblical Researches, bd. II, s. 243.

var hevitter (Jos 11,19). Senere tilfalt byen Benjamin og ble gitt som presteby (18,25; 21,17).

Da Nob ble ødelagt av Saul, ble tabernaklet ført til Gibeon, og der ble det stående til Salomo bygde templet (1 Krøn 16,39; 21,29; 1 Kong 3,4; 2 Krøn 1,3). Gibeon lå omkring to timers vei nordvest for Jerusalem og finnes igjen i den nåværende landsbyen el-Jib.

De tre byene som var i forbund med Gibeon, var Kefira – dagens Kefir – omtrent tre timers vei vest for Gibeon, og Be'erot – dagens el-Bireh – omkring 16 kilometer nord for Jerusalem, begge senere i Benjamins eie; og dessuten Kirjat-Jearim, dagens Kuriet-el-Enab, som senere tilfalt Juda og ligger omkring tre timers vei fra Jerusalem (Jos 9,17). Denne byen er særlig kjent fordi det var her arken ble oppbevart fra den kom tilbake fra filistrene og til David førte den opp til Jerusalem (1 Sam 7,2; 2 Sam 6,2; 1 Krøn 13,5–6).

Da folket fikk vite hvordan gibeonittene hadde lurt dem, knurret de mot høvdingene sine (Jos 9,18–21). Men høvdingene nektet å bryte den høytidelige eden de hadde avlagt. De ville ikke legge en ny og enda verre synd til den de allerede hadde begått, ved troløst å bryte et edsløfte de hadde gitt i lettsindighet. Et slikt skritt ville dessuten ha gitt hedningene omkring et dårlig inntrykk av Israel og Israels Gud.

Her kommer et prinsipp til uttrykk som også gjelder andre lignende lettsindige løfter: Et høytidelig løfte – hvor tankeløst det enn er gitt – må regnes som bindende, så sant det ikke fører til ny synd å holde det. Og i dette tilfellet førte det ikke til ny synd.

Den egentlige og viktigste grunnen til befalingen om å utrydde kanaaneerne lå i disse folkenes fiendskap mot Guds folk og mot Israels Gud. Men den faren som her truet Israel i så måte, kunne lett unngås uten at eden ble brutt; gibeonittene kunne gjøres uskadelige. Derfor ble de også spart, men Israel gjorde dem til treller, til «vedhoggere og vannbærere for Guds hus» (Jos 9,23).

Den senere historien viser ikke noe som tyder på at gibeonittene noen gang prøvde å lokke Israel til frafall fra sin Gud, eller at de sviktet det kallet de hadde fått.[6]

Men denne hendelsen inneholder en betydningsfull lærdom og formaning som gjelder kirken nå og til alle tider. Verden søker ofte forbund med Guds rike når den samtidig kan vinne ytre fordeler ved det. Da gjelder det å ta til seg den advarselen som Guds rikes historie gir i beretningen om gibeonittenes list og Israels lettsindige og tankeløse ettergivenhet.

[6] Av 2 Sam 21,1 ser vi at Saul i kjødelig nidkjærhet en gang brøt høvdingenes ed til gibeonittene, og at det fikk en alvorlig straff.

Kapittel 10. Erobringen av Kanaan

Slaget ved Gibeon. Erobringen av det sørlige Kanaan. Slaget ved Merom. Erobringen av det nordlige Kanaan. Landets tilstand ved slutten av den sjuårige krigen.

(Jos 10–12)

Gibeons overgivelse til Josva vakte naturlig nok den største skrekk hos kongene i det sørlige Kanaan. Det var så å si forræderi i deres egen leir. Israel vant jo en stor fordel ved det: De fikk en sterk stilling midt i landets hjerte, med lett adgang til selve Jerusalem, og fra området rundt Gibeon behersket de samtidig dalene som førte ned til det sørlige Kanaan.

Under slike omstendigheter var det helt naturlig at kongene i disse sørlige delene av landet søkte å forene sine krefter, og at de først vendte våpnene mot Gibeon for å vinne de forbundne byene tilbake fra Israel.

Krigsforbundet ble ledet av Adoni-Sedek, kongen i Jerusalem, og omfattet Hoham, kongen i Hebron, som lå omkring sju timers gange sør for Jerusalem; Piream, kongen i Jarmut – dagens Jarmuk – omkring tre timers vei sørvest for Jerusalem; Jafia, kongen i Lakisj, og Debir, kongen i Eglon (Jos 10,3–5). De to siste byene lå nær hverandre og ikke langt fra Gasa, sørvest for Hebron.

De forbundne kongene rykket raskt fram mot Gibeon, og byen kom dermed i overhengende fare, uforberedt som den var på et angrep fra den kanten. Det ser vi av hvor innstendig og pågående gibeonittene ba Josva om rask hjelp. Israel rykket straks ut for å hjelpe dem og kom like uventet over fiendene som disse hadde kommet over Gibeon. Det var trolig tidlig om morgenen at Josva med «alt sitt krigsfolk og alle sine tapre stridsmenn» sto foran leiren til de forbundne kongene (Jos 10,6–7).

Gibeon lå i øst, omgitt i en halvsirkel i nord, vest og sør av de tre forbundne byene. De fem kongene hadde rykket inn i denne halvsirkelen og slått leir på den åpne marken ved foten av Gibeons høyder.

Herren hadde gitt Josva et mektig løfte: «Vær ikke redd dem! Jeg har gitt dem i dine hender, og ikke én av dem skal kunne stå seg mot deg» (Jos 10,8). Oppmuntret av det stormet Israel den fiendtlige leiren med uimotståelig kraft. Kanaaneerne gjorde bare svak motstand og flyktet så i vill forvirring mot Øvre Bet-Horon, «hulenes hus». De nådde opp på høyden før forfølgerne og styrtet ned skråningene mot Nedre Bet-Horon (Jos 10,10).

Her ble de overfalt av en fryktelig haglstorm, slik det ikke sjelden hender i fjellene i Israels land. Men det var «Herren» som «kastet store steiner ned over

dem fra himmelen»; nå som så ofte før i Israels historie brukte han naturlige midler til å frelse sitt folk. «De som ble drept ved haglsteinene, var flere enn de Israels barn slo i hjel med sverdet» (Jos 10,11).[1]

Det var ved middagstid. Bak Israel sto solen på himmelen over Gibeon, og foran dem, i vest over Ajalon, var den synkende månen ennå synlig. Den fryktelige haglstormen gjorde med ett dagen til svart natt, og ennå hadde Israel bare utført halvparten av sitt seierrike dagsverk. Under slike forhold kunne fienden lett slippe unna uten å bli tilintetgjort.

Nå eller aldri måtte Israel knekke makten til kongene som hadde inngått forbund. Om bare solen igjen ville stråle fram i all sin glans, om bare dagen ville kaste sitt lys over slagmarken «inntil folket hadde fått hevn over sine fiender»!

I dette øyeblikket brøt Josva ut i den kjente, sterke troens bønn som er sitert fra «Jasjars bok», eller «Den frommes bok». Ut fra 2 Sam 1,18 kan vi slutte at det trolig var en samling av små diktstykker knyttet til de mest opphøyde begivenhetene i livet til de gamle troens helter.

Sitatet begynner med Jos 10,12 og slutter med 10,15, noe som framgår av at ordene i 10,15 gjentas i 10,43. Det er nemlig klart at Josva ikke vendte tilbake til Gilgal straks etter slaget ved Gibeon (10,21), men fortsatte krigen, slik resten av kap. 10 forteller, til han hadde lagt under seg hele det sørlige Kanaan. Versene 12–15 er altså et sitat fra «Den frommes bok», tatt inn i Josvas bok for å gjøre denne underfulle begivenheten enda mer levende, og deretter tas beretningen opp igjen i 10,16. Sitatet lyder slik:

«Da talte Josva til Herren
på den dag Herren ga amorittene i Israels barns vold,
og han sa for Israels øyne:
Sol, stå stille i Gibeon,
og du måne, i Ajalons dal!
Og solen sto stille,
og månen ble stående,
til folket fikk hevn over sine fiender.
(Står ikke dette skrevet i Den frommes bok?)
Og solen ble stående midt på himmelen
og skyndte seg ikke å gå ned – omtrent en hel dag.
Og ingen dag har vært som denne, verken før eller siden,
da Herren hørte på en manns røst –
for Herren stred for Israel!
Og Josva og hele Israel med ham vendte tilbake til leiren i Gilgal.»

(*Det er ikke anledning til å gå inn på detaljkritikk her. I hovedsaken deler vi synet til de fleste andre troende fortolkere, med den forskjell at vi – i motsetning til enkelte av dem – også regner de fem siste linjene som en del av sitatet fra «Jasjars bok», mens de ser dem som en innskutt merknad av den som tok sitatet inn i Josvas bok. Det siste synes likevel lite sannsynlig. Lignende poetiske uttrykk finner vi i Dom 5,20; jf. også Sal 18,11; 29,6; 114,4–6; Jes 34,3; 55,12; 64,1; Am 9,13. Dette er naturligvis ikke sagt for å bortforklare underet det her er tale om.*)

[1] En tysk forfatter har bemerket at en lignende haglstorm avgjorde slaget ved Solferino i 1859.

Gud hørte Josvas bønn. Solen brøt fram igjen, og dagen ble på underfull måte forlenget til Israel hadde fått hevn over alle sine fiender. I vill flukt styrtet de myldrende fiendene av sted, og Israel etter dem, ned passet ved Nedre Bet-Horon til Aseka og derfra til Makkeda. Her fikk Josva melding om at de fem kongene hadde gjemt seg i en av de mange hulene i området (Jos 10,16–19).

Men Josva lot seg ikke stanse i jakten på fiendene. Han befalte dem å rulle store steiner foran åpningen til hulen og sette væpnede menn til å vokte den, mens resten av hæren forfulgte fienden og slo baktroppen.

Bare spredte rester av fiendens hær kom seg inn i de befestede byene. Josva slo så leir foran Makkeda. Dit kom også de som hadde jaget etter flyktningene, og derfra ble krigen ført videre (Jos 10,21.29). Neste morgen ble de fem kongene ført fram fra skjulestedet sitt. Josva befalte hærførerne å sette foten på nakken til de beseirede kongene, slik skikken var i Østen (Jos 10,22–24). Så nylig hadde de mektige kongene rykket ut i full krigsprakt og med så stor tillit til egen makt; nå lå de utstrakt for fiendenes føtter.

Men det Israel skulle lære av dette, var ikke å stole på egen dyktighet eller makt. Tvert imot: Æren tilhørte Herren og ham alene. Derfor måtte de overgi seg helt til ham i full tillit til hans makt og ledelse. Og derfor ledsaget Josva denne seiershandlingen med Herrens ord: «Frykt ikke og vær ikke redde! Vær frimodige og sterke! For slik skal Herren gjøre med alle fiender som dere kommer i strid med» (Jos 10,25).

Med de fem kongenes død begynte en ny krig som varte en tid; vi leser nemlig at de fem falne kongene fikk etterfølgere som siden delte deres sørgelige skjebne (Jos 10,28–39). Krigen endte med at hele det sørlige Kanaan kom i Israels hender. Noen av de erobrede byene ble likevel senere tatt tilbake og besatt av kanaaneerne. Strekningen som ble erobret på dette felttoget, beskrives slik i Jos 10,41: «Han undertvang hele landet mellom Kadesj-Barnea og Gasa, og hele Gosen-landet like til Gibeon.»[23]

De langvarige og omfattende krigene i sør var ikke til ende før slagmarken ble flyttet mot nord. Men utfallet ble det samme her som i sør, for det var den samme mektige hånd som førte våpnene. Igjen samlet Israels fiender seg, nå til en hær som syntes langt farligere enn det store krigsforbundet de nettopp hadde knust – «en mengde så tallrik som sanden på havets bredd, med hester og vogner i store mengder», fryktelig ved sitt antall og enda mer fryktelig ved sine krigsredskaper, som Israel slett ikke kjente (Jos 11,1–5).

Derfor kom Herren igjen til dem med et nytt løfte om seier: «Jeg legger dem alle sammen ihjelslått foran Israel» (Jos 11,6). Samtidig befalte han at de skulle skjære over hasene på fiendenes hester og brenne opp vognene deres med ild, for at Israel ikke senere skulle bli fristet til å sette sin lit til slike krigsredskaper.

[2]Det gjelder for eksempel Geser (10,33), Hebron og Debir (14,12; 15,13–17; jf. Dom 1,10–15). Masius bemerker med rette at Josva på dette felttoget mot det sørlige Kanaan ikke tok landet i varig og endelig eie, men snarere bare dro seirende gjennom det.

[3]Her tenkes naturligvis ikke på Gosen i Egypt, men på et distrikt i det sørlige Juda, som trolig hadde navnet sitt fra byen med samme navn (15,51).

De forente fiendtlige styrkene sto under ledelse av Jabin, kongen i Hasor – byen som «før i tiden» hadde vært «den ledende byen for alle disse kongerikene» (Jos 11,10).

Forbundet besto ikke bare av de tre nabokongene, kongene i Madon, Sjimron og Aksjaf, men også av kongene i nord i «fjellbygdene» (Naftalis fjelland, Jos 20,7), kongene i ødemarken sør for Kinneret, kongene i «lavlandet», sletten ned mot Middelhavet, og kongene på «Dor-høydene» ved foten av Karmel ved havet – kort sagt av alle de kanaaneiske stammene fra Middelhavet i sørvest helt opp til Mispa under Hermon-fjellet i nordøst.[4][5][6][7]

Med den raskheten og kraften som preget alle Josvas bevegelser i felten, falt han over leiren til de forbundne fiendene ved Meromsjøen (den nåværende el-Huleh) og drev dem på vill flukt (Jos 11,7–8). De flyktende fiendene ser ut til å ha delt seg i tre flokker: Den ene tok veien nordvestover mot «det store Sidon», den andre vestover og sørvestover til Misrefot-Majim, og den tredje østover mot Mispe-dalen.

Men israelittene forfulgte dem i alle retninger. Byene deres ble tatt én etter én. De som lå nede i dalene, ble brent, mens de som lå oppe på høydene, fikk stå – med unntak av Hasor – fordi de lett kunne besettes og forsvares med en liten garnison (Jos 11,12–13).

Alt i alt varte denne krigen i det sørlige og nordlige Kanaan minst sju år. Ved slutten av denne sjuårskrigen var hele landet i Israels eie, fra «det nakne fjellet» (Halak) «som strekker seg opp mot Seir» – det vil si de hvite kalkfjellene i Azazimeh-kjeden i Sydlandet – og like til Baal-Gad, evangelienes Caesarea Filippi (Jos 11,16–18).[8]

Josva hadde dessuten drevet anakittene – som hadde satt slik skrekk i speiderne – bort fra de opprinnelige bostedene sine i fjellbygdene i og omkring Hebron, Debir og Anab, og inn i filisterbyene Gasa, Gat og Asjdod (Jos 11,21–22). Av Jos 15,14 ser vi at de snart etter kom tilbake, men ble slått og drevet bort igjen av Kaleb, den aldrende, men fremdeles kraftige krigshelten.

Hele Kanaan var nå i Israels eie. Hedningenes makt var brutt, og Guds rike var opprettet på ruinene av de avguderiske rikene. Men ennå var ikke alle hedningene utryddet fra landet, og heller ikke var alle byene deres erobret av Israel (13,1–6; 17,14 flg.; 18,3; 23,5.12). Det ville nok ikke ha vært ønskelig, og ifølge 2 Mos 23,28–30 og 5 Mos 7,22 var det heller ikke Guds uttalte befaling og vilje.

Også i dette viste Guds visdom seg. Slik forholdene nå var, lå det en troens oppgave foran Israel, gitt dem av Herren selv. På samme måte som Israel hadde begynt krigen i tillit til Gud og vunnet seier i hans kraft, skulle de nå fullføre

[4] Jabin ser ut til å ha vært en tittel som kongene i Hasor bar (Dom 4,2).

[5] Hasor, inne i fjellene nord for Meromsjøen, ble senere bygd opp igjen og ble på nytt kongesete (Dom 4,2; 1 Sam 12,9). Det var derfra Sisera brøt ut mot Israel.

[6] Man har hittil ikke kunnet påvise hvor disse tre byene lå, men de må ha ligget i nærheten av Hasor.

[7] Det var flere steder i Israels land som bar navnet Mispa, «utsikt». Denne Mispa var trolig den nåværende landsbyen Mutulleh, som også betyr «utsikt», og som ligger på en høyde nord for Meromsjøen.

[8] Dette slutter vi av Jos 14,10. Der ser vi at det var gått 45 år siden speiderne kom tilbake til Kadesj. Av disse 45 årene gikk 38 med til vandringen i ørkenen, og dermed følger det at erobringen av Kanaan tok sju år.

den og bli styrket i troens oppgave under Herrens ledelse. Bare slik kunne Israel som nasjon eie og bevare lykken.

Kanaan var gitt dem av Gud; med troens hånd hadde de tatt imot det. Men ennå var det mye for dem å gjøre, og den samme troens hånd som hadde tatt imot gavene, måtte våke over det. Hedenskapet som fortsatt levde rundt dem, måtte ikke tåles. De måtte holde seg langt borte fra all berøring med det.

I troens ånd hadde de trengt inn i landet og vunnet det; den ånden skulle bevares og vokse til større handlekraft. Enhver svekkelse av den ville føre til avmakt i kampen og til at hedenskapet fikk nytt liv i landet. Slik var oppgaven Herren nå la fram for dem. For det troende, åndelige blikket var den klar og gjennomsiktig nok.

Men også vi er kommet inn i det lovede Kanaan. Vår Josva har ført oss inn dit og gitt oss seier over fiendene våre, idet han selv overvant dem. I ham eier vi nå Kanaan. Likevel har vi ennå ikke fått alle byene i landet i eie, og fiendene våre er heller ikke utryddet.

Derfor trenger vi en fast og standhaftig tro i kampen mot dem. All ettergivenhet overfor fiendene våre må bestemt avvises; enhver berøring med dem er høyst skjebnesvanger. Krigen må fortsette uten stans. Bare den troen som ga oss adgang til den lovede arven, kan sikre oss en varig og lykkelig besittelse av den.

Kapittel 11. Landet blir delt ut

Landet blir delt ut. Byene som ennå ikke var inntatt. Stammene øst for Jordan. «Loddet». Stammene vest for Jordan. Kalebs arv. Josefs sønner er misfornøyde. Tabernaklet i Sjilo. Den endelige delingen av landet.

(Jos 13–21)

Stammene og byene som ennå ikke var underlagt, viste seg snart å bli en stor fare for Israel, om enn ikke akkurat på den måten man på forhånd kunne ha ventet. De glimrende seirene gjorde det ikke vanskelig for Israel å holde fast på det de hadde vunnet; kanaaneerne hadde trukket seg tilbake til sine festninger, og der nøyde de seg med å forsvare det som var igjen av deres eget.

Men Israel var ikke så ivrig etter å slå seg ned på et bestemt sted og forsvare det med våpen i hånd. Et folk som var vant til det frie og ubundne nomadelivet i ørkenen, ble lett fristet til å gå lei av det faste, ensformige livet på samme sted og av den stadige krigen som hver enkelt stamme måtte føre for å verne sine grenser.

Derfor ble vel også Josva gammel – trolig nitti eller hundre år – uten at verket som var lagt i hans hender, var fullført (Jos 13,1).

Langt i sør og langs kysten var hele området fra Egypts bekk til Ekron fortsatt i kanaaneernes hender: Gesjurittene og avittene satt ennå ubeseiret i sørvest og sørøst, og området lenger nord, fra Ekron til Gasa, var i de fem filisterfyrstenes hender (Jos 13,2–3). Etter Guds befaling skulle alle disse folkene – selv om de ikke stammet fra Kanaan (1 Mos 10,14) – «regnes som kana'aneisk», det vil si behandles som kanaaneerne.[1]

Enda lenger nord var hele kanaaneernes eller fønikernes land ennå ikke inntatt – helt opp til den kjente «hulen» ved Sidon, og forbi den til Afek, ja, helt til «amorittenes grense». Videre lå området østover forbi Libanon til Baal-Gad, «til Hamat-veien», ennå i sidoniernes eller fønikernes hender, og likeså landet fra Libanon-fjellet til Misrefot-Majim (Jos 13,4–6).[2][3][4][5]

[1] Egentlig: «fra Sjihor øst for Egypt», eller snarere «fra den svarte elven øst for Egypt». Dette var bekken Rhinocorura, den nåværende el-Arisj.

[2] Ordet «hulen», hebraisk Meara, er ikke oversatt i den norske bibeloversettelsen. Hulen brukes ennå som skjulested.

[3] Afek ligger på en avsats i Libanon-fjellet ved hovedkilden til elven Adonis.

[4] Uttrykket «amorittenes grense» er vanskelig å forklare. Kanskje det må forstås slik: så langt østover som området til Og, kongen i Basan, gikk – det som tidligere hadde tilhørt amorittene.

[5] Hamat er et distrikt i Syria med en hovedstad av samme navn ved elven Orontes.

Men etter Guds uttrykkelige ord hørte alle disse områdene Israel til. Herrens befaling om straks å dele landet ut mellom stammene kom fordi disse distriktene ennå ikke var inntatt, og fordi Josva, Kanaans seierrike erobrer, var blitt gammel. De skulle bare se hen til Guds løfte, regne hele landet som sitt og rett og slett gå fram i tro på hans løfter og i lydighet mot hans befalinger.[6]

Det var ni og en halv stamme som ennå ikke hadde fått tildelt sin del. «Levis stamme ga han ingen arv» (Jos 13,14); de skulle leve av det som tilfalt dem fra helligdommen. Og Ruben, Gad og halve Manasse hadde allerede fått sin del av Moses på østsiden av Jordan. Landet til disse to og en halv stammene grenset mot Moab langs den sørøstlige bredden av Dødehavet, mens Ammon fortsatt holdt grensen deres i øst. Men Herren hadde befalt Israel at de ikke skulle gjøre noen av disse folkene noe ondt (5 Mos 2,9.19).

Den sørligste og minste delen av landet øst for Jordan tilhørte Ruben (Jos 13,15–31). Rubens område strakte seg fra Arnon-bekken i sør til der Jordan renner ut i Dødehavet i nord, og omfattet kong Sihons opprinnelige rike. Nord for det hadde ammonittene tidligere hatt landet, men de var blitt drevet ut av Sihon. Denne delen av Sihons rike ble gitt til Gad, og stammens land strakte seg langs Jordan opp til Gennesaretsjøen.

Nord for Gad lå halve Manasses stamme, som omfattet hele det gamle Basan. Det var det største av områdene, men til gjengjeld lå det mer åpent for innfall fra fiendtlige nomadestammer, og det hadde forholdsvis få befestede byer innenfor grensene sine.

Utdelingen av landet vest for Jordan mellom de ni og en halv stammene skjedde nøye etter Guds befaling i 4 Mos 26,52–56; 33,54; 34,2–29. Den ble ledet av Eleasar og Josva sammen med én representant fra hver av de ti stammene (Jos 14,1–2).[7]

Delingen skjedde ved loddkasting, men loddet avgjorde trolig bare hvor hver stammes arv skulle ligge – i nord eller sør, inne i landet eller ved kysten – ikke hvor stor den skulle være eller nøyaktig hvor grensene gikk. Dette måtte jo rette seg etter hvor stor stammen var og hvor mange den talte.

De opprinnelige bestemmelsene kunne derfor i enkelte tilfeller endres noe senere, så lenge loddets guddommelige avgjørelse om hvor stammen skulle ligge, ble strengt holdt. Slik måtte Juda gi en del av sitt land til Simeon (Jos 19,9), mens Dan, som fikk for liten del, fikk tildelt visse byer både fra Juda og fra Efraim.

Når det gjelder selve loddkastingen, kan vi kanskje godta det rabbinerne sier om den: To urner ble satt fram, den ene med navnene på de ti – eller rettere ni og en halv – stammene, den andre med betegnelsene på de ulike delene landet var delt i. Så trakk de ett lodd om gangen, først fra urnen med stammenavnene, deretter fra den andre, som viste stammens arvedel.

Hvor interessant det enn kunne være, kan vi ikke gå inn på de enkelte stammenes nøyaktige grenser og byer her. Vi må nøye oss med å vise de store linjene.

[6] Med listen over de slagne kongene, Jos 12, slutter første del av Josvas bok, og annen del begynner med kapittel 13.

[7] «Josefs barn» ble regnet som to stammer.

Vi begynner i sør med Simeon, som hadde sin arvedel helt til Kadesj i ørkenen og Edoms grenser. Nord for Simeon lå Judas land, avgrenset av filistrenes land i vest og av Dødehavet i øst. Ovenfor Juda kommer vi i øst til Benjamin og i vest til Dan.

Nord for Dan ligger Efraim og enda lenger nord Manasse, mens Issakars land strakte seg langs østsiden av disse og gikk helt opp til sørspissen av Gennesaretsjøen. Nord for bredden av denne sjøen strakte Naftali seg; Asjer lå langs kysten nord for Manasse, og Sebulon lå til slutt som en kile mellom Issakar, Manasse, Asjer og Naftali.

Nå står det bare igjen å nevne kort de hendelsene som er fortalt i forbindelse med delingen av landet.

1. Det ser ut til at Kaleb trådte fram med et særskilt krav for Josva og de andre som ledet loddkastingen, før det første loddet ble trukket i leiren i Gilgal (Jos 14,6).

Vi husker at han var en av de tolv høvdingene som ble sendt ut for å speide ut landet, og at bare han og Josva kom tilbake med «godt bud om landet» og i troens visshet oppmuntret folket til å dra fram. Under den store straffedommen som Herren like etter lot ramme det opprørske folket, ble derfor bare Kaleb og Josva spart; de ti andre høvdingene omkom (4 Mos 14,36–38).

Ved samme anledning hadde Moses med ed lovt ham at det landet hans fot hadde trådt på, skulle være hans og hans barns arv til evig tid (Jos 14,9). Nå krevde Kaleb at dette løftet ble oppfylt. Herren hadde latt ham oppleve denne dagen, og derfor hadde han etter Guds vilje rett til den arven han var lovt.

Kalebs ord og hele hans opptreden viser – sammen med det vi leser i Jos 19,49–50 om de samme fortrinnene for Josva – at Moses etter Herrens befaling hadde gitt både Kaleb og Josva rett til selv å velge sin framtidige arvedel. Av hele den slekten som først fikk løftet om Kanaan, var de jo de eneste som hadde vært Herren helt tro. Derfor skulle de som var igjen av den gamle slekten, få velge sin eiendom før den nye slekten fikk sine deler tildelt ved loddet.

Kalebs ord til Josva i denne saken er så fulle av frisk og frimodig tro at vi uvilkårlig merker nytt åndelig liv bryte fram i denne gamle krigeren for Jehova. Han sto fram for Josva i spissen for en av «farshusene i Juda», som han nå var overhode for. Han minnet ham om det som hadde skjedd, og om hvordan Gud i sin trofasthet hadde bevart ham like til den høye alderen av åttifem år, så han ennå hadde full kraft til å føre Herrens kriger.[8]

Av Jos 14,9 ser det ut til at Kaleb hadde «utforsket» nettopp det «fjellet» der anakittene – som alle folk fryktet – hadde sitt egentlige hovedsete, mens de andre speiderne bare spredte seg rundt i landet for å speide det ut.

Hvis det er slik, får det en særlig tyngde at det var Kaleb som full av tro og handlekraft sto fram for Moses ved den sørgelige anledningen i ørkenen og oppmuntret Israel til å dra fram og innta landet (4 Mos 13,30). I så fall var det helt naturlig at Herren lovte ham det landet «hans fot hadde trådt på».

[8] «Kaleb, Jefunnes sønn, kenisitten», det vil si sønn av Kenas, en etterkommer av Hesron, Peres' sønn, Judas sønnesønn (1 Krøn 2,5.18). «Kenas» ser ut til å ha vært et framtredende navn i slekten, for det dukker opp igjen i 1 Krøn 4,15. Kaleb var overhode for et av «farshusene» i Juda. Det er dette ordene i Jos 14,6 sikter til: «Da trådte Judas barn fram for Josva» osv.

I alle tilfeller viser Kaleb her et sterkt trosmot, og det må vekke vår beundring så mye mer fordi den delen han valgte, nettopp lå innenfor de fryktede anakittenes gamle område. Slik ble fortiden og nåtiden hans knyttet nært sammen, og det som bandt dem sammen, var frimodig tro og inderlig tillit til Herren. For han stolte ikke på sin egen kraft: «Kanskje Herren er med meg,» la han til, «så jeg får drevet dem bort, slik som Herren har sagt» (14,12).

Kalebs krav ble straks godtatt. «Josva velsignet ham, og han ga Kaleb, Jefunnes sønn, Hebron til arv» (Jos 14,13). En tid etter ble det rustet ut et krigstog mot anakittenes byer.[9]

Kaleb lovte sin datter Aksa til kone til den som inntok Debir, det gamle Kirjat-Sefer, «bokbyen» – trolig kalt slik fordi anakittenes hellige bøker ble oppbevart der. Belønningen gikk til Otniel, som etter Josvas død ble «dommer» i Israel (Dom 3,9).[10]

Beretningen om denne krigen og det som hendte under den, står i Jos 15,13–19, fordi den både geografisk og historisk hører med til beskrivelsen av grensene for Judas arv i det kapitlet.[11]

2. De første tegnene på Israels framtidige svakhet og misnøye viste seg allerede da «loddet» anviste Josefs barn – Efraim og halve Manasse – deres arv. Deres del var den rikeste og mest fruktbare i hele landet; den omfattet Saronsletten, som alene var fruktbar nok til å forsyne hele landet med korn.

De klaget ikke over at arvedelen var for dårlig eller for liten. Det var det heller ingen rimelig grunn til, forutsatt at de hadde frimodighet i troen til å dra fram og drive ut kanaaneerne.[12]

For kanaaneerne satt fortsatt med de viktigste byene i dalen, helt fra Bet-Sean ved Jordan til Jisre'el-sletten. Men nettopp disse fiendene var Josefs barn redde for; de mente seg ikke sterke nok til å kjempe mot jernvognene deres. På samme måte var de uvillige til å rydde de skogkledde høydene i Efraim, som forbinder fjellene nord for Samaria med Karmel-fjellet, og der ferisittene og refa'ittene holdt til. Derfor ba de om å få «en lodd» til (Jos 17,14).

Josva avviste selvsagt kravet deres (Jos 17,15–18). De hadde – med utilbørlig stolthet – framholdt at de var et stort folk; nettopp derfor kunne de nå bruke sin styrke i kampen mot fiendenes jernvogner.[13]

Men denne knurringen hos Josefs barn og den misfornøyde ånden bak den var et dystert varsel om at den nære framtiden ville føre mange farer og trengsler over dem. Splittelse og misunnelse mellom stammene, hovmod og uvilje mot å gjøre det Gud hadde pålagt dem – alt dette skulle senere føre Israel ut i mye ulykke, og allerede her kom det til syne.

---

[9] Først etter Josvas død, Dom 1,11 ff.

[10] Det er vanskelig å avgjøre om Otniel var sønn av Kenas, Kalebs yngre bror, eller om han selv var Kalebs yngre bror (Dom 3,9). Masoretenes punktering taler for det siste. Ekteskap mellom onkel og niese var ikke forbudt i Moseloven.

[11] Vi tar her med to kritiske merknader: 1) Den hebraiske teksten vi har i dag, ser ut til å være ufullstendig mellom Jos 15,59 og 60. Septuaginta tar mellom disse to versene – uten tvil fra et mer fullstendig håndskrift – med en liste over elleve andre byer, blant dem Betlehem. 2) Sluttmerknaden i 15,63 viser oss når Josvas bok ble skrevet.

[12] Efraim talte 32 500 og halve Manasse 26 350 våpenføre menn, til sammen 58 850 (4 Mos 26,34.37), mens Juda talte 76 500, og selv Dan og Issakar 64 400 og 64 300.

[13] De fleste fortolkere ser disse ordene av Josva som ironi: Til en slik oppgave trengtes ikke mindre enn en stamme som Josefs sønner! Jeg mener det er bedre å se ordene som en direkte appell til troen deres: «Nettopp fordi det er slik, skal dere drive dem bort!»

3. Hvis de mørke skyene som var i ferd med å trekke opp over Israel, skulle fjernes, var det på høy tid å søke dit redningen var å finne: til en åndelig fornyelse. Med dette for øye ble derfor hele Israels barns menighet nå samlet i Sjilo, og der ble tabernaklet reist (Jos 18,1). At nettopp dette stedet ble valgt, skjedde uten tvil etter Guds ledelse (5 Mos 12,11).

Sjilo egnet seg godt som samlingssted, både fordi det lå sentralt – omkring åtte timers vei nord for Jerusalem og fem timer sør for Sikem – og især på grunn av navnet, som betyr «hvile». Det ledet folkets tanker til det ærverdige løftet om fredsfyrsten (på hebraisk Sjilo), som en gang skulle bringe folkene den lengselsfullt ventede hvilen (1 Mos 49,10).

Her talte Josva alvorlig til det forsamlede folket og formante dem til ikke å være sendrektige, men innta det landet Herren hadde gitt dem (Jos 18,3–7). For å forebygge mer misunnelse og strid ba han folket velge tre menn fra hver av de sju stammene som ennå ikke hadde fått sin arv tildelt. Disse skulle dra gjennom landet og «lage en beskrivelse med tanke på utskiftningen». Når de var kommet tilbake til Sjilo, skulle disse tjueen utsendingene dele landet i sju deler, og så ville loddet avgjøre hvor hver stamme fikk sin del.

4. Denne befalingen ble fulgt nøye (Jos 18,8–10). Da de var ferdige, fikk Josva – som i likhet med Kaleb hadde fått et særskilt løfte om sin arv – selv velge seg en by innenfor sin egen stamme, Efraim (Jos 19,49–50). Til slutt ble de seks tilfluktsbyene tatt ut, sammen med trettifem byer for levittene og tretten byer for prestene (Jos 20,1–9; 21,1–42).[14]

Slik hadde Herren gitt dem hele landet. Fra hans side manglet det ikke lenger noe; eller som det heter i den hellige tekst: «Slik ga Herren Israel hele det landet han med ed hadde lovt å gi deres fedre. Og de inntok det og bosatte seg der. Og Herren lot dem ha ro på alle kanter, slik han med ed hadde lovt deres fedre. Ingen av deres fiender kunne holde stand mot dem, men Herren ga alle deres fiender i deres hånd. Ikke ett ord slo feil av alle de gode ordene Herren hadde talt til Israels hus, det ble oppfylt alt sammen» (Jos 21,43–45).

[14] Av de seks tilfluktsbyene lå tre vest for Jordan: Kedesj i Naftali i nord, Sikem i Efraim i midten og Hebron i Juda i sør. De tre andre lå øst for Jordan: Beser i Ruben i sør, Ramot i Gad i midten og Golan i Manasse i nord. Tallet på byer som tilfalt levittene – trettifem – kan slett ikke regnes som stort. Ved den andre folketellingen var det 23 000 levitter av mannkjønn. Legger vi til et tilsvarende antall kvinner, blir det omkring 1300 innbyggere i hver av de trettifem byene. Vi må dessuten huske at levittene ikke skulle være de eneste som bodde i disse byene. Det samme må vi ta hensyn til når det gjelder de tretten prestebyene, selv om det på den tiden ikke var flere enn høyst 200 prestefamilier. For både levittenes og prestenes byer må vi huske at loven ikke bare så hen til samtiden, men også til framtiden, som naturligvis ville øke tallet for begge.

Kapittel 12. Josvas avskjed og død

De to og en halv stammene vender hjem. Et sendebud sendes til dem. Josvas avskjed med Israel. Josvas død. Tilbakeblikk på hans liv og livsverk.

(Jos 22–24)

Josva hadde ennå en prøve å gå igjennom før han la ned våpnene og gikk inn til hvilen. Heldigvis vakte den mer frykt hos ham enn den faktisk voldte ham sorg. Oppgaven Herren hadde gitt ham, var nå fullført, og de tolv stammene hadde fått sine arvedeler.

Derfor var tiden kommet da de trofaste mennene fra den andre siden av Jordan kunne vende tilbake til sine eiendommer og sine kjære. De hadde lydig utført sitt oppdrag og kjempet ved siden av sine brødre. I alle disse årene hadde de stridd sammen med dem og ventet på dagen da de endelig kunne vende hjem.

Nå som de hadde fått fred, sendte Josva de prøvede krigerne av sted med sin velsignelse. Han formante dem til å elske Gud når de kom hjem, vandre etter hans bud, holde fast ved ham og tjene ham alle sine dager (Jos 22,1–6).

Det var nok med tungt hjerte Josva så dem forlate leiren i Sjilo. Han kunne ikke annet enn se denne avskjeden som et tegn på at livsverket hans gikk mot slutten.

Men det som kanskje tynget ham enda mer, var uroen og frykten for hva som ventet dem som dro. De skulle til et land langt borte, der de ville leve atskilt fra sine brødre. Som nomader ville de dessuten streife vidt omkring på de store viddene i øst og på mange måter komme i farlig berøring med hedningene. Hittil hadde de vært knyttet til sine brødre og levd og kjempet sammen med dem. Ville dette båndet holde eller briste når de kom hjem til sine egne arvedeler?

Dessuten førte de med seg store rikdommer (Jos 22,8), som lett kunne bli en snare for svake hjerter. De hadde forlatt helligdommen i Sjilo med Herrens velsignelse og formaning på veien. Men ville de holde fast på troen på Herren når de var så langt borte fra helligdommen og gudstjenesten?

Josva visste bare altfor godt hvordan avgudsdyrkelsen tidligere hadde prøvd å snike seg inn i Israel. Han hadde sett mye som viste ham at den – selv om den ennå ikke trådte fram i det ytre – hadde sine hemmelige, skjulte røtter i mange av Israels familier, der den så å si var en arv fra fedrene (Jos 24,23). Mange slike tanker har nok rørt seg hos Josva og de andre lederne i Israel!

Da fikk han helt uventet et svært alvorlig budskap om brødrene som var dratt. Like før de skulle gå over Jordan, hadde de reist et alter som kunne ses

langt borte (Jos 22,10), og så hadde de dratt videre over elven uten å etterlate noen forklaring!

Dette så jo ut som et direkte brudd på et av hovedprinsippene for Israels gudsdyrkelse. Herren selv hadde fastsatt både tid, sted og måte for tilbedelsen, og alt dette hadde sin store betydning. Den minste avvikelse fra det måtte derfor forstyrre, ja, oppheve hele gudsdyrkelsen og forvanske dens vesen og innhold. Dessuten så det ut til å være en klar overtredelse av Herrens uttrykkelige befalinger mot et annet alter og en annen gudsdyrkelse (3 Mos 17,8–9; 5 Mos 12,5–7) – befalinger som var knyttet til en så forferdelig straffedom (5 Mos 13,12–18).

På den andre siden lå det likevel et vink i at de hadde bygd alteret på vestsiden av Jordan og ikke midt i sitt eget land. Det tydet på at alteret ikke kunne være et tegn på frafallets forferdelige synd, hvor klanderverdig og uforklarlig oppførselen deres enn var.

Stemningen var spent og urolig, og øyeblikket svært alvorlig, da representantene for hele menigheten kom sammen i Sjilo – ikke for å tilbe, men for å drøfte om de skulle gå til angrep på sine egne brødre for denne synden (Jos 22,12). Heldigvis bestemte de seg, før de grep til våpen, for å sende noen til Ruben, Gad og halve Manasse for å kreve dem til regnskap for det de hadde gjort.

Sendebudet besto av ti høvdinger, én for hver stamme, og alle var overhoder for sine ætter (Jos 22,13–14). I spissen for dem sto Pinehas, den kommende ypperstepresten, som en gang med så stor nidkjærhet hadde stanset straffedommen i Sjittim da Israel «holdt seg til Baal-Peor» (4 Mos 25,3–8).

Vi får ikke vite hvordan de fikk samlet utsendinger for Ruben, Gad og halve Manasse, som de kalte inn til forhør. Men ordene som ble sagt til dem ved denne anledningen, er skrevet opp, og de bærer tydelig preg av Pinehas' nidkjærhet, for det var han som førte ordet.

De to og en halv stammene hadde vist en tankeløs egenrådighet og satt seg ut over en av de første pliktene: De hadde brukt sin frihet slik at den ble til anstøt for andre, og de hadde vakt forargelse hos sine brødre. For å vinne noe av tvilsom verdi hadde de begått en utvilsom synd, og den var så mye mer forargelig fordi de verken hadde spurt om råd eller etterlatt noen forklaring.

Pinehas kunne ikke annet enn anta at de hadde vist «troløshet mot Israels Gud» (Jos 22,16). Han minnet dem derfor om synden i Sjittim, som ennå ikke var glemt, og om de sørgelige følgene den hadde fått og de triste minnene den hadde etterlatt blant folket.

Hvis de på grunn av sin urenhet følte trang til å bo nærmere helligdommen, kunne de komme tilbake til vestsiden av Jordan, og de andre stammene skulle gi plass for dem. Hvis de derimot holdt fast på synden sin, skulle de huske hvordan én eneste manns synd – Akans – hadde ført Guds vrede og straff over hele menigheten. I så fall kunne resten av Israel ikke annet enn gripe inn for å rense seg selv for deres «opprør» mot Gud (Jos 22,19–20).

De anklagede stammene svarte straks på anklagen (Jos 22,21–29), og de fant knapt ord sterke nok til å uttrykke hvor fullstendig de var blitt misforstått. De hadde så langt fra villet skille seg fra tabernaklet og tilbedelsen av Jehova at

dette store alteret tvert imot var reist som et tegn for alle slekter på at de ville regnes som en virkelig del av Israel.

Alteret skulle nettopp stå der som et talende vitnesbyrd om at de ikke ønsket å bli utestengt fra tilbedelsen av Jehova i framtiden. Dette og ikke noe annet hadde de ment, selv om det var dårlig uttrykt.

Med denne forklaringen var Pinehas og de andre utsendingene godt fornøyd (Jos 22,30–33). De vendte tilbake og takket sammen med resten av Israel Gud, fordi han i sin nåde hadde latt også denne skyen dra forbi, enda den hadde sett så mørk ut.

Herren hadde gitt Josva en dobbel oppgave: å erobre landet (Jos 1,2–5) og å dele det ut som arv mellom Israels stammer (Jos 1,6). Nå var oppgaven løst. Josva hadde gått fram i den ånd som Herren hadde utrustet ham med; hengiven lydighet og et trosmot som aldri sviktet, var hans særlige nådegaver. I motsetning til sin store forgjenger og herre, Moses, fikk han av Herren nåde til å fullføre livsverket sitt og, da det var fullført, nyte den hvilen som gir ny kraft.[1]

Nå hadde han nådd en alder av 110 år (Jos 24,29), den samme alderen som hans stamfar Josef døde i. Han var som en far som ved sin bortgang tenker på barnas framtid. Han var som Moses, som i sine siste taler til Israel samlet hele sitt liv, sitt livsverk og sin lære. Og han var som apostelen Peter, som med tanke på sin «bortgang» gjorde alt for at menigheten alltid skulle minnes hans lære (jf. 2 Pet 1,14–15). Slik var også Josva, nå som han skulle ta avskjed med sin livsoppgave, full av omsorg for Israels framtid.

To ganger etter hverandre samlet han alle Israels eldste for å gi dem sine siste ord (Jos 23,1–2; 24,1). Talene hans minner påfallende om Moses' taler, både i ånd og form. Det var jo også den gamle sannheten som under lignende forhold igjen skulle legges folket på hjertet.

Det første møtet med folket må ha funnet sted enten i hans egen by, Timnat-Serah, eller i Sjilo. Talen han holdt der, hadde nøyaktig samme mål som den han holdt senere, og den kan derfor best ses som en innledning og forberedelse til den. Forskjellen mellom dem ligger kanskje mest i at den første dvelte mer ved Israels politiske framtid, mens den siste først og fremst handlet om Herrens nåde mot dem til nå. På grunnlag av denne nåden kalte Josva dem med inntrengende alvor til å gjøre et avgjørende valg for sin åndelige framtid.

Begge talene er fri for all selvopphøyelse og all framheving av hans egen dyktighet. Det er talen til en som etter et langt liv med mange prøvelser kunne samle alt han visste, følte og ønsket, i disse ordene: «Jeg og mitt hus, vi vil tjene Herren!» (Jos 24,15)

Josvas første tale hadde to deler (Jos 23,2–13 og 14–16), og begge begynner med at han viser til sin nært forestående død; med den grunngir han formaningene sine. Først minner han Israel om alle Guds velgjerninger mot dem i fortiden og om hans løfter for framtiden hvis de vil være ham tro. Så legger han til: «Ta dere da nøye i akt, så sant dere har livet kjært! Og elsk Herren deres Gud» (23,11).

[1] Det ser ut til å gå fram av beretningen at Josva levde femten år etter at landet var delt ut.

Deretter viser han dem hvor skjebnesvangert det vil bli om de slår inn på en annen vei og knytter seg til kanaaneerne; det vil ende med at de går til grunne i dette gode landet «som Herren deres Gud har gitt dere».

I den andre delen av talen understreker han at så visst som Herren fullt ut har oppfylt alle sine løfter til dem, så visst vil all troløshet fra deres side mot hans pakt føre en straffedom over dem som de ikke kan unnslippe.

Den andre talen ble holdt for de samme tilhørerne som den første, men var om mulig enda mer høytidelig. Denne gangen samlet han dem nemlig i Sikem. Der hadde Israel, like etter at de kom inn i landet, høytidelig gått inn under Herrens pakt ved å svare fra fjellene Ebal og Garisim på velsignelsene og forbannelsene som ble lest opp fra loven (jf. Jos 8,33–35). Også denne sammenkomsten skulle avsluttes med en høytidelig fornyelse av pakten.

Det var jo også her i Sikem at Abraham, da han kom inn i landet, hadde fått det første løftet fra Gud og bygd et alter for Herren (1 Mos 12,6–7). Her hadde Jakob slått seg ned da han kom tilbake fra Mesopotamia, og renset huset sitt for avgudene, som han gravde ned under en eik på dette stedet (1 Mos 33,20; 35,2.4). Det var i sannhet «Herrens helligdom» (Jos 24,26), og de som kom dit, «trådte fram for Guds åsyn» (Jos 24,1).

Josva minnet dem om Guds store nådegjerninger mot dem (Jos 24,1–13) med inderlige og gripende ord, som uvilkårlig får oss til å tenke på Stefanus' siste tale for Rådet (Apg 7). Han nevnte særlig fem store hendelser: Abrahams kall, befrielsen fra Egypt, hvordan Herren gjorde ende på amorittene og på Bileams planer, Israels underfulle gang over Jordan og Jerikos fall, og til sist hvordan Herren hadde gitt dem seier over alle folkene i Kanaan.

På dette grunnlaget ba han dem så inntrengende om å gjøre et avgjørende valg og binde seg til Herren sin Gud for framtiden.[2]

Folket ga sitt høytidelige svar: «Vi vil aldri tenke på å forlate Herren for å dyrke fremmede guder!» (Jos 24,16) Og så fortsatte de med ord som ikke bare minner om innledningen til de ti bud (2 Mos 20,2; 5 Mos 5,6), men som også viser hvor helt de gikk inn på Josvas appell og ga et svar som passet til den.

For å stille saken i klart lys viste Josva dem nå at de ikke maktet å tjene Herren (24,19) i egen styrke og dyktighet, uten Herrens nådige hjelp. En slik beslutning forutsatte en alvorlig omvendelse fra alle avguder og en hjertelig anger og tro på Jehova. Å prøve å tjene Herren uten først å ha tatt dette oppriktig til hjertet ville bare føre straffedommer over dem i stedet for velsignelse.

Men da folket fortsatt holdt fast ved sin begeistrede bekjennelse, satte Josva som vilkår at de først måtte skille seg av med alle sine «fremmede guder» og bøye hjertene til Herren, Israels Gud. Så fornyet han høytidelig pakten med dem (Jos 24,25–27).

Paktens ordlyd ble skrevet ned i et dokument som ble lagt inn i «Guds lovbok». Til minne om denne hendelsen ble det reist en stor stein under den

[2]Oppropet om å «velge i dag» hvem de ville tjene (24,15), gjør formaningen i 24,14 sterk og ettertrykkelig. Det setter ikke valget deres i det uvisse. Og når Josva så avslutter med denne høytidelige erklæringen: «Jeg og mitt hus, vi vil tjene Herren!», legges oppropet så kraftig på hjertet deres at vi forstår hvorfor folket gir et så begeistret svar som det som følger i 24,16 ff.: «Vi vil aldri tenke på …» osv.

minneverdige eiken. Den hadde stått på stedet som et taust vitne til så mange store og betydningsfulle hendelser i Israels historie.[3]

Med denne hendelsen slutter Josvas historie.[4] Vi vil kaste et kort blikk tilbake på livet hans og se hvilken stor betydning denne Herrens tjener har for Israels senere historie.

Han ble født og vokste opp under det egyptiske åket, og da Israel dro ut av Egypt, var han trolig omkring førti år. Tidlig kom han i nær forbindelse med Moses, som satte ham til anfører i slaget mot Amalek (2 Mos 17,9.13), mens Moses selv lå på kne i bønn til Herren oppe på fjellet med «Guds stav» løftet mot himmelen. Det var uten tvil ved den anledningen at navnet hans ble endret fra Hosea, «hjelp», til Jehosjua, «Jehova er hjelp» (4 Mos 13,16).

Dette navnet er nøkkelen til hans liv og livsverk. Han sto fram som en levende legemliggjøring av sitt nye navn i hele sin gjerning: når han ledet folket inn i Kanaan, førte krigene sine og delte ut landet mellom Israels stammer, fra den underfulle gangen over Jordan til den siste talen til Israel i Sikem. I ham viste Jehova seg som hjelp. Men også karakteren og egenskapene hans svarer til kallet. Han var enkel i sine planer, likefram, rask og bestemt når de skulle settes ut i livet.

Han har ikke Moses' opphøyde og vidtfavnende åndelige blikk. Se bare hvor motløs og forsagt han ble da forsøket på å innta Ai mislyktes! Også planene og beslutningene hans mangler bredde og dybde – se bare forhandlingene hans med gibeonittene og den begynnende uroen og forvirringen mellom stammene i Sjilo.

Styrken hans viser seg derimot i hans enkle og likefremme framgangsmåte. Han setter seg et mål og går ubøyelig inn for det. På slagmarken marsjerer han raskt; han faller plutselig over fiendene og følger opp seieren med enestående utholdenhet og kraft. Men så stanser han også til en ny oppgave blir lagt fram for ham, og den går han inn for på samme måte. Den samme enkelheten, rettframheten og besluttsomheten ser også ut til å prege hans personlige forhold til Gud.

Det er også en annen merkelig side ved Josva. Erobringen og utdelingen av landet var hans eneste verk. Med det er gjerningen hans slutt, for han trer ikke fram senere og opptrer ikke som dommer i Israel.

Men heller ikke dette livsverket, erobringen og utdelingen av Kanaan, nådde fram til sin fulle avslutning – og det skulle det heller ikke etter Guds vise plan. For det er typisk for hele den gammeltestamentlige frelseshusholdningen at ingen periode i historien når fram til full avslutning og fullkommenhet. Hver periode begynner en utvikling og peker bare fram mot en ny, inntil alt blir fullkommet i tidens fylde i Kristus Jesus.

Denne betraktningen kaster nytt lys over Josvas navn og historie. Josva ga jo ikke engang Israel i sin egen tid den hvilen de lengtet etter, og enda mindre

[3] Keil mener at uttrykket «fremmede guder» i 24,23 bare gjelder hjertets skjulte avguder. Men den forståelsen holder nok ikke. Steder som Am 5,26 og Apg 7,43 viser at det foregikk en hemmelig avgudsdyrkelse i folket, selv om den ikke trådte fram i det ytre.

[4] Josvas og Eleasars død, som er omtalt etterpå, 24,29 og 33, fant først sted senere og er skrevet inn her. Ifølge Talmud (Baba Batra 15a) føyde Eleasar til 24,29 ff., mens Pinehas føyde til 24,33 etter Eleasars død.

Israel som nasjon. Det var bare en begynnelse på hvilen, ikke hele hvilen – en hvile som ble fulgt av så mye uro og ufred.

Men nettopp i sin ufullkommenhet pekte Josva fram mot Kristus. Det den ene Josva bare kunne begynne, og ikke engang som forbilde maktet å føre fram til fullkommenhet, viste hen til og ventet på den andre Josva, Herren Jesus Kristus. I ham er alt fullkommet, og i ham er den evige hvile og fred kommet til oss.

Først etter mange år fikk Hosea navnet Josva, men Herren fikk navnet Josva eller Jesus allerede før han ble født (Matt 1,21). Den første *ble* Josva, den andre *var* det. Slik pekte både Josvas navn og gjerning fram mot oppfyllelsen i Kristus, både ved det han virkelig var og ved det han ikke var – og det i fullt samsvar med hele Det gamle testamentes karakter og plan.

Kapittel 13. Fra Gilgal til Bokim

Oversikt over Dommerboken. Juda og Simeon tar opp kampen mot kanaaneerne. Frafall og oppløsning i Israel. «Fra Gilgal til Bokim».

(*Dom* 1,1–3,4)

Trengtes det bevis for at hver periode i Det gamle testamente peker fram mot framtiden og finner sin avslutning og fullendelse der, er Dommerboken særlig egnet til å gi det. Boken skildrer en periode på 350 år, men den bringer ikke noe nytt inn i Israels liv og historie. Vi finner bare en fortsettelse av det vi allerede kjenner fra Josvas bok: de samme grunntankene ført videre fram til Samuelsbøkene. Derfra går utviklingen videre gjennom Kongebøkene, stadig ufullendt og ufullkommen, og overalt peker den fram mot Israels konge, som skimtes i det fjerne.

I Jesus Kristus har han trådt fram fra den framtiden som den gang ennå lå i det uklare, og han har brakt med seg den fullkomne hvilen og det fullkomne kongedømmet som den ufullkomne tiden strakte seg mot.

I Josvas bok legger vi merke til to framtredende kjensgjerninger: Den ene uttrykker Israels ytre historie, den andre den indre. Om den indre historien har vi sett at avgudsdyrkelsen hadde fått feste i Israel helt siden den sørgelige synden i Sjittim, da de «holdt seg til Baal-Peor» (jf. 4 Mos 25,1–3), om ikke enda tidligere. Dyrkelsen av Jehova falt riktignok aldri bort, men den ble blandet med hedenske tanker og skikker som var kommet inn hos dem fra hedningene omkring.

Og fordi den sanne gudsdyrkelsen var grunnlaget for Israels liv og enhet som folk, måtte troløshet mot Herren nødvendigvis føre til oppløsning mellom stammene. Det ser vi tydelig nok av det som skjedde i Sjilo, der misnøyen og misunnelsen kom så åpent fram, til og med overfor Josva.

Om den andre kjensgjerningen, Israels ytre historie, har vi sett at Israel bare skulle få hele Kanaans land i eie så sant de oppriktig holdt fast ved Jehova, sin Gud. En kristen kan bare bli stående i sin kristne tro så lenge han fortsatt har den troen som ga ham adgang til Gud da han ble omvendt (Rom 5,2).

På samme måte kunne Israel bare beholde landet og fullføre erobringen så lenge de fortsatt hadde den troen som fra først av hadde gitt dem adgang til det. For troen kan aldri bare høre fortiden til; den må være med til enhver tid, ellers mister den all betydning for livet vårt.

Derfor lot Gud en rest av hedningene bli igjen i Kanaan for å prøve Israels tro (Dom 3,1). De skulle få øve troen sin og erfare det Josva hadde sagt dem på forhånd (Jos 23,10–16; jf. Dom 2,3): Troskap mot Herren ville gi dem en lett og sikker seier, men troløshet ville føre en forferdelig ulykke over hele folket.

Ved siden av disse to rådende grunntankene går det en tredje, og den er den viktigste: Guds uforanderlige trofasthet og hans alltid like inderlige nedlatenhet og barmhjertighet. Derfor kunne Israel finne nådig hjelp og bli reist opp igjen når de oppriktig vendte om til ham, selv om de hadde falt fra ham.

Dommerboken viser hvordan disse tre hovedtankene folder seg ut i historiens kjøtt og blod. Vi må ikke vente å finne en fullstendig framstilling av Israels historie i disse 350 årene; boken har et annet mål.

Den hellige historie er nemlig ikke som vanlig biografi eller krønike, som framstiller de enkelte framtredende personenes liv i sammenheng eller viser hvordan en periode utviklet seg trinn for trinn. Den skildrer hvordan Guds rike utvikler seg. Bare så langt dette målet krever det, følger den utviklingen steg for steg og forteller sammenhengende om de enkelte personene. Den er først og fremst Guds rikes historie og bare i annen rekke historien om mennesker.

Det er grunnen til at vi i Dommerboken mangler nærmere opplysninger om fem av dommerne: Tola, Ja'ir, Ibsan, Elon og Abdon. Av samme grunn har boken også tatt med beretninger som ved første øyekast virker både underlige og vanskelige å forene med resten. Men ser vi grundig etter, vil vi alltid finne at slike beretninger skal kaste lys over et av hovedprinsippene i Guds ordning under den gamle pakt.

Vi må derfor heller ikke vente en streng kronologisk orden i framstillingen; beretningene ser snarere ut til å være kastet om hverandre. Som oftest kommer det av at boken skildrer en rekke dommere som ikke fulgte etter hverandre slik konger pleier å gjøre i den verdslige historien. De dømte samtidig i ulike stammer, der Gud hadde reist dem opp for å bringe frelse.

Mens ammonittene i atten år undertrykte israelittene øst for Jordan, til Jefta befridde dem, plaget filistrene samtidig dem som bodde i sørvest. Det gjør naturligvis kronologien i Dommerboken svært innviklet og vanskelig å finne ut av.

Dommerboken faller naturlig i tre deler. Den første er en allmenn innledning (Dom 1,1–3,6). Den andre er en kort skildring av dommertiden (Dom 3,7–16,31) og består av seks små grupper av hendelser (3,7–11; 3,12–31; kap. 4–5; 6,1–10,5; 10,6–12,15 og kap. 13–16). Den tredje er et dobbelt tillegg til hele boken (kap. 17–21).

De to rekkene av hendelser som blir fortalt der, fant tydeligvis sted i begynnelsen av dommertiden; det ser vi når vi sammenligner Dom 18,1 med 1,34, og Dom 20,28 med Jos 22,13 og 24,33. Den første fortellingen skildrer først og fremst den åndelige, den andre den moralske tilbakegangen i Israel, og derfor kaster de lys over hele dommertiden.

Josva og hans samtidige var knapt gått bort før Israel begynte å falle fra den høyden de hadde stått på da de kom inn i Kanaan – både åndelig og som folk. Åndelig begynte de å omgås hedningene omkring og blande avguderiske skikker fra dem inn i dyrkelsen av Jehova. Og som folk forsømte de krigen mot

kanaaneerne. Ved enhver anledning så hver stamme bare til sitt eget og voktet misunnelig på de andre, uten tanke for det felles beste (Dom 5,15–17.23; 8,1–9).

Et talende eksempel er det vi leser i Dom 12,1–6: «Efraims menn» vendte våpnene mot sine egne brødre og angrep dommeren Jefta og gileadittene. Til slutt sank Israel så dypt at det til og med utleverte dommeren Samson til filistrene (Dom 15,9–13).

Side om side med dette dype fallet i Israel merker vi en lignende åndelig tilbakegang hos dommerne. Vi behøver bare å stille en Otniel og en Debora ved siden av Samson.

Som vi allerede har pekt på, hadde disse dommerne for det meste et oppdrag som var begrenset til et bestemt sted innenfor en eller annen stamme. Der virket de en tid, til den særlige nøden som Herren hadde reist dem opp for å fjerne, var avverget. Det er rimelig nok, og det går også klart fram av beretningen, at krigere og hjelpere som var reist opp for en bestemt anledning, ikke nødvendigvis alltid lot seg lede av rent åndelige hensyn.

Herren har til alle tider brukt de menn han i sin visdom fant tjenlige for sitt folk – vi kan nevne Kyros, Dareios og Gamaliel. Fra nyere historie kunne vi nevne menn som man neppe ville tro hadde som oppgave å fremme Herrens planer, fordi de ser ut til å ha kjempet bare for seg selv.

Men i dommertiden finner vi likevel at disse framtredende forkjemperne for Guds folk og rike alltid var det beste og fromeste tiden kunne frambringe. I dommernes liv og karakter har vi derfor et mål for hvilket nivå det åndelige livet i Israel lå på den tiden.

På samme måte finner vi hos hver enkelt av dem de vesentlige kjennetegnene på sann tro (Hebr 11). Riktignok bærer de på mange måter preg av tidens brist og fordervelse, men det er alltid denne troens gnist som er den bærende kraften i alt de gjør for å frelse og befri folket.

Vi kan derfor si at dommerne langt på vei er et speilbilde av Israel. De trer fram i historien som representanter for folket de virket blant, for i dem ser vi på en forbilledlig måte både Israels åndelige fortrinn – troen og håpet – og Israels synd og frafall.

Det de utrettet, skjedde «ved tro». Selv hos en mann som Samson ser vi at det var troen som virket. Hans mektige gjerninger og heltedåder var frukten av troen på den gaven han hadde fått fra Gud som nasireer – en gave som kom over ham med Åndens kraft. Det heter jo stadig om ham: «Herrens Ånd kom over ham.» Derfor fortjente dommerne også å bli tatt med blant Det gamle testamentes troshelter (Hebr 11,32).

Men vi må ikke overse hvor overveldende sterkt tidens ånd og tenkemåte virket på dem; det må tas med når vi skal bedømme deres åndelige ståsted som helhet.

I Bibelen ser vi nemlig en åndelig utvikling framover: Lyset fra himmelen skinner klarere og klarere, inntil han kommer som er «verdens lys» (Joh 8,12). Hvis det ikke var slik, ville personene i Bibelen være støpt i samme form; den ene ville være som den andre, og mangfoldet ville drukne i ensformighet.

Men det er nettopp det motsatte vi finner: Personene i Bibelen passer nøyaktig inn i det åndelige særpreget i den perioden de er satt i. Når de etter Herrens råd står fram som ledere, kan de derfor både forstå sin samtid og bli forstått av den, og de kan med frukt tjene den oppgaven Herren betrodde dem i Guds rike. Slik var det også med dommerne i deres tid.

Etter disse korte innledende merknadene ser vi nærmere på selve dommertiden. Det var i alt tolv dommere i Israel – eller tretten, om vi tar med Debora (Dom 4,4). Men bare om åtte av dem har vi mer utførlige opplysninger. Ordet «dommer» må likevel ikke først og fremst forstås om å dømme i vanlig forstand; den oppgaven var betrodd og ble utført av en egen embetsstand, de eldste i hver stamme og by. Ordet betyr heller det samme som leder eller hersker.

Dommertiden slutter med Samson, for Eli var først og fremst yppersteprest og bare i annen rekke dommer. Samuel står mellom dommertiden og kongedømmet; han er selv overgangen fra det ene til det andre.

I Samson nådde dommertiden både sitt høyeste punkt og sitt dypeste fall. Han var en Guds nasireer – innviet eller helliget til Gud – fra mors liv. Det var dette som gjorde ham til dommer og utrustet ham med den forunderlige heltekraften. Men det var også fordi han misbrukte denne gaven, at han falt, mistet styrken og ble et bytte for sin egen vilje og kjødelige lyst.

På begge måter er han et bilde på Israel. Helt fra Israel ble født som folk, var det en Guds nasireer, innviet og helliget til Gud og dermed utrustet med Herrens kraft til å overvinne alt. Men i likhet med Samson mistet Israel kraften sin da folket ga seg hen til hor med avgudene og var utro mot Herren.

Dommertiden ender på samme måte som enhver annen periode i Det gamle testamente. Den bærer en kjerne av sannhet i seg og peker dermed fram mot noe bedre. Men den er ufullkommen og ufullendt og går fra fall til fall – og også slik peker den fram mot en tid da det skal bli annerledes i Guds rike. Dommerne måtte derfor avløses av kongene, og kongene av Kongen, den sanne nasireeren. Han var fylt av Ånden fra mors liv og mistet aldri kraften sin, men vant mer og mer, til han la alle ting under seg.

Bokens første del, Dom 1,1–3,6, skildrer i korte trekk tiden mellom Josvas død og den første dommeren. Josvas siste ord til Israel gjorde nok desto sterkere inntrykk fordi han døde like etter, og det ser ut til at de fikk folket til å ta opp igjen den «hellige krigen». Israel grep til våpen og angrep kanaaneerne, og det var noe nytt i den hellige krigens historie: Bortsett fra erobringen av Jeriko og inntakelsen av Ai hadde det alltid vært kanaaneerne som begynte krigen.

Men nå var syndens mål fullt hos Kanaans folk (1 Mos 15,13–16). Derfor kom Guds straffedom over dem som en stormvind og feide dem bort. I Herrens råd var Israel denne stormvinden; Herren hadde jo gitt dem landet.

Men han ville bare bruke dem som straffens svøpe over kanaaneerne så lenge de var tro mot sitt kall og ga landet de erobret tilbake til ham som hadde gitt dem det. På ruinene av Satans rike – for slik må tilstanden i Kanaan på denne tiden kalles – skulle teokratiet, Guds rike, bygges opp.[1]

[1]Man kan ikke unngå å få inntrykk av at Kanaan ikke bare var et arnested for det gamle hedenskapets mest avskyelige villfarelser, men også selve sentrum som de spredte seg fra til andre folk. Den greske og romerske mytologien har hentet mye fra Kanaan, og mye av det avskyelige i livet hos disse folkene har i hovedsak kanaa-

Her lå arnestedet for den mest avskyelige hedenske villfarelsen, som spredte seg herfra over hele jorden, og i stedet for det ville Herren bygge opp sitt rike. Derfra skulle sannhetens lys stråle ut til verdens fjerneste steder. Det er derfor lett å forstå at det under disse forholdene var fullstendig umulig for Israel å ha noe samkvem med Kanaans folk. Mellom dem kunne det bare være stadig krig, og den krigen kunne ikke sikte mot noe mindre enn å utrydde kanaaneerne fullstendig.

Før Israel gikk til denne krigen, spurte de Gud – uten tvil ved urim og tummim – hvilken stamme som skulle ta ledelsen (Dom 1,1–4). Svaret falt på Juda, den stammen som det gamle løftet også hadde utpekt som leder for stammene (1 Mos 49,8). Juda ba så Simeon om å stå ved hans side. Simeons arvedel var jo tatt ut av Judas, og de hadde i virkeligheten de samme fiendene.

De to stammene støtte på kanaaneerne og ferisittene og slo dem i Besek. Besek er trolig navnet på et helt distrikt snarere enn på ett bestemt sted, og som betydningen av ordet synes å antyde, lå det nær kysten av Dødehavet.[2]

Her møtte de også en annen motstander, Adoni-Besek, men han fikk samme skjebne som ferisittene (Dom 1,5).[3] Denne fyrsten var like berømt for sine kriger og seire som for sin avskyelige grusomhet. Nå fikk han en forferdelig gjengjeldelse for de ugjerningene han selv hadde gjort mot andre.

Han hadde latt de mange høvdingene han hadde beseiret, leve i huset sitt i vanæret skikkelse, med avhogde tommeltær og tommelfingrer, som tegn på at de aldri mer skulle kunne føre sverd og bue eller dra i krig. Det var en straff som ikke var uvanlig mot overvunne fiender på den tiden. Ved høytidelige anledninger – for eksempel når han holdt gjestebud i huset sitt etter et seierrikt krigstog – lot han disse vanærede menneskene opptre som «tiggende hunder» under bordet sitt, til fornøyelse for seg og gjestene. Moseloven tillot selvsagt ikke slike lemlestelser.

Likevel lemlestet de forbundne stammene nå denne grusomme kongen på samme måte, og så førte de ham til Jerusalem, der han døde. Samtidig inntok og brente de også byen – så mye av den som lå innenfor Judas område (Dom 1,6–8).

Men grenselinjen mellom Juda og Benjamin gikk tvers gjennom Jerusalem. Den delen av byen som tilhørte Benjamin, den øvre byen med den sterkt befestede borgen, var fortsatt i jebusittenes hender. I krigen under Josva hadde ikke Juda maktet å drive ut jebusittene (Jos 15,63). Heller ikke denne gangen ble de drevet ut, langt mindre utryddet, selv om en del av byen ble erobret. De trakk seg tilbake til sin sterke festning, og benjaminittene forsøkte ikke engang å drive dem ut derfra (Dom 1,21).

Fra Jerusalem fortsatte stammene sin seierrike marsj, først til Judas «fjell» eller høyland, så til Negev eller sørlandet og videre til Sjefela eller lavlandet langs havet (Dom 1,9). De førte seierstoget helt sør til det gamle kongeriket Arad.

---

neisk opphav. Kanaaneerne var på den tiden i virkeligheten det eneste misjonerende hedenskapet i verden. Sett i dette lyset blir det enda mer betegnende at Guds rike ble opprettet på dette hedenskapets grunn. Kanaaneernes hedenske villfarelser ville også lett ha banet seg vei til Europa gjennom koloniene som stadig strakte seg vestover fra Lilleasia.

[2] Cassel avleder navnet Besek av den slimete, gjørmete jordbunnen.

[3] Ifølge Cassel betyr navnet «Min Gud er glans»; han var trolig soldyrker.

Der slo de kanaaneerne i Sefat og bannlyste byen, tro mot det løftet fedrene hadde gitt (4 Mos 21,2), og stedet fikk navnet Horma (Dom 1,17).

Etterkommerne av Moses' svoger, kenitten Hobab (Dom 4,11), hadde fulgt Israel til Kanaan (4 Mos 10,29) og slått opp teltene sine i nærheten av Jeriko. Nå slo de seg ned i dette grenselandet, som passet best for nomadelivet deres og de gamle forbindelsene.[4]

Krigstoget endte med et innfall i Sjefela, der Juda erobret tre av filistrenes fem store byer (Dom 1,18).[5] Men denne seieren fikk ikke varige følger (Dom 14,19; 16,1), og innbyggerne i dalen ble heller ikke drevet ut, for «de hadde jernvogner» (Dom 1,19).[6]

Men Israels nidkjærhet varte ikke lenge. Alt som blir fortalt etter Judas og Simeons krigstog, handler i virkeligheten bare om en tid da folket gikk tilbake, forsømte seg og ble sløvt. Det eneste unntaket er at Josefs barn inntok Betel (Dom 1,22–26).

Hedenske folk og stammer bodde rundt israelittene på alle kanter, og mange steder levde de til og med i nært samkvem med dem. Ikke sjelden møter vi uttrykket: «Kanaaneerne bodde blant dem.» Noen ganger måtte kanaaneerne betale skatt til dem (Dom 1,27–33). På den andre siden maktet amorittene å drive Dans stamme nesten helt ut av landet sitt, så en stor del av danittene måtte søke seg nye hjem nord i landet (Dom 18).[7]

Israel hadde gitt seg hen til en kjødelig hvile, men denne sørgelige sløvheten ble plutselig brutt da Herrens engel åpenbarte seg på ny.[8] De hadde ikke fått noen guddommelig åpenbaring siden «høvdingen over Herrens hær» sto fram for Josva i leiren ved Gilgal (Jos 5,13–15). Men nå begynte en ny periode, preget av et slikt åndelig frafall i folket, og da «kom han fra Gilgal opp til Bokim» (Dom 2,1–3).

Han kom ikke for å forkynne at et nytt Jeriko skulle falle underfullt for Herrens ark, men for å kunngjøre at hedningenes makt skulle ligge tungt over dem, som straff for at de hadde vært troløse og ulydige mot Herren.

«Fra Gilgal til Bokim»! Det ligger en dyp mening i disse navnene. Gilgal var knyttet til så mange minner om Israels seire over fiendene; der hadde de hatt den faste leiren sin, og der var folkets ledende representanter alltid samlet.

Bokim betyr «de gråtende» eller gråtens sted. Trolig er det Sikem, eller kanskje heller Sjilo; der samlet folkets eldste seg nå for å høre Guds sendebud, og stedet fikk navnet sitt etter det inntrykket ordene hans gjorde på dem. Ordene «Fra Gilgal til Bokim!» kunne godt sammenfatte alt som hadde skjedd fra Israel slo seg ned i Kanaan og fram til denne sørgelige sløvheten som Herrens engel nå var kommet for å vekke dem opp av.

---

[4] Denne merknaden er trolig tatt inn her fordi hendelsen fant sted mellom inntakelsen av Debir, Dom 1,11, og av Sefat, Dom 1,17.

[5] Bare Gasa, Asjkelon og Ekron ser ut til å være inntatt, men aldri Gat og Asjdod.

[6] Jernvognene hadde ljålignende våpen på hjulene.

[7] De drev dem ut av dalen (Dom 1,35), som utgjorde det meste av Dans land (Jos 19,40). Amorittene «våget til og med å bli boende» i Har-Heres, i Ajalon og i Sja'albim (Dom 1,35), men senere gjorde Josefs hus dem likevel skattskyldige.

[8] Cassel tar feil når han ser dette som et menneskelig sendebud fra Gud.

Ordene fra Herrens engel gjorde straks sterkt inntrykk på dem. «Folket gråt høyt», og de kalte stedet Bokim etter gråten sin (Dom 2,4–5). Så ofret de til Herren på samme sted, lydige mot ordet om at Herren ville ta imot offer av deres hånd der han åpenbarte seg for dem (jf. 5 Mos 12,5; Dom 6,20.26.28; 13,16; 2 Sam 24,25).

Men inntrykket varte bare altfor kort. De omgikkes hedningene omkring, glemte igjen Herren og dyrket Baal og Astarte-bildene (Dom 2,11–13).[9]

Et slikt folk kunne bare lære i sorgens skole. På folkets troløshet fulgte straffedommer over folket. Men når de ropte til Herren, vendte han seg likevel i sin nåde til dem og reiste opp dommere og frelsere for dem (Dom 2,16–18).

Denne slekten hadde ikke lært å kjenne «Kana'ans-krigene» (Dom 3,1) i ordets egentlige betydning. Hva det vil si å kjenne disse krigene, uttrykker Salmenes bok slik (Sal 44,3–4): «Du drev hedningene ut med din hånd, men våre fedre plantet du. Du ødela folkeslag, men våre fedre lot du utbre seg. For ikke ved sitt sverd inntok de landet, og deres arm frelste dem ikke, men din høyre hånd og din arm og ditt åsyns lys. For du hadde behag i dem.»

Nå måtte de lære en bitter lekse under det tunge hedenske åket som ble lagt på dem. Slik skulle de bli «satt på prøve, så det kunne kjennes om de ville lyde Herrens bud, som han hadde gitt deres fedre ved Moses» (Dom 3,4).

[9] Astarte – på hebraisk Asjtarot – var nattens «stjernegudinne», og symbolet hennes var egentlig Asjera. Her er det umulig å gå inn på alt det avskyelige som hørte med til dyrkelsen av denne gudinnen. Vi finner en hentydning til den så tidlig som i 1 Mos 14,5, der vi leser om Asterot-Karnajim, «hornenes stjernegudinne»; uttrykket sikter til månens horn.

Kapittel 14. Otniel, Ehud og Sjamgar

Otniel. Ehud. Sjamgar.

(Dom 3,5–31)

Det første vi hører om i selve dommertiden, i den andre delen av Dommerboken, er at Israel kom i så nær forbindelse med kanaaneerne at de giftet seg med dem: De «tok døtrene deres til koner og ga sine døtre til deres sønner» (Dom 3,6). De «gjorde det som var ondt i Herrens øyne», glemte ham og «dyrket Baalene og Astarte-bildene».

Denne grove synden ble fulgt av Guds straffedom: «Da ble Herrens vrede opptent mot Israel. Han overga dem i Kusjan-Risatajims hånd», kongen i Mesopotamia – høylandet mellom de to elvene Eufrat og Tigris (Dom 3,7–8).

En gammel persisk tradisjon kaster lys over denne beretningen. Ifølge den dro fyrstene i Iran, som hersket «ved elvene», ut i krig mot Egypt, Syria og Lilleasia. Blant heltene som ledet dette krigstoget – i tradisjonen kalt Cushan, menn fra Khusistan (kanskje skytere eller partere) – fremheves Rustan eller Rastam som den mest berømte, et navn som tydeligvis er beslektet med Risatajim. Her har vi igjen en av disse gamle hedenske beretningene som kaster et så uventet lys over Det gamle testamentes historie.

Undertrykkelsen hadde vart i hele åtte år da Israel «ropte til Herren». Den befrieren Herren oppreiste for dem, var Otniel, Kalebs yngre bror, som tidligere hadde vunnet sin hustru ved sin tapperhet (Dom 1,12–15).

Men seirene han nå vant, skyldtes ikke hans eget mot og hans egen tapperhet, for «Herrens Ånd var over ham, og han dømte Israel og dro ut i strid» (Dom 3,9–10).[12]

Her møter vi for første gang i Dommerboken uttrykket at «Herrens Ånd var over», «ikledde seg» eller «kom over» en person. Det er naturlig å knytte det til det vi leser i Jes 11,2 om Åndens mangfoldige gaver, som deles ut til hver enkelt etter Guds råd og etter hva tiden og forholdene krever (1 Kor 12,11).

Men når vi skal gjøre oss opp en mening om denne virkningen av Ånden, må vi huske to ting. For det første: Selv om Ånden i hvert tilfelle kom direkte

[1]Ordet for «ropte» er det samme som i 2 Mos 2,23.

[2]Uttrykket her og i Dom 11,29 er det samme: «var over ham». I 6,34 finner vi et annet: «Herrens Ånd ikledde seg», og i 14,6.19; 15,14 et tredje: «kom over ham». Den oppmerksomme leseren ser at det er en betydningsfull forskjell mellom disse uttrykkene. Det første uttrykker at Ånden er mektig nærværende, i hvert fall til det gitte oppdraget er utført. Det andre fremhever at Ånden omgir og verner. Det tredje markerer det uventede og plutselige: Ånden kommer i rette øyeblikk.

fra Gud for å gjøre et menneske skikket til en bestemt tjeneste, var det ikke nødvendigvis en helliggjørende innflytelse, slik den er under den nye pakt.

For det andre må denne virkningen av Ånden ikke betraktes som varig. En slik blivende virkning av Ånden i hjertet hører først hjemme i Det nye testamente. Vi må heller si at de virkningene av Ånden vi leser om her, mer var undergaver enn nådegaver. De ligner mer på undergavene i den eldste kirken enn på det som Apostlenes gjerninger kaller «det som Faderen hadde lovt» (Apg 1,4), og som tilfaller alle som tror på Sønnen og får livet i ham.

Når det gjelder Otniel, ser vi at Herrens Ånd var «over ham», og at han under Åndens innflytelse «dømte Israel» allerede før han «dro ut i strid». Derfor gjengir den gamle jødiske tradisjonen her uttrykket «Herrens Ånd» med «profetiens ånd» om Otniel, «Guds løve», enda den ellers alltid gjengir det med «styrkens ånd».

En krig som var begynt under en så mektig virkning av Ånden, måtte ende med seier og fred. Om Otniels dommergjerning heter det da også kort og avsluttende: «Og landet hadde ro i førti år. Så døde Otniel, Kenas' sønn.» (Dom 3,11)[3]

Den neste undertrykkelsen av det opprørske Israel kom også fra øst. Like ved Rubens og Gads østgrense lå Moabs land. En av moabittenes konger, Eglon, slo seg nå sammen med Israels gamle fiender Ammon og Amalek; ammonittene bodde sør for Ruben, amalekittene i områdene langt i sørvest, nedenfor filistrenes land.

Eglon rykket inn over stammenes eiendom øst for Jordan, satte så over elven og gjorde Jeriko, som trolig var gjenoppbygd, til sin hovedstad. Slik skar han landet så å si i to og satte seg fast i midten av det, og dermed kunne han holde Israel under seg i atten år (Dom 3,12–14).[4]

Ved slutten av denne trengselstiden ropte folket igjen til Herren, og Gud oppreiste en dommer for dem. Men Skriften sier ikke uttrykkelig om ham at han handlet under virkning av Herrens Ånd da han trådte fram som befrier – en taushet som blir betydningsfull når vi ser hvordan han gikk fram.

Denne «dommeren» var Ehud (trolig «den lovpriste»), Geras sønn, av Benjamins stamme, «en keivhendt mann» – eller, som grunnteksten sier, en mann som var «hemmet» eller «svak» i høyre hånd (Dom 3,15).[5]

Det ble dannet en sammensvergelse mot Eglon, og Ehud ble satt i spissen for den: Han ble sendt til Eglon som talsmann for en flokk utsendinger med en «gave» – eller rettere den pålagte skatten. Det ser vi av 2 Sam 8,2.6 og 2 Kong 17,3–4, der det samme ordet brukes om skatt.

Men under klærne bar Ehud et tveegget sverd, en alen langt (Dom 3,16–18). Han overrakte uten tvil «gaven» med alle tegn på underdanighet og ærbødighet, og Eglon lot utsendingene dra i nåde.[6]

[3] Teksten sier ikke sikkert om Otniel døde etter de førti årene eller før. Det eneste som står fast, er at han døde etter at landet hadde fått fred.

[4] Eglon var ikke konge over hele Moab. Da ville han neppe ha byttet ut Moabs hovedstad Rabbat-Moab med Jeriko.

[5] Ikke lam. Det hebraiske ordet forekommer også i Sal 69,16. Benjamin betyr «høyre hånds sønn». Likevel ser det ut til å ha vært noe særegent for Benjamins stamme å ha keivhendte krigere (se Dom 20,16). Vi leser også om visse afrikanske folk at de for det meste kjempet med venstre hånd (Stobaios, Ecl. phys. 1,52). Den romerske helten Scaevola, som i likhet med Ehud befridde folket sitt fra undertrykkelse, var også keivhendt.

[6] Ordet som brukes her, er det vanlige om å bære fram offer til Gud.

Ehud hadde holdt resten av følget utenfor planen sin. Han ville ikke at noen andre skulle bli trukket inn i den dristige handlingen, og trolig ønsket han også å være alene om den. Da han hadde fulgt sine ledsagere et godt stykke forbi «steinbruddene ved Gilgal», som skilte Eglons land fra Israels, vendte han tilbake til kongen. Han hadde uten tvil vunnet kongens tillit ved sin ydmyke opptreden da han overrakte gaven, og Eglon hadde derfor ingen mistanke.

Skildringen i den hellige teksten er her svært levende. Kongen var ikke lenger i palasset der han nettopp hadde tatt imot utsendingene, men i «den kjølige salen» – et rom som ofte ble brukt om sommeren til vern mot heten og derfor var bygd oppå det flate taket.

Ehud lot kongen få vite at han hadde «et hemmelig ærend» til ham, og at det var derfor han var kommet tilbake. Selv ba han ikke om at kongens folk skulle gå, men Eglon sa «Hysj!» – Ehud skulle tie så lenge de var til stede – og på dette vinket forlot de salen.

Uten at noen hadde mistanke, var Ehud nå alene med kongen, og han henvendte seg til ham på en måte som ikke var uvanlig i Østen: «Jeg har et ord fra Gud til deg!» Da reiste Eglon seg fra stolen som tegn på ærbødighet. Dette var det gunstige øyeblikket, og i neste nu stakk Ehud sverdet i magen på kongen med en slik kraft at «håndtaket fulgte bladet inn», og spissen kom ut på baksiden (Dom 3,19–22).

Uten å stanse et øyeblikk trakk Ehud seg raskt tilbake, låste dørene etter seg og flyktet over grensen. Kongens tjenere fant salen låst og ventet derfor med å gå inn, helt til de til slutt så seg nødt til å bryte opp døren. Alle ble grepet av forferdelse og forvirring, så de forsømte å sette etter morderen, og han fikk enda mer tid til å komme i sikkerhet.

Nå lød det avtalte signalet i Israel: Hornets skarpe toner rungte ut over Efraim-fjellet og vekket alle til å samle seg i hast til krig. Fra alle kanter kom Israels menn fram fra skjulestedene sine. Det første de måtte gjøre, var å skynde seg mot Jeriko og besette alle vadestedene over Jordan. Da kunne ingen komme fra Moab over elven og hjelpe dem som var på denne siden, og ingen flyktninger kunne slippe over til den andre siden.

Deretter gjaldt det å hogge ned Moabs garnison i Jeriko. Begge disse raske trekkene lyktes for Israel. De slo ikke mindre enn «omkring ti tusen mann av Moab, alle sterke og djerve menn, og ikke én slapp unna» (Dom 3,27–29).

Og landet hadde ro i åtti år.

Både den gamle greske og den romerske historien forteller lignende beretninger som denne om Ehud, og når morderen har gjort sin dåd av kjærlighet til fedrelandet, blir han hevet til heltemotets høyeste tinde. Ja, også kirkens historie kjenner slike tilfeller, som mordene på Henrik III og Henrik IV av Frankrike. Særlig det første er skildret svært utførlig, og i enkelthetene ligner det beretningen om Ehud.[7]

Den dommen Det gamle testamente feller over Ehuds framferd, står i slående motsetning til pavedømmets toleranse, ja, ros av slike gjerninger. Det legger taushetens slør over dåden hans, og i dette tilfellet er tausheten den mest

[7] Thukydid VI,56; Polybios 5,81; Plutark, Caesar 66; Curtius VII,2,27; jf. Cassel.

talende dommen. Herren trengte ikke list og mord for å befri sitt folk. Ikke et eneste ord blir sagt til unnskyldning for denne gjerningen. Det var ikke under virkning av Herrens Ånd at Ehud befridde folket sitt på denne måten.

Derfor sies det heller ikke om Ehud, slik det sies om Otniel, at han «dømte Israel». Selv den jødiske tradisjonen feller sin dom over ham: Den sammenligner ham med den «glupende ulven» som den døende patriarken hadde brukt som bilde på Benjamins stamme, den stammen Ehud tilhørte (1 Mos 49,27).[8]

Det må ha vært i denne tiden, mens Israel hadde ro i åtti år, at Benjamin ble truet av en annen fare. Denne gangen kom den fra motsatt kant, fra vest, der filistrene hadde sitt land.[9]

«Etter» Ehud – det vil si etter hans eksempel – utførte Sjamgar en berømt dåd. Grepet av hellig iver tok han det første våpenet han fikk tak i, «en oksedrivers stav», og gikk til angrep på filistrene (Dom 3,31).

Dette redskapet, som vanligvis brukes til å drive oksene med på pløyemarken, var et fryktelig nok våpen. Det var som regel omkring 2,4 meter langt og 15 centimeter i omkrets ved håndtaket, der det satt en jernklo som ble brukt til å skrape jorden av plogen. I den andre enden hadde det en lang jernspiss til å drive oksene med.

Med dette våpenet slo han seks hundre filistere; trolig ble de grepet av panikk da han dukket opp, og flyktet for våpenet og skikkelsen hans, som var like skremmende. Vi hører bare om denne dåden og ingenting mer, verken om at Sjamgar styrte, eller om at krigen fortsatte. Men den truende faren fra filistrene ble avverget, og det er dette opplysningen om den ene heltedåden vil fortelle oss.[10]

[8] Ranke, Französische Geschichte I, s. 171; 473. – Bereshit Rabba, kap. 89.

[9] At dette skjedde mens Israel hadde ro i åtti år, mener også jødiske fortolkere, men ikke Josefus.

[10] En gresk legende forteller en lignende historie om Lykurgos, som forfulgte Dionysos og backantinnene med en oksedrivers stav (Iliaden 6,135).

Kapittel 15. Debora og Barak

Jabin og Sisera undertrykker Israel. Debora og Barak. Slaget ved Taanak. Deboras sang.

(Dom 4–5)

Skyene samler seg stadig mørkere over Israel, men samtidig blir også befrielsen stadig mer underfull og uventet. Det hadde begynt med Otniel, som med rette bar navnet «Guds løve». Men etter Guds løve kom en «keivhendt» mann, så en kvinne, så sønnen til en avgudsdyrker, deretter en mann av den ringeste byrd.

Slik går det stadig lavere, helt til rekken når nasireeren Samson. Som nasireer representerte han på en forbilledlig måte Israels kall og åndelige kraft, men i sitt naturlige sinn og sin karakter var han et levende bilde på folkets åndelige svakhet og troløshet mot Gud. Likevel har hver periode og hver enkelt befrielse sine særpregede trekk og betydningsfulle sider.

Det er som om beretningen vil ta opp igjen tråden som binder denne perioden av Israels liv sammen – en tråd som bare for en tid ble brutt av Ehuds liv. Derfor innledes beretningen om de neste hendelsene slik: «Da Ehud var død, gjorde Israels barn igjen det som var ondt i Herrens øyne» (Dom 4,1). Dette frafallet kom bare altfor beleilig for Israels gamle fiender i nord.

Det var nå omkring hundre år siden en Jabin («den kloke») hadde slått seg sammen med fem andre småkonger til et felttog mot Josva, men lidd et avgjørende nederlag (Jos 11,1–10). Navnet ble trolig brukt som tittel av kongene i det nordlige Kanaan, på samme måte som farao. Siden den gang var hovedstaden til dette fyrstedynastiet blitt gjenoppbygd, og makten deres hadde vokst fram igjen. Nå så det ut til å være det rette øyeblikket for å vinne tilbake det gamle riket deres.

Slik vi forstår beretningen, hadde Jabin med hærene sine kastet seg ned fra Hasor langt i nord og satt seg fast i Naftalis, Sebulons og Issakars land. Mens kongen selv ble sittende i hovedstaden, lå hærføreren hans, Sisera, ved sørgrensen av de erobrede provinsene. Der hadde han gjort Harosjet-Haggojim, «folkenes smie», til sitt hovedkvarter (Dom 4,2).

Trolig var det her jernvognene ble laget – de som disse folkene fryktet så sterkt – og derfor fikk stedet dette navnet. Det lå antakelig et sted i nærheten av Bet-Sjean, som senere dannet sørspissen av Galilea. I alle fall må det ha ligget sør for Tabor, dit Barak marsjerte fra Kedesj i det nordlige Naftali. For selv

om Sisera ikke hadde mye å frykte av et folk som var så fullstendig hjelpeløst (Dom 5,6), ville han aldri ha latt Barak falle ham i flanken eller marsjere inn bak hæren hans.[1]

Sisera hadde allerede hersket over det nordlige Kanaan i tjue år (Dom 4,3). Ethvert håp om befrielse virket derfor nærmest umulig. På den ene siden var folket helt uten våpen (Dom 5,8), og på den andre siden hadde Sisera ikke mindre enn ni hundre av disse jernvognene som Israel fryktet så sterkt. Men slik det så ofte hadde gått før, gikk det også nå: Nøden lærte Israel å rope til Herren, og så kom hjelpen.

Det er et sørgelig trekk ved dommertiden at den hyller prestedømmet inn i fullstendig taushet. Om Sjilo, helligdommen og prestene som gjorde tjeneste der, hører vi ingenting i denne tiden. Først ved slutten av perioden kommer det hjelp for Israel fra prestene. Herren reiser opp andre befriere, og det gjorde han også denne gangen. Langt borte på Efraim-fjellet kalte han fram en kvinne som han hadde utøst profetiens ånd over. Det er første gang i historien om denne tiden at vi hører om denne gaven.

Den hellige teksten lar oss forstå at hun brukte den nådegaven hun hadde fått, i strengt samsvar med Guds lov. Rett etter at den kaller henne «profetinne», legger den nemlig til: «Hun dømte Israel på denne tiden.» (Dom 4,4)

Debora, «bien», blir skildret som en kvinne med en «brennende ånd». Hun dømte Israel på et sted mellom Rama og Betel, og der møtte alle fram som søkte avgjørelser hos henne. Her satt hun under et palmetre som senere fikk navn etter henne (Dom 4,5).[2]

Herfra sendte hun bud etter Barak, Abinoams sønn, som bodde i Kedesj i det nordlige Naftali (Dom 4,6–9). Han fulgte straks budet og kom. Men da Debora la Guds befaling på ham om å samle en hær på ti tusen mann på Tabor-fjellet, vek Barak tilbake – han ville ikke gå uten at hun selv gikk med ham. Dette røpet at han tvilte på et godt utfall, og viste at han så mer til mennesker enn til Guds kraft.

Derfor måtte han også få erfare hvor dumt og uverdig det er å stole på menneskers kraft. Debora forutsa da også at æren for seieren ikke skulle tilfalle Israels hærfører og leder, men en kvinne som sto helt utenfor dette krigstoget.

I følge med Debora vendte Barak nå tilbake til Kedesj, og der kalte han sammen høvdingene for Naftali og Sebulon (Dom 4,10). Alle planene ble lagt, og krigerne ble så delt i små flokker som skulle ta seg fram fra alle kanter til det avtalte stedet.

Ti–tolv kilometer øst for Nasaret reiser et vakkert formet fjell seg bratt opp fra omgivelsene, omkring 300 meter høyt. Det er Tabor, «høyden». De skrånende sidene er dekket av trær, og fra toppen har man en vid og betagende utsikt. Her samlet Israels hær seg under Barak og Debora.

---

[1] Av denne grunn kan jeg ikke slutte meg til den plasseringen dr. Thomson foreslår (The Land and the Book, kap. 29), nord for høydene som avgrenser Jisreel-sletten.

[2] Den norske bibeloversettelsen gjengir det hebraiske uttrykket slik: «Debora, en profetinne, Lappidots kone». Ordet Lappidot betyr «fakler». Derfor har noen, blant dem Cassel, ment at uttrykket først og fremst er føyd til for å karakterisere profetinnen som en kvinne med en «brennende ånd», for på hebraisk er ordet for hustru og kvinne det samme.

Ryktet om dette nådde snart Siseras hovedkvarter (Dom 4,12–13). Jernvognene hans kunne bare brukes med fordel nede i dalene, og derfor marsjerte han nordvestover til Jisreel-sletten eller Esdraelon. Denne sletten har alltid vært Israels slagmark, og den skal også bli skueplassen for den siste store kampen mellom Israel og verdensmaktene (Åp 16,16). Nå ble den fruktbare jorden for første gang gjødslet med menneskeblod.

Sisera valgte stillingen sin med en øvet krigers kløkt og dyktighet. Han marsjerte i rett linje over Megiddo-sletten og stilte opp hæren sin like ved inngangen til den, ved den gamle kanaaneiske byen Taanak (Dom 5,19; jf. Jos 12,21). Bak ham og på venstre side lå Manasse-fjellene, og foran ham åpnet det seg et dalbasseng; Kisjon-bekken rant gjennom det, og det munnet ut i Esdraelon-sletten.

Barak måtte marsjere ned på denne sletten med hæren sin, som bare besto av «fotfolk». De var dessuten dårlig væpnet, uten øvede offiserer og uten rytteri, og slik skulle de gå mot Siseras ni hundre jernvogner.

Her på sletten, der de fryktede jernvognene hadde det beste terrenget å operere på, skulle Israel nå kjempe mot en stor overmakt! De hadde ingen mulighet til å kaste seg ned over fienden fra fjellene og så søke vern bak naturlige forskansninger igjen. Tvert imot syntes alt å tale mot et godt utfall for Israel – alt unntatt dette ene: Gud hadde på forhånd lovt å dra Sisera og hæren hans bort til Kisjon-bekken og gi dem i Baraks hånd.

Men også nå viste Herren seg som en «stridsmann» som ville kjempe for sitt folk. Den hellige teksten sier: «Da slo Herren Sisera og alle stridsvognene og hele hæren med forvirring.» (Dom 4,15) Det er det samme uttrykket som brukes om Herrens kamp mot Egypt (2 Mos 14,25), og det kommer igjen da Josva ved Gibeon bød solen stå stille (Jos 10,10). Det viser at Herren grep inn i kampen, men slik at han brukte naturlige midler (jf. uttrykket også i 2 Sam 22,15; Sal 18,15; 144,6).

Så langt vi kan se av Dom 5,20–22, brøt et fryktelig uvær løs fra himmelen og slo rett mot fienden.[3]

Under dette trakk hærene seg mot En-Dor, der slaget ble avgjort (Sal 83,10–11). Jernvognene ble kastet ut i full forvirring, så de ble til ødeleggelse for fienden selv i stedet for å kunne brukes mot Israel. De skremte hestene styrtet inn over Siseras egne krigere og skapte den villeste panikk. Slik oppsto en skrekk og et kaos som ikke lot seg stanse. Å trekke seg tilbake var umulig; den eneste utveien var flukt.

Men i mellomtiden hadde den ellers ubetydelige Kisjon-bekken svulmet opp til en stri og rivende elv. De flyktende styrtet seg ut i den og druknet.[4]

For å unngå å bli tatt til fange sprang Sisera ned fra vognen og flyktet til fots nordover mot Hasor. Han slapp uskadd helt forbi Kedesj og var nesten kommet fram til Hasor. Her, ved grensen til Naftali, lå Elon-be-Saanannim, «eikene ved Saanannim» (jf. Jos 19,33).

[3] Slik også Josefus, Ant. 5,5,6.

[4] Beretningen om dette slaget må leses sammen med Deboras lovsang (Dom 5), som gir de enkelte trekkene.

Der hadde kenitten Heber slått opp teltet sitt, for han hadde skilt lag med brødrene sine, som bodde ved Arad i sør (Dom 1,16). Hebers familie bodde her ved grensen til Jabins land; den ble ikke egentlig regnet til Israel og levde i fred med Israels fiender. Som teksten sier: «Det var fred mellom Jabin, kongen i Hasor, og kenitten Hebers hus.» (Dom 4,17) Men denne freden var bare ytre, bare et skinn.

Det var noe vilt og utemmet ved disse kenittene, hvor de enn trer fram i den jødiske historien. De var opprinnelig av arabisk avstamning og bevarte sitt folks krigerske og ville karakter gjennom alle slekter. De bodde sammen med Israel, men gikk aldri opp i dette folket. Likevel hadde de en iver som var enda sterkere enn hos selve det utvalgte folket.

Kort sagt: Disse fremmede araberne som hadde gått over til Israel, hang med den varmeste hengivenhet ved det folket de hadde sluttet seg til, men de mistet aldri særpreget til folket de var kommet fra. Disse trekkene ser vi hos Jonadab, Rekabs sønn (2 Kong 10,15), og også langt senere hos rekabittene på profeten Jeremias tid (Jer 35,1 ff.).

Jael, «gemsen», Hebers kone, var blant kenittene det Debora, «fakkelkvinnen», var i Israel, men hos henne var alle de særpregede egenskapene ved folket hennes utviklet til det ytterste. Ved teltdøren møtte hun den flyktende Sisera. Hun avvæpnet mistanken hans og bød ham hvile og vern (Dom 4,18–20).

Hun tok til og med gjestevennskapets hellige rett og brukte den til å nå sitt grusomme mål. Det var noe fryktelig og likevel stort ved denne modige kvinnen, som ikke nølte det minste med å bruke ethvert middel som kunne tjene til Israels frelse og fiendenes undergang. Alt syntes tillatt for henne når det ble brukt til dette målet; ethvert middel var hellig i hennes øyne.

Da hun hadde gitt den trette krigeren det beste teltet hennes hadde å by på, lot hun ham legge seg til hvile. Så snart en tung søvn hadde overmannet ham, tok hun en av de lange jernpluggene som teltsnorene var festet til. Hun holdt den mot tinningen til den sovende og drev den gjennom hodet hans med tre veldige slag av en tung hammer (Dom 4,21–22).

Kort etter kom Barak, «den lynsnare», til teltet hennes. Jael trakk teltteppet til side og viste ham det blodige liket. Barak vendte seg stille bort fra det forferdelige synet. Fra da av var Jabins makt knekt, og åket fra den kanten var for alltid tatt bort fra Israels skuldre (Dom 4,23–24).

Ikke et ord i Skriften gir uttrykk for at denne forferdelige og svikefulle dåden er godkjent – heller ikke den rosen Debora gir Jael i lovsangen sin. Dåden lignet ikke på Deboras og Baraks måte å kjempe på; den var ekte kenittisk. Hennes varme begeistring for Guds folks sak, motet og iveren hennes var israelittisk.

Men den fanatiske, ville framferden hennes var særegen for det folket hun kom fra, og for de tradisjonene hun var vokst opp med. Den var ikke av Gud eller hans ord, men en frukt av hennes egen tid og slekt. Den hedenske historien forteller om lignende heltedåder og omgir dem med den høyeste ros; Skriften legger taushetens slør over denne. Men det var Herren som styrte, og den modige araberkvinnen var sverdet i hans hånd![5]

[5] Slik for eksempel når det fortelles om Aretafila i Kyrene (Plutark, Om kvinners dyder 19).

1 Den dagen sang Debora og Barak, Abinoams sønn, denne sangen:

2 Fyrstene i Israel gikk først i striden,
og folket møtte villig fram!
Lovsyng Herren!
3 Hør, dere konger! Lytt til, dere høvdinger!
Jeg – for Herren vil jeg synge.
Jeg vil lovsynge Herren, Israels Gud.
4 Herre, da du gikk ut fra Seir,
da du skred fram fra Edoms mark,
da skalv jorden, himlene dryppet,
skyene dryppet av vann.
5 Fjellene ristet i skrekk for Herrens åsyn,
Sinai der borte skalv for Herrens, Israels Guds åsyn.

V. 2. «For det lange hårets løse flagring, for folkets frivillige overgivelse (til krigen) – lovsyng Herren!» Slik gjengir Cassel dette verset; han mener ordene sikter til at Israel gikk til denne krigen som etter et nasireerløfte.

V. 3. Jf. Sal 2,2. Her tenkes det naturligvis på de hedenske fyrstene. Det hebraiske ordet som er gjengitt med «lovsynge», brukes alltid om den hellige sangen som ble ledsaget av instrumentalmusikk.

V. 4. Debora begynner med Guds store gjerninger i ørkenen i gammel tid. Jf. 2 Mos 19 og 5 Mos 33,2.

Her ender første strofe i første del av sangen. Sangen består av tre deler med tre strofer hver, og det er lett å følge hvordan tanken går fram gjennom dem.

6 I Sjamgars, Anats sønns dager,
i Jaels dager var stiene øde,
de veifarende gikk på krokete stier.
7 Det fantes ingen fører i Israel.
Nei, ingen før jeg, Debora, sto fram –
før jeg sto fram, en mor i Israel.
8 De valgte seg nye guder.
Da var det strid ved portene.
Ikke et skjold, heller ikke et spyd
ble sett blant førti tusen i Israel.

Så dypt var Israel sunket i fattigdom og undertrykkelse under fiendenes herredømme.

9 Mitt hjerte slår for Israels høvdinger
og for de frivillige som møtte fram blant folket.
Pris Herren!
10 Dere som rir på hvite esler,
dere som sitter på rike tepper,
dere som vandrer på veien: Syng!
11 Fra bueskytternes røst ved brønnene –
der priser de Herrens rettferdige verk,
hans styres rettferdige verk i Israel.
Den gang dro de ned til portene, Herrens folk.

V. 10. Både de fornemme, som rir på «hvite esler» eller sitter på kostbare «tepper», og de fattige, som ferdes «på veien», har nå grunn til å synge og juble.

V. 11. «Bueskytterne» er vendt hjem og sitter nå i ro og mak ved «brønnene» og priser Gud for hans «rettferdige verk». «Den gang» vil si: Etter at frelsen var kommet ved Deboras og Baraks krig, steg de ned fra skjulestedene sine til portene i byene sine, der de nå lever i fredelige sysler.

Annen del

12 Våkn opp! Våkn opp, Debora!
Våkn opp! Våkn opp, stem i en sang!
Stå opp, Barak, og før dine fanger i fangenskap,
du Abinoams sønn!

Profetinnen er i ånden flyttet til kampdagen og hæren som er samlet på Tabor.

13 Den gang lød det: Stig ned, du lille flokk!
Stig ned til heltene, du folk!
Herre, stig ned og strid for meg blant kjempene!
14 Av Efraim steg de ned,
de som har sin rot på Amaleks fjell.
Etter deg kom Benjamin blant dine folk.
Av Makir steg høvdinger ned,
og av Sebulon de som drar fram med førerstav.

Profetinnen ser i ånden stamme etter stamme stige ned fra Tabor med Barak til kampen. Av Efraim steg ikke alle ned, men de som hadde bosatt seg på fjellet vest for Sikem, der amalekittene en gang hadde bodd. – Makir, Manasses eldste og eneste sønn, står for Manasse stamme.

15 Issakars fyrster fulgte Debora,
og som Issakar, så Barak.
I dalen styrter de fram i hans følge. –
Ved Rubens bekker ble det holdt store rådslagninger!
16 Hvorfor ble du sittende mellom fehegnene
og hørte på hyrdefløytene?
Ved Rubens bekker ble det holdt store rådslagninger!
17 Gilead – på den andre siden av Jordan holdt han seg i ro.
Og Dan – hvorfor drøyde han ved skipene?
Asjer ble sittende ved havets strand,
han holdt seg i ro ved sine viker.
18 Sebulon er et folk som setter sitt liv på spill inntil døden,
likeså Naftali på sine fjell.

Sebulon, Issakar og Naftali utgjorde hovedstyrken i hæren. Ruben, Gilead – det vil si Gad – Dan og Asjer savner hun.

19 Konger kom, de kjempet.
Den gang kjempet Kanaans konger
ved Taanak, ved Megiddos vann.
Hærfang av sølv fikk de ikke.
20 Fra himmelen kjempet de,
stjernene fra sine baner.

De stred mot Sisera.
21 Kisjons bekk rev fienden bort –
den eldgamle bekken, Kisjons bekk.
Skrid fram, min sjel, med kraft!

V. 19. «Megiddos vann» er bekkene som renner nordover ut i Kisjon.
V. 20. Jf. 4,15. Himmelske krefter grep inn i kampen.

22 Da tordnet hestenes hover,
hans mektige hingster sprengte fram.
23 Forbann Meros! sa Herrens engel.
Forbann, forbann dets folk,
fordi de ikke kom Herren til hjelp –
Herren til hjelp blant kjempene.

Meros var trolig en by i nærheten av En-Dor. Innbyggerne der tok ikke del i forfølgelsen av den flyktende fienden, og derfor blir de forbannet.

Tredje del

24 Priset fremfor kvinner være Jael,
kenitten Hebers hustru!
Fremfor kvinner i telt være hun priset!
25 Vann ba han om, melk ga hun ham.
Fløte bar hun fram i en prektig skål.
26 Hun rekker ut sin hånd etter teltpluggen,
sin høyre hånd etter arbeidsmannens hammer.
Hun slår Sisera med hammeren, knuser hans hode,
slår i stykker og gjennomborer hans tinning.
27 For hennes føtter sank han ned, falt han, lå han.
For hennes føtter sank han ned, falt han.
Der han sank ned, der lå han felt.

V. 24. «Kvinner i telt» er nomadekvinner som bor i telt.

28 Gjennom vinduet speider hun og roper,
Siseras mor – ut gjennom gitteret:
Hvorfor venter hans vogn med å komme?
Hvor blir det av hans traveres hovslag?
29 Hennes klokeste hoffdamer svarer,
og selv gir hun seg svar på sine ord:
30 For visst finner de hærfang og skifter:
En kvinne, to kvinner til manns!
Hærfang av fargede klær for Sisera!
Hærfang av fargede klær, brokete klær!
En farget kledning, to brokete halsduker
for hver som har tatt bytte!

Med hver kvinne de tok til fange, skulle krigerne også få «en farget kledning, to brokete halsduker». Deboras lovsang hører til det vanskeligste i hele Skriften å tolke; den poetiske flukten og de dristige vendingene svarer til hennes begeistrede ånd.

31 Måtte alle dine fiender omkomme slik, Herre!
Måtte de som elsker ham, være som solen når den går fram i sin kraft!

Og landet hadde ro i førti år (Dom 5,31).

Kapittel 16. Gideon og slaget ved More

Midianittenes undertrykkelse. Gideons kall. Dommen begynner med Guds hus. Den hellige krigen. Nattslaget ved More.

(*Dom 6,1–7,22*)

Med Gideons kall begynner den andre perioden i dommernes historie. Den varte i alt knapt hundre år. I denne tiden er det som om alle hendelsene i Israels historie haster mot den endelige krisen.

Beretningene går her mer i detalj, både når de skildrer Guds ulike frelsesgjerninger, og når de forteller om det voksende frafallet i Israel. Samtidig viser det seg at selv de beste i folket, de som representerer troens høydepunkt blant dem, er helt uskikket til å være trofaste og hengivne mellommenn mellom Herren og folket og skaffe det en virkelig og varig frelse fra hedningene omkring.

Som tidligere begynner beretningen også her med å fortelle om et nytt frafall i Israel og en ny straffedom som fulgte av det. Denne gangen var det midianittene som kom med dommen, og sammen med dem amalekittene og andre av «Østens barn».

Det var to hundre år siden Israel hadde «tatt hevn over Midian» (4 Mos 31,3–11). Men nå kom disse ville beduinene igjen ned over dem fra det fjerne østen. De satte over Jordan og bredte seg ut over Jisreel-sletten, slik beduinene fremdeles gjør i dag, og tok landet i besittelse helt ned til Gaza i sørvest (Dom 6,1–5).

De kom ikke for å slå seg ned for godt i landet; det var bare streiftog som stadig ble gjentatt. Knapt sto markene kledd i gyllen høstdrakt, knapt var grøden samlet i forrådshusene, før de uventet kastet seg inn i landet. Som grådige gresshopper fortærte de alt og etterlot seg bare ødelagte marker og vingårder. Under slike forhold kunne Israel aldri føle seg trygg. Folket måtte trekke seg tilbake til fjellhuler og befestede steder i fjellene med det de kunne berge av eiendelene sine.

I sju år hadde denne forferdelige ødeleggelsen utarmet landet. Da vendte Israel seg igjen til Herren, fedrenes Gud, og ropte til ham. Men før Herren denne gangen kom sitt folk til hjelp, sendte han dem først en profet for å vise dem at den store nøden deres kom av at de hadde falt fra Herren (Dom 6,6–10). Når de så angret synden sin og vendte om til Herren, skulle hjelpen komme fra hans mektige hånd.

Gideons kall

Helt ute i den sørvestlige kanten av Manasse, tett inntil Efraims grense, lå den lille landsbyen Ofra. Den tilhørte Abieser-ætten (Dom 6,15). Joasj, «Herren er styrke», var overhode for denne ætten og dermed høvding over Ofra. I slike navn syntes Israels gamle, åndelige tro fremdeles å slumre, til tross for frafallet rundt omkring i landet.[1]

Her, under den store eiken i Ofra, viste det seg nå plutselig en himmelsk fremmed. Det var Herrens engel, paktens engel, som på lignende måte hadde besøkt Abraham i Mamre (1 Mos 18).

Men den gangen kom han for å styrke Abraham med tanke på den straffedommen som nettopp skulle bryte løs, og for å tre i nært fellesskap med ham. Nå var hensikten med hans komme å vekke tro og vise at Herren var rede til å ta imot sitt folks løfter og bønner, når de bare vendte seg til ham på rett måte. Det stemmer også med at den himmelske gjesten den gangen satt til bords hos Abraham, mens han nå lot ild fra himmelen fortære offeret (jf. Dom 13,16; 1 Kong 18,38).

Like ved eiken sto Joasj' vinpresse, og der holdt Gideon, Joasj' sønn, på å treske hvete med en kjepp (Dom 6,11). Både treskeplassen og måten å treske på var helt uvanlig. Det blir bare nevnt for å vise at han måtte gjøre arbeidet sitt i hemmelighet, for han levde i stadig frykt for at en eller annen vill flokk midianitter i et uventet øyeblikk skulle kaste seg over ham.

Av engelens hilsen forstår vi at Gideon var en djerv kjempe, og av svaret hans går det fram at beretningene om Herrens mektige gjerninger for Israel i tidligere tider hadde brent seg inn i hjertet og sinnet hans. Da blir det enda lettere å forstå hvordan de ydmykende forholdene han arbeidet under, måtte fylle sjelen hans med alvor og lengsel. Dette var jo farens gudgitte eiendom, og det i en av de mest avsidesliggende delene av landet.

Det var nettopp i det øyeblikket da «den djerve kjempen» følte seg mest nedslått, at paktens sendebud plutselig sto foran ham. Både hans lysende ansikt og skikkelse, tonen han taler i, og enda mer ordene hans slo med ett an de dypeste strengene i Gideons hjerte: «Herren er med deg, du djerve kjempe!» (Dom 6,12) For den som talte, viste seg å være en av de få som så til Herren som hjelperen, og talen hans åndet både tro og tillit.

Og lå det ikke i ordene «du djerve kjempe» liksom en gjenklang av folkets forventninger – lød det ikke som et kall til våpen?

Én ting oppnådde engelen i alle fall straks, og det er det «hans åsyns engel» alltid oppnår først: Gideons fulle og hjertelige tillit. For den ukjente fremmede øste han ut sitt hjertes innerste tanker – tvilen, sorgene og frykten. Han kjente godt til Herrens store gjerninger i tidligere tider, og han tvilte heller ikke på at Herren fremdeles var den mektige. Men det som lå tungt på hjertet hans, var at Herren nå måtte ha trukket seg bort fra Israel; ellers kunne ikke de store ulykkene de nå led under, ha kommet over dem.

Så langt var denne slutningen både riktig og sann, for Israels lykke eller lidelse avhang helt og holdent av om Herren var nærværende i folket eller ikke.

[1] Abieser betyr «Min far er hjelp».

Slik var Gideons ord i sannhet en bekjennelse av Israels synd og av Herrens rettferdighet, et oppriktig uttrykk for et angrende hjerte.

Men Gideon hadde ennå en annen sannhet å lære: at Herren ville vende seg bort fra sin vrede så snart Israel vendte seg til ham. Og for egen del måtte han lære å sette full og hjertelig lit til Guds løfter om frelse, slik de var gitt i hans kjærlighetspakt med Israel – uansett om de ytre midlene som skulle brukes, så ut til å strekke til eller ikke.

Men Gideon var forberedt på å ta imot alt dette. Som alltid lærte Herren ham også her litt etter litt, både ved ord og ved et syn som han ga ham til stadfestelse av ordet. Engelens svar kunne ikke lenger etterlate noen tvil i Gideons sjel om hvem det var som sto foran ham. Det kunne bare være et himmelsk sendebud, for han lovte jo at Israel skulle bli frelst ved Gideon, og det ganske enkelt fordi han selv sendte ham.

Vi trenger ikke tenke oss at Gideon forsto at dette himmelske sendebudet var paktens engel selv; åpenbaringen kom tvert imot gradvis.

Heller ikke Gideons spørsmål – for det er snarere spørsmål enn tvil – kan undre oss. Når han så på stammen sin, på ætten sin og på sin egen stilling i den, var ingenting mindre sannsynlig enn at Israel skulle bli frelst ved ham. Bare ett svar kunne med tyngde avgjøre disse innvendingene: «Jeg vil være med deg!» (Dom 6,14–16) Den eneste tvilen som nå var igjen, var denne: Hvem var denne mektige «Jeg er»? Det var dette Gideon ville ha klarhet i da han ba om «et tegn» som han kunne knytte sin tilbedelse og sitt offer til.

Herren ga ham det. Da Moses ba om å få se Guds herlighet, åpenbarte ikke Gud hele sitt vesen for ham, men ga ham bare innblikk i sine egenskaper og sin måte å handle med syndere på (2 Mos 33,18; 34,6). Slik lot han nå Gideon få vite ikke bare hvem som hadde talt med ham, men også at hans navn var: «Herren, Herren er en barmhjertig og nådig Gud, langmodig og rik på nåde og sannhet. Han lar miskunn vare gjennom tusen ledd. Han forlater misgjerning og overtredelser og synd.»

Om vi overførte vår nåværende innsikt, våre tanker og synsmåter på denne beretningen, som på andre bibelske fortellinger, ville vi helt miste den rette åndelige forståelsen av den. Vi må huske hvilken stilling folket var i den gangen, og hvordan saken sto for Gideon og for Israel.

Vi må også sette oss inn i hvilket trinn av åndelig innsikt det var mulig å nå på den tiden, og hvor vanskelig det var for Gideon å vite sikkert hvem det var som talte til ham. Først da blir Gideons bønn fullt forståelig for oss: «Gi meg et tegn på at det er du som taler med meg!» (Dom 6,17).

Det er vanskelig å si hva slags tegn Gideon ventet seg. Det var nok for ham å få et tegn som han kunne knytte offergaven sin til; resten overlot han til Herren selv.

Og nå bar han fram det beste han eide, et kje, og til kakene som skulle ofres med det, tok han en hel efa mel – langt mer enn det som vanligvis ble brukt. Men han utførte hele offertjenesten selv, for ingen måtte få vite om det. For ikke å trenge noen hjelpende hånd la han kjøttet og kakene i «brødkurven» og suppen i en krukke (Dom 6,18–21).

Etter engelens anvisning la han offergavene sine fram på en klippe. Så rørte engelen ved dem med enden av staven sin. Ild slo ut av klippen og fortærte offeret, mens engelen forsvant for øynene hans. I dette lå både et fullt svar på alle Gideons spørsmål og en dyp, symbolsk undervisning.

Men nå grep en ny frykt Gideons hjerte: Kunne et menneske som han leve etter å ha sett Gud? Også på dette ga Herren ham svar, og det et svar for alle tider: «Fred være med deg! Frykt ikke, du skal ikke dø.» Til minne om dette for ettertiden – ikke til tilbedelse – bygde Gideon et alter der og kalte det «Herren er fred» (Dom 6,22–24).

Herren hadde nå latt sitt kall gå ut – ville Gideon følge det? For dommen, som alltid begynner med Guds hus, måtte nå begynne med ham selv. Ingen er skikket til å arbeide for Gud i verden før han har begynt Guds gjerning i seg selv og i sitt eget hus, og har lagt av all synd og fjernet all ulydighet og opprør mot Gud, hvor hardt arbeidet enn kan være.

Guds befaling kom om natten (Dom 6,25–27). Men denne gangen var det verken nøling eller hemmelig frykt i måten Gideon gikk fram på; han adlød den straks og ord for ord.

Han tok med seg ti av tjenerne sine og rev først ned Baals alter og hogg ned Asjera-bildet som sto ved det, symbolet på den avskyelige Astarte-dyrkelsen. Det ene alteret var nå lagt i grus, men et annet skulle reises; for Herrens alter kunne ikke stå før Baals alter var revet ned. Nå ble det bygd, og det ikke avsides på et skjult sted, men «øverst på festningsberget» – enten på toppen av høyden der festningen lå, eller kanskje ovenfor stedet der folket pleide å søke tilflukt mot midianittene.

På dette alteret ofret Gideon farens «andre sju år gamle okse» – alderen pekte på de sju årene midianittene hadde undertrykt Israel – og han brukte det nedhogde Asjera-bildet som ved til offeret. En så kraftig reformasjon kunne ikke og skulle heller ikke skje i det skjulte. Baals alter og Asjera-bildet som sto ved det, tilhørte nemlig Joasj, som var overhode for ætten der.

Da mennene i byen sto opp neste morgen og krevde at den antatte gudsbespotteren skulle dø, trådte Joasj fram. Motet og troen hans synes å ha våknet til liv igjen ved sønnens dristige gjerning, og med et uimotsigelig argument overbeviste han ætten sin om hvor tåpelig avgudsdyrkelsen deres var: «Vil dere kjempe for Baal? Vil dere hjelpe ham? Den som kjemper for Baal, skal miste livet før det blir morgen igjen! Er han gud, da la ham kjempe for seg selv, siden altrene hans er revet ned!» (Dom 6,30–31)

Den hellige krigen

Gideon hadde nå renset seg selv og sitt hus og sto ferdig til å ta fatt på Herrens gjerning. Samtidig var det også kommet for dagen hvor fullstendig maktesløs Baal var. Avgudsdyrkelsen hadde fått et banesår over hele landet, og i Ofra var i det minste dyrkelsen av Herren offentlig gjeninnført. Dessuten var hele Abieser-ætten, og flere enn den – alle som hadde hørt om Gideons dåd – rede til å se opp til ham som sin fører.

De fikk snart anledning til å vise mot og lydighet. Igjen hadde midianittiske beduiner svermet inn over landet fra Jordan, og igjen dekket teltene deres

Jisreel-sletten. Nå eller aldri – nå, før de ødeleggende plyndringstoktene deres begynte igjen, eller aldri under Gideons ledelse – måtte Israel reise seg til kamp! Og Gideon begynte ikke kampen i sitt eget navn eller etter eget påfunn. Med Skriftens uttrykksfulle ord: «Herrens Ånd ikledde seg Gideon» (Dom 6,34) – Herrens Ånd var hans kledning, eller rettere hans rustning.

Så blåste han i hornet til oppbrudd og kamp. Først ble hans egen ætt, Abieser, kalt ut til å følge ham. Deretter gikk ilbud rundt i hele Manasse for å kalle hele stammen til våpen. Andre sendebud ble skyndsomt sendt vestover langs kysten gjennom Asjer og nordover til Sebulon og Naftali. Både disse to og Asjer, som tidligere ikke hadde kjempet under Barak, fulgte oppropet.

Slik var alt klart. Det var bare én ting Gideon ennå ba Herren om: et tegn, eller rettere et pant på hans nærvær. Men han gjorde det verken av vantro eller av svakhet i troen.

Slike stunder i livet til Guds helter, når de står like foran mektige troshandlinger og ånden kjemper med kjødet, er hellige tider. Overfladiske og glatttungede kritikere burde ikke gi seg i kast med dem – de driver kritikk som yrke og har aldri selv kjent tyngden av slike spente og trosprøvende øyeblikk. Gjør de det likevel, er det en vanhellig formastelse. Når vi ser sjelen i slike kampens øyeblikk kaste alle sine byrder på Herren, føler vi at vi står på hellig grunn.

Det er som å se et staselig skip kjempe i en fryktelig storm: Hver bjelke og hver planke blir presset til det ytterste, men til slutt retter skipet seg opp igjen på sin kraftige kjøl og kommer berget i havn. Eller rettere: Det er som å følge tett etter Jesus inn i Getsemane hage og være vitne til hans kamp, hans bønn og hans seier.

I virkeligheten var det – om enn ikke under de samme omstendighetene – den samme kampen som Jakob kjempet den natten han ba: «Jeg slipper deg ikke uten at du velsigner meg!» (1 Mos 32,26) Det var en lignende kamp som mange hundre år senere ble utkjempet i døperens fengselscelle, da han sendte disiplene sine til Jesus med spørsmålet: «Er du den som skal komme, eller skal vi vente en annen?» (Matt 11,3)

Gideon valgte tegnet sitt selv, og Gud ga ham det i underfull, rik nåde. Det var et dobbelt tegn. Den første natten ba han om at en ulldott som var lagt ut, skulle bli full av dugg, mens marken omkring skulle være tørr. Men dette kunne ennå ikke fjerne all tvil, for ull trekker jo i seg dugg av seg selv. Derfor ble tegnet gjentatt natten etter, og nå var det bare ullen som forble tørr, mens hele marken rundt omkring var full av dugg (Dom 6,36–40).

Den symbolske betydningen av dette tegnet er helt tydelig. Israel lå som denne avklipte ullen utbredt midt blant folkene. Men mens folkene rundt omkring var tørre, var Israel fullt av dugg, fullt av Herrens velsignelse. Og det andre tegnet skulle lære dem at det like fullt kom fra Gud når folkene rundt omkring fikk dugg, mens Israel, Herrens folk, ble stående tørt fordi det hadde falt fra.

Slaget: «For Herren og for Gideon»

Den troen som slik hadde satt Gud på prøve, måtte nå selv gjennom den alvorligste prøven. Israel slo leir på høyden, trolig på en av toppene på Gilboa-fjellet, som ser ut til å ha båret navnet Gilead. Ved foten av fjellet sprang Harod-kilden

fram, trolig den samme som nå heter Jalud. Bortenfor den reiste More-haugen seg, og nord for den, nede i dalen, lå Midians leir, 135 000 mann sterk, mens Israel bare talte 32 000 (Dom 7,1).

Likevel var de for mange for Herren til at han ville gi midianittene i deres hånd, «for da kunne Israel rose seg mot meg og si: Min egen hånd har frelst meg» (Dom 7,2). Etter en tidligere befaling fra Herren i 5 Mos 20,8 ble det ropt ut at alle som var redde og fryktsomme, skulle snu og dra bort fra Gilead-fjellet. Det må ha overrasket Gideon å se seg forlatt av 22 000 av folket, så han bare sto igjen med 10 000. Men også nå var det for mange.

For å rense ut dem Herren ville bruke, fikk Gideon befaling om å føre dem ned til Harod-kilden. Der skulle de som var bestemt for kampen, bli skilt fra dem som skulle vende hjem. Alle som lepjet vannet fra den hule hånden, slik en hund lepjer vann, skulle gå med Gideon, mens de andre, som la seg på kne og drakk av vannet, skulle gå hjem, hver til sitt. Nå var det bare tre hundre mann igjen, og Herren sa at med dem ville han frelse og gi midianittene i Gideons hånd (Dom 7,4–7).

Spør vi hva som var fornuftig i denne måten å skille folket på, må svaret være at den egnet seg godt til å skille ut de tapreste og mest kamplystne krigerne. De ville ikke kaste seg ned på kne og drikke, men raskt slukke tørsten ved å lepje av den hule hånden og så skynde seg ut i kampen.

Men den jødiske tradisjonen peker på en annen og dypere betydning. Den viser til at nettopp knelingen var kjennetegnet på dyrkelsen av Baal; derfor røpet de mange tørste seg som avgudsdyrkere da de knelte ved kilden. Slik skulle de tre hundre i Israels hær stå for dem som «ikke har bøyd kne for Baal» (1 Kong 19,18). De som nå var utvalgt, «tok med seg folkets matforråd og deres horn», og resten ble sendt hjem.

Den natten inntok den lille flokken israelitter en framskutt stilling på skråningen av det bratte fjellet som rager opp over Jisreel-dalen. Der lå de godt skjult, trolig i skog eller vinhager, og rett nedenfor dem i dalen bredte Midians store leir seg ut. Da fikk Gideon Guds befaling om å gå ned i Midians leir, for Herren hadde gitt den i hans hånd (Dom 7,9–11).

Men Herren viste nedlatende nåde mot Gideons svakhet og ville vise ham hvor fullstendig seieren var forberedt. Derfor lot han ham først forvisse seg om hvordan det sto til i Midians leir.

Gideon og våpendrageren hans, Pura, krøp da forsiktig fra klippe til klippe ned til de ytterste vaktpostene, som satt og snakket rundt vaktbålet. Her hørte de en vaktpost fortelle en underlig drøm. Både drømmen og tydningen var ekte østerlandsk, og den måtte gjøre et dypt inntrykk på disse ørkenens sønner når den ble fortalt fra vakt til vakt etter hvert som de ble avløst. Slik kom den til å forberede den fryktelige redselen som snart skulle spre seg fra forpostene til hele leiren og drive alle på den villeste flukt.

Drømmen lød slik: «Se, et byggbrød kom rullende mot midianittenes leir. Og da det kom til teltet (hovedteltet, hærførerens), støtte det til det, så det falt. Det kastet det over ende, så det ble liggende der.» Til dette svarte den andre vaktpos-

ten: «Dette er ikke noe annet enn israelitten Gideons, Joasj' sønns sverd. Gud har gitt midianittene og hele leiren i hans hånd.»

Drømmen og tydningen var så underlig at Gideon og våpendrageren hans bøyde seg i stille tilbedelse da de hørte den, for nå så de fullt ut at Gud hadde gitt dem seieren (Dom 7,13–15). I virkeligheten hadde Israels seier allerede begynt da denne underlige drømmen ble fortalt.

Hele denne fortellingen er så malende og levende i enkelthetene at vi nesten synes vi ser hendelsene utspille seg for øynene våre. Beduinenes leir, tallrik som gresshopper, med kvinner, barn og kameler; vaktbålet med noen vaktposter som sitter og snakker rundt ilden; den ekte beduinske drømmen og den umiddelbare tydningen, som er like ekte østerlandsk – og likevel er alt ledet og styrt av Guds hånd.

Videre den lille flokken på tre hundre israelitter i skjul der oppe på høyden like ved; deretter Gideon og våpendrageren hans, som ligger i det høye gresset i de mørke skyggene som vaktbålet kaster ut over marken – og så selve drømmen! Alt var helt naturlig, og likevel fullstendig overnaturlig!

Midianittene, og særlig forpostene som lå nærmest Israels leir, kunne ikke være uvitende om at Gideon og hæren hans lå der oppe på høydene. Ryktet om Gideons og hærens styrke hadde spredt seg vidt og bredt, og trolig også blitt overdrevet. Derimot visste man ingenting om at hæren hans var blitt så fåtallig, for de som var dratt bort, hadde naturligvis gått hjem langs hemmelige omveier. Midianittene var dessuten klar over at denne krigen gjaldt Israels tro, og de var heller ikke uvitende om Herrens makt.

Frykten som naturlig fulgte av dette, kom til uttrykk i drømmen og tydningen av den. Byggbrød ble regnet som den enkleste og fattigste føde. Likevel ruller et brød av denne foraktede slavematen ned mot Midians leir og velter hærførerens telt!

I denne drømmen har vi et bilde av Israel og dets seier – alt helt naturlig, og likevel helt overnaturlig i det øyeblikket. Slik kan drømmer som oppstår ganske naturlig, ofte ved Guds ledelse knytte seg til tanker som kommer overnaturlig.

Gjennom hele den hellige historien har vi ofte hatt anledning til å påpeke hvordan ting som syntes helt naturlige, på underfullt vis ble brukt av Gud, og hvordan det overnaturlige knyttet seg til det som i større eller mindre grad hadde sitt motstykke i tingenes naturlige gang. Slik var det i Moses' og Israels historie. Slik var det også da Josva slo de allierte kongene ved Gibeon, og da Barak støtte sammen med Siseras uovervinnelige stridsvogner. Men i hvert tilfelle var det Herren som på underfullt vis ga seier.

Slik var det også da Herrens engel sto foran Gideon i den stunden tankene om Israels fortid og nåtid brant sterkest i sjelen hans. Og slik var det da Herren ved fornuftige og naturlige midler skilte ut de tre hundre som ikke hadde bøyd kne for Baal, og som alene skulle gå i den hellige krigen mot Midian.

Slike tanker drar oss ikke bort fra det overnaturlige; de gjør det bare enda herligere og mer underfullt. Samtidig kommer det underfulle nærmere oss, så vi kjenner at vi selv står innenfor rekkevidden av det, og kan erkjenne og erfare at også vårt «daglige brød» kommer til oss rett fra himmelen.

Gideon og Pura er vendt tilbake til flokken som venter. Med hviskende ord har Gideon fortalt hva de har vært vitne til. Nå blir de tre hundre delt i tre flokker. De griper ikke etter det nakne sverdet, for denne natten skal ikke Israel, men Herren kjempe. Hver mann holder et horn i den ene hånden og i den andre en brennende fakkel, skjult i en krukke (Dom 7,16–18). Alle skal gjøre nøyaktig som føreren sin.

Stille sniker de seg rundt midianittenes leir og stiller seg opp på tre forskjellige steder. Vakten er nettopp blitt avløst, og de nye vaktpostene har slått seg rolig ned rundt vaktbålet. Plutselig høres et enkelt horn, så tre hundre – her, der, overalt rundt leiren lyder krigshornene. Natten fylles av redsel!

Med et kraftig brak blir tre hundre krukker knust på én gang, tre hundre fakler kaster lyset sitt ut i den svarte natten, og tre hundre stemmer roper: «Sverd for Herren og for Gideon!» (Dom 7,19–20) Da må jo fienden være overalt rundt leiren! Ingen kan si hvor mange de er. Gang på gang lyder hornene, og gang på gang svinges de brennende faklene! Leiren farer opp i redsel. Menn, kvinner, barn og kameler løper skrekkslagne omkring i den mørke natten.

Ingen tror annet enn at fienden er midt iblant dem, og at den første de støter på, er en israelitt; for rundt omkring lyder fremdeles krigshornene, faklene svinges, og krigsropet drønner! Hver mann griper sverdet sitt og retter det mot den som står nærmest. Store mengder blir drept og trampet ned, og de ville skrikene og stønnene deres øker redselen i det forferdelige mørket. En voldsom panikk griper alle, og før morgenen kaster lyset sitt ut over landskapet, er leiren og flyktningenes vei mot Jordan strødd med falne (Dom 7,21–22).

Kapittel 17. Gideons siste år og Abimelek

Gideons senere liv. Ypperstepresteefoden i Ofra. Gideons død. Abimeleks sammensvergelse. Jotams lignelse. Abimeleks styre og endelikt.

(Dom 7,23–9,57)

Slaget trakk seg østover mot Jordan. Det ser ut til at de som flyktet, delte seg i to hovedflokker. Den raskeste av dem, med Sebah og Salmunna i spissen, kom seg over Jordan og skyndte seg videre mot ørkenen. Den andre og største flokken, som dessuten var tynget av kvinner og buskap, flyktet mot sørøst og prøvde å nå de sørligere vadestedene over elven, innenfor Issakars område og nesten rett ut for Efraim.

Gideon forfulgte selv de to kongene som flyktet, og med seg hadde han Naftali, Asjer og Manasse – de stammene han kort før hadde sendt bort fra slaget. Den andre flokken overlot han til Efraim: De skulle sette etter de øvrige flyktningene og først og fremst «stenge adgangen til vannene», det vil si Jordans bielver, «helt til Bet-Bara og Jordan» (Dom 7,24).

Efraim vant her en fullstendig seier. Det ser ut til å ha vært et stort slag (Jes 10,26), og det endte med at de to midianittiske fyrstene Oreb og Seeb («ravnen» og «ulven») ble tatt til fange og drept (Dom 7,25). Deretter fortsatte efraimittene kampen på den andre siden av Jordan og forfulgte fiendene sine, til de til slutt kunne stille seg fram for Gideon med de blodige hodene av de midianittiske fyrstene som seierstrofeer.

Men dette møtet gir et trist syn. Det er betegnende for tilstanden i Israel på den tiden at efraimittene kom til Gideon med klager etter denne store seieren som Herren hadde virket: «De gikk sterkt i rette med ham» fordi han ikke først av alt hadde kalt dem ut til striden mot Midian.

Det var nettopp den triste skinnsyken og egenkjærligheten mellom stammene som hadde ført den store straffedommen over dem; og så langt var de fra å være befridd for dette sinnelaget at det kom fram igjen nå, i knurringen deres mot Gideon.

Heller ikke svaret Gideon ga dem, er særlig tilfredsstillende. Det minner mer om en klok østerlandsk diplomat enn om en Guds stridsmann. I stedet for å irettesette den urimelige klagen deres gikk han klokt utenom den og pekte på at deres bedrifter var like strålende som hans, om ikke mer (Dom 8,1–3).

Mens Efraim tok vadestedene over Jordan, hadde Gideon selv gått over elven med sine 300 stridsmenn – nettopp der Jakob i sin tid hadde satt sin fot i Kanaan for første gang, på hjemveien fra Paddan-Aram. Trette og utmattet nådde de Sukkot. Men da Gideon ba mennene i Sukkot om litt brød til stridsmennene sine, fikk han blankt avslag fra byens høvdinger. Det samme skjedde i nabobyen Pnuel (Dom 8,4–9).

Her som i Sukkot fantes det ingen interesse for Guds sak. Folket var sunket ned i verdslig sløvhet og feig frykt for de hedenske undertrykkerne. Men framfor alt var de fulle av mistro, ja, forakt for den lille flokken på 300 som Gideon rykket ut med mot det mektige Midian. Når de så på den, kunne de ikke tenke seg at striden skulle ende med seier.

Men de skulle snart få merke at beregningene deres bygde på tåpelige menneskelige tanker. Ved en omgående marsj gjennom ørkenen kom Gideon uventet over Midians baktropp og overfalt leiren i Karkor, der 15 000 mann lå under kongene Sebah og Salmunna. Det plutselige overfallet endte med nederlag og flukt, og de to midianittiske kongene ble tatt til fange og ført over Jordan (Dom 8,10–12).

På tilbakeveien kom Gideon til Sukkot. Der «tuktet han mennene i Sukkot» ved å straffe byens eldste med «ørkenens torner og tistler» (Dom 8,16). Deretter rykket han mot Pnuel, som visstnok satte seg til motverge, for det heter at «tårnet i Pnuel rev han ned og slo i hjel innbyggerne i byen» (8,17).[1]

Gideon lot ikke de kongelige fangene sine sveve lenge i uvisshet om hva som ventet dem. Det ser riktignok ut til at han først hadde tenkt å spare livet deres. Men så fikk han vite at kongene personlig hadde vært med på å drepe hans egne brødre. Det hadde trolig skjedd i begynnelsen av felttoget, mens Midian ennå sto ved Jisreel med hæren sin.

Kanskje var det ryktet om at Gideon hadde reist opprørsfanen mot Midian, som fikk kongene til å angripe nettopp Gideons brødre. Det var vel også derfor han hadde ført fangene tilbake til stedet der de hadde gjort udåden, for å få nærmere greie på hva som hadde skjedd.

Under forhøret innrømmet kongene hva de hadde gjort, ja, de skrøt til og med av det. Derfor lot Gideon gjengjeldelsens lov ramme dem og dømte dem til døden (Dom 8,18–19). Han befalte sønnen sin å hogge dem ned; men gutten var redd og dro ikke sverdet, og slik slapp de den vanærende døden for en gutts hånd. «Så gikk Gideon fram og slo Sebah og Salmunna i hjel» (8,21).[2]

Nå var Israel helt befridd fra undertrykkerne sine. Frelsen var kommet uventet og med midler som så ringe ut: Gideon og hans 300 stridsmenn. Under slike omstendigheter var det helt naturlig at folket tilskrev Gideon seieren, hevet ham til skyene og så på ham som den store nasjonale helten; de maktet ikke å se Herrens usynlige hånd som den egentlige frelseren. De tilbød ham derfor arvelig herskermakt over de nordlige stammene (Dom 8,22–23).

[1] Opplysningen i 8,14 om at en ung mann skrev opp for Gideon navnene på byens høvdinger, viser at det selv i disse avsides traktene fantes et ikke ubetydelig dannelsesnivå på denne tiden.

[2] At Gideons sønn var til stede da de to midianittiske kongene ble drept, viser at det må ha skjedd enten i Jisreel eller i Ofra, jf. 8,20.

Men Gideon hadde åndelig dømmekraft og styrke nok til å stå imot det fristende tilbudet. Han visste at han bare var kalt til et midlertidig verk, og at den herskermakten de tilbød ham, ikke kunne gå i arv. For hver dommer måtte få sitt eget kall fra Gud og bli utrustet av ham med Den Hellige Ånds kraft. Israels tilbud kunne derfor bare springe ut av en kjødelig misforståelse, og det måtte avvises.

Men Gideon hadde enda en fristelse å gå igjennom, og i den holdt han ikke stand. Hadde ikke Herren kalt ham til å befri Israel også åndelig, og ikke bare til å overvinne fiendene deres? Han hadde jo styrtet Baal og Baals alter, bygd opp Herrens alter i stedet og båret fram et offer som Herren tok imot.

Sjilo lå dessuten så å si øde, og ypperstepresten var tilsynelatende satt ut av embetet. Ofra var blitt det Sjilo skulle ha vært, og der hadde Gideon trådt inn i yppersteprestens tjeneste. Alt dette var skjedd etter uttrykkelig befaling fra Herren, uten at tabernaklet og tjenesten der var nevnt med ett ord.

Syntes ikke alt dette å tyde på at prestetjenesten skulle knyttes til hans person, i hvert fall så lenge han levde? Den store gjerningen å tenne Israels tro på nytt var overdratt til ham. Skulle han nå overlate til et svakt prestedømme å bevare det som var vunnet – et prestedømme som bare var det i navnet, og som hadde vist seg helt uskikket for den gjerningen det var betrodd?

Det var denne prøvelsen Gideon falt for da han ba folket om de mange gullsmykkene som de hadde tatt til bytte fra de slagne fiendene. Det ble en betydelig mengde, ikke mindre enn 1700 sekel, om lag 20 kilo gull.[3]

Av gullet lot Gideon lage en efod, et skulderklede slik ypperstepresten bar, og uten tvil festet han også yppersteprestens brystduk og urim og tummim til den. Slik oppsto en gudsdyrkelse som ikke hadde sin grunn i Herrens lov. Israel gikk opp til Ofra og «drev hor med den», og for «Gideon og hans hus ble den en snare» (8,27).[4]

Den åndelige misforståelsen som kom så klart fram da Gideon tok på seg denne prestetjenesten, kan vi likevel spore hos ham tidligere. Den viste seg nesten straks etter Herrens seierrike strid mot Midian. Svaret han ga på Efraims misunnelige klage kort før, lyder ikke slik vi kunne ha ventet av en mann som i tro på Herrens løfte hadde sendt bort Israels tusener og gått i striden mot Midian med en liten flokk på bare 300 mann.

Likeledes synes framferden hans mot Sukkot og Pnuel å være preget av personlig hevnlyst. Det samme kommer også fram i straffen han idømte Sebah og Salmunna, for den ble gjort avhengig av hvordan de hadde handlet mot hans egen familie. Og Skriftens korte opplysninger om Gideons familieliv etter at han hadde laget efoden, peker i samme retning.

Likevel skaffet han landet fred i førti år, og midianittene «løftet ikke hodet flere ganger» så lenge han levde (8,28). Også åndelig skjedde det en forandring i folkets liv. I denne tiden bekjente Israel seg i hvert fall utvortes til Jehova og

[3] Edersheim og den norske utgaven fra 1890 har 17 000 sekel. Her står 1700 sekel, som i grunnteksten og Norsk Bibel (Dom 8,26).

[4] Vi vet fra andre kilder at midianittene gjerne samlet på slike gullringer. Dagens beduiner har i så måte ikke sviktet sine fedre.

tjente ham, selv om gudsdyrkelsen deres innvendig var beheftet med mye ufullkommenhet.

Men med Gideons død endret alt seg straks. Nå ble baalsdyrkelsen igjen helt alminnelig: Israels barn «drev hor med Baalene, og de tok Baal-Berit», paktens Baal, «til sin gud» (8,33). Det ligger en dyp og alvorlig lærdom i dette.

Gideon hadde innført en gudsdyrkelse som ikke var etter loven; da han døde, laget folket seg en falsk «paktsgud». Og da de først hadde vendt seg bort fra Jehova, den sanne paktsguden, glemte de også sin velgjører og befrier Gideon: «Heller ikke viste de Jerubba'als, Gideons hus, noen kjærlighet til gjengjeld for alt det gode han hadde gjort for Israel» (8,35). Slik bærer synden alltid sin straff i seg.

Ikke langt fra Ofra, i Efraims område, lå det gamle Sikem, knyttet til så mange minnerike hendelser i Israels fortid, både gledelige og triste. Av de triste minnes vi særlig hvordan Efraim her i hovmodig skinnsyke stadig hadde gjort krav på å lede Israel. Av Dom 9,28 ser vi at det fortsatt bodde etterkommere av Hamors slekt i Sikem, den slekten som allerede på Jakobs tid var den ledende i byen (1 Mos 33,19; 34,2; jf. Jos 24,32).

Midt i Israel levde altså fremdeles denne gamle hedenske slekten. Det er rimelig å tenke seg at den dannet et slags hedensk adel, et aristokrati i den gamle byen, både fordi den var så gammel og så anselig. Baalsdyrkelsen var naturligvis knyttet til denne slekten; i den hadde dyrkelsen hatt sin rot gjennom alle slektsleddene, og herfra bredte den seg ut over hele Efraim. Her finner vi derfor også Baal-Berits tempel (Dom 9,4).

Dette Baals-tempelet hadde nok nettopp som oppgave å knytte det gamle hedenskapet sammen med det nye og trekke de frafalne i Israel over til den hedenske kulten som rådde der. Herfra drev hedenskapet sin propaganda; Sikem var arnestedet. Fra dette stedet gikk det følgelig en flom av skadelig innflytelse ut over Israel.

Her ulmet skinnsyken mellom stammene, og dertil forbitrelse og hat mot det lille Ofra, som var helt ukjent i forhistorien. Hvordan kunne det gamle og ansette Sikem finne seg i at denne lille byen stilte seg i spissen for hele Israel? Her ulmet også hatet mot Gideon og hans kraftige styre. Men bak alt dette, som den egentlige drivkraften, sto den hedenske motstanden mot alt som kom fra Jehova.

Det er derfor svært betegnende at all den uvilje og motstand som gikk ut fra Sikem mot Gideon og hans hus, alltid er rettet mot ham som Jerubba'al, «han som stred mot Baal». Det er Baals-motstanderen de hater. Derfor kaller de ham aldri med hans egentlige navn Gideon, men bare Jerubba'al.

Det var jo striden mot Baal som hadde gitt Gideon anseelsen hans; og slik det hedenske Sikem så det, levde denne makten og anseelsen fortsatt videre i Gideons hus så lenge Jehovas efod var hos familien i Ofra.

Nå måtte man derfor ta opp kampen – Baals kamp mot Gideons hus. Å tilintetgjøre dette huset var det samme som å gi Baal ære og seier. Men til dette trengtes en leder, og han måtte ha anseelse i folket. Hvis man kunne få en som

selv var av Gideons ansette hus, og som noe av heltens ære hvilte over, ville han være selvskreven.

Gideon hadde etterlatt seg ikke mindre enn sytti sønner (Dom 8,30). Men alle ser ut til å ha vært sørgelig vanslektet fra faren. Det framgår tydelig av at de ikke satte seg imot baalsdyrkelsen som trengte inn overalt. Ingen av dem ser ut til å ha vært noen fremragende personlighet, og derfor maktet de heller ikke å gjøre kraftig motstand mot forfølgelsen som reiste seg mot dem og endte med at de alle ble utryddet. Gideons etterkommere var nok en svak slekt, trolig hengitt til et liv i luksus.

Det fantes likevel ett unntak, men han hørte ikke til Gideons ektefødte sønner. Det var Abimelek, sønn av Gideons medhustru fra Sikem. Skriften forteller ikke mer om denne medhustruen enn at hun var fra Sikem (8,31). Men alt taler for at hun hadde innflytelsesrike slektninger i byen, og at hun gjennom dem kunne påvirke innbyggerne til fordel for sønnen sin.

Abimelek hadde farens mot, kraft og driftighet, men dessverre sammen med rastløs ærgjerrighet, tøylesløs hensynsløshet og frekk gudløshet. Hans egentlige navn kjenner vi ikke. Abimelek, «kongefar», synes å ha vært et tilnavn han trolig fikk på grunn av sin store herskesyke, sitt mot og sin ærgjerrighet.

Sammensvergelsen som Abimelek nå fikk i stand, var vel uttenkt. Etter hans tilskyndelse tok morens slektninger kontakt med borgerne i Sikem. De prøvde å vekke deres hat mot Gideons hus, og samtidig holdt de fram at Abimelek var av deres egen slekt og by, og derfor mer verdig til å overta den lederstillingen som tilkom hans slekt, enn de udugelige brødrene hans i Ofra (Dom 9,1–3).

Mer skulle det ikke til. Forhandlingene endte med at de ga Abimelek penger fra Baals hus, så han kunne skaffe seg medhjelpere til den blodige gjerningen sin. For sytti sekel sølv (Dom 9,4) fikk han leid en flokk løse og frekke menn, som påtok seg å myrde Gideons sønner. Så lite var Gideons slekt verdt i Israels øyne!

Det ser ut til at alle unntatt én ble slaktet uten motstand, «på én stein» (9,5), som offerdyr. Denne ene, Jotam («Herren er fullkommen»), fikk anledning til å gjemme seg, og slik slapp han unna. Dette var den første scenen i den triste tragedien.

Deretter fører beretningen oss igjen til den minnerike eiken, «minnesteinseiken», der Josva hadde reist en stein til vitnesbyrd om den store avsluttende hendelsen i sitt liv, da han fornyet Herrens pakt med Israel (Jos 24,26–27). På dette hellige stedet samlet nå «alle Sikems menn og alle de som bodde i Millo» seg for å gjøre Abimelek til konge (Dom 9,6). Like ved, bak stedet mot sør, reiste Garisim seg, velsignelsens fjell. På en av de framspringende toppene, som raget 240 meter over dalen, sto Jotam, den eneste gjenlevende av Gideons hus, og så det som skjedde.[5]

Mens hyllingsropene ennå lød nede i dalen, hørtes en underlig tale fra fjelltoppen (Dom 9,7–15). Det var Jotam. I den stille luften nådde hvert ord ned til folket som lyttet. Han fortalte dem en merkelig lignelse, som neppe har sin like selv i Østen, lignelsenes hjemland. Språket er klart og treffer med inntrengende

[5] Millo var uten tvil en festning eller borg like ved Sikem.

kraft, og meningen er så enkel at hvert eneste trekk har sitt motstykke i den virkeligheten lignelsen skildrer.

I skogen skulle det velges en konge. Trærne henvender seg da til oljetreet, fikentreet og vintreet, de tre mest framtredende representantene for de fruktbærende trærne i Israels land. Men alle tre sier nei, for hvert av dem gjør nytte der det står, og spør derfor forundret: «Skulle jeg gi avkall på min olje, min sødme eller min most og gi meg til å svaie over trærne?»

Uttrykket er svært malende. På den ene siden sier det at et slikt styre bare ville føre med seg uro og usikkerhet – en svaiing over trærne. På den andre siden sier det at trærne, for å nå denne opphøyde stillingen over de andre, måtte rykkes opp med roten fra sin egen jord og slik miste den oljen, sødmen og forfriskningen som Gud hadde velsignet dem med.[6]

Da disse edle trærne hadde avslått tilbudet, og likeledes de andre trærne, vender alle trærne seg til tornebusken. Den gir verken frukt eller skygge; det eneste som kjennetegner den, er at den stikker alle som tar i den, så den egentlig bare duger til brensel.

Tornebusken synes ikke selv å tro at tilbudet kan være alvorlig ment: «Dersom det er deres oppriktige mening at dere vil salve meg til konge over dere», sier den, «så kom og søk ly i min skygge! Men hvis ikke» – det vil si: hvis dere vegrer dere for å gjøre det, eller håpet deres på annen måte blir skuffet – «da skal det gå ut ild fra tornebusken og fortære Libanons sedertrær» (9,15).

Lignelsen var så klar at det nesten syntes overflødig for Jotam å legge til noen forklaring. Likevel fulgte han den opp med noen skarpe ord, der han rett ut la fram for folket hva det var de nettopp hadde vært med på (Dom 9,16–20).[7]

Jotam talte ikke som profet; det var ikke Herrens Ånd som drev ham. Likevel var talen hans på en måte profetisk. I tre år hersket Abimelek nå blant dem, og så begynte Guds straffedom å komme over Sikem. Skriften sier uttrykkelig at det endrede forholdet mellom Abimelek og sikemittene hang sammen med at Gud grep inn: «Gud sendte en ond ånd» som virket dette (9,23). Den legger også til at det kom over dem som en straffedom for deres synd.

Hvordan det så utviklet seg, skildres svært anskuelig. Først fortelles det hvordan sikemittene «la folk på lur» i alle fjellpassene for å gripe Abimelek (9,25). Av dette utviklet det seg et regelrett røvervesen. Da de likevel ikke nådde målet på denne måten, gikk de over til å innby, eller i hvert fall oppmuntre, en fribytter og eventyrer, Gaal, til å komme til dem med flokken sin, så de ved hans hjelp kunne gripe Abimelek (Dom 9,26).

Så kom vinhøsten. Etter 3 Mos 19,24 skulle det da bæres fram et lovprisningsoffer for Herren med en gledesfest. Festen ble nå holdt, men ikke for Herren; den ble holdt for Baal-Berit. Under festen løste vinen tungene: «De åt og drakk og forbannet Abimelek» (9,27).

Festen deres var egentlig en appell til Baal mot Jerubba'als hus. Det var det gamle Sikem som reiste seg mot det nye: Hamors hedenske slekt som tok opp kampen mot Abimelek og hans stedfortreder Sebul. På ekte østerlandsk vis ble

[6] Rabbinerne ser i disse trærne hentydninger til Otniel, Debora og Gideon.

[7] Dette slutter vi av at «trærne» henvender seg etter tur til oljetreet, fikentreet og vintreet, mens det deretter heter at «alle trærne» henvender seg til tornebusken. Det tyder på at alle etter tur er blitt spurt og har sagt nei.

fornærmelsene rettet mot den fraværende (9,28–29); men Sebul sendte hemmelige bud til Abimelek om det.

Samme natt rykket Abimelek fram med hæren sin. Han delte stridsmennene i fire flokker og lot dem besette høydene rundt Sikem. Gaal ante ikke noe om faren. Dagen etter den festlige aftenen sto han ennå i byporten med flokken sin og kom med de samme brautende ordene som i festrusen natten før og slynget utfordringer mot fiendene sine. Sebul var også til stede.

Da fikk man øye på Abimelek og stridsmennene hans, som var på vei ned gjennom dalen mot byen. Sebul prøvde ennå å avlede Gaals mistanke og frykt for dem som kom. Men så rykket de nærmere fra alle kanter – «ned fra fjelltoppene», «ned fra midtfjellet», og én hop «på veien som fører til trollmannseiken» (9,36–37). Nå hadde Sebul ingen grunn lenger til å skjule at Abimelek var i anmarsj, og han utfordret Gaal til å stå ved de store ordene sine og gå ut og kjempe mot ham.

Så ble det en kamp for øynene på sikemittene, og i den ble Gaal slått og jaget ut av byen sammen med alle tilhengerne sine (Dom 9,39–41). Men sikemittene slapp ikke med dette. Abimelek slo seg ned i nabobyen Aruma, og da folket i Sikem uten å ane noe var opptatt på markene sine, overfalt han dem plutselig og hogg dem ned. Deretter inntok han byen, rev den ned og strødde salt over den (Dom 9,42–45).

Borgerne i Sikems borg, Millo, søkte imidlertid vern i tårnet ved El-Berits tempel. Men forgjeves: Abimelek satte ild på det, og tusen mennesker omkom i flammene (Dom 9,46–49).

Heller ikke dette mettet hevnlysten hans. Nå vendte han våpnene mot nabobyen Tebes (Dom 9,50–52). For å berge seg flyktet byens innbyggere inn i det faste tårnet i Tebes. Men også dit fulgte Abimelek etter. Innbyggerne i Tebes hadde nær fått samme skjebne som folket i Millo.

Men nå var Abimeleks time kommet. Fra toppen av tårnet kastet en kvinne en kvernstein ned i hodet på ham. Rabbinerne sier: Abimelek hadde slaktet brødrene sine på en stein; nå ble han selv slått i hjel av en stein. Han døde slik han hadde levd. Da han kjente at han var dødelig såret, ba han våpensveinen sin støte sverdet gjennom ham, så han ikke skulle lide den vanærende døden for en kvinnes hånd (Dom 9,53–54). Men gravskriften over ham og sikemittene hadde Jotam skrevet tre år tidligere, da han fra Garisims topp lyste forbannelsen over dem (Dom 9,56–57).

Kapittel 18. Jefta og hans løfte

Abimeleks etterfølgere. Tidsregningen for denne perioden. Israel faller igjen fra Herren og får en ny ydmykende straff. Ammonittene undertrykker dem. Jefta, hans liv og hans løfte. Jeftas etterfølgere.

(Dom 10–12)

Den plutselige og tragiske døden som rammet Abimelek, ser ut til å ha vakt alvorlige tanker og anger i folket. Det er nok også grunnen til at navnet hans nevnes i 10,1, i forbindelse med de tre som etter hans død styrte de nordlige stammene.

Den første av dem var Tola («skarlagensorm»), sønn av Pua og sønnesønn av Dodo, en mann av Issakars stamme. Han var dommer i 23 år og ble etterfulgt av Ja'ir («opplyseren»), som dømte Israel i 22 år (Dom 10,3–5).

Skriften forteller om familien hans at hans tretti sønner red på tretti eselfoler og hadde hver sin by, og det viser at denne dommerslekten hadde stor innflytelse i folket. De tretti byene de rådde over, utgjorde halvparten av de gamle Ja'irs teltbyer, Havvot-Ja'ir (4 Mos 32,41; 5 Mos 3,14; jf. 1 Kong 4,13; 1 Krøn 2,23).

Disse 45 årene, da det var forholdsvis større ro og fred i landet, avslutter den andre perioden i dommernes historie. Den tredje perioden begynner med et nytt frafall i Israel. Den omfatter dommertiden til Jefta og etterfølgerne hans – Ibsan, Elon og Abdon – i nord og øst (12,8–15), mens Samson samtidig dømte Israel i sør og vest. Jefta kjempet mot ammonittene i nord, og i de samme årene stred Samson mot filistrene i sørvest.

Ammons undertrykkelse av de nordlige og østlige stammene varte i 18 år (10,8–9), Jeftas styre i 6 år (12,7) og etterfølgernes i 25 år – til sammen 49 år.

Filistrenes undertrykkelse varte derimot i 40 år i alt (13,1). I tjue av disse årene dømte Samson Israel (15,20), og han «skulle begynne å frelse Israel» (13,5). Den endelige befrielsen kom først tjue år senere, under Samuel i slaget ved Eben-Eser (1 Sam 7). Abdon, den siste av Jeftas etterfølgere, må altså ha dødd ni år etter slaget ved Eben-Eser.

Disse tallene har stor interesse, ikke bare i seg selv, men særlig fordi de viser oss de parallelle hendelsene i Israels historie i nord og i sør. Hendelsene i de to landsdelene skjedde samtidig og kaster lys over hverandre.

Eli var yppersteprest i 40 år (1 Sam 4,18) – en tjeneste som vanligvis regnes som en dommergjerning i Israel – og han døde omkring 20 år og 7 måneder før Samuels seier over filistrene (1 Sam 6,1; 7,2). Da er det klart at Elis første 20 år

falt sammen med Ja'irs styre i øst, mens de siste 20 falt inn under filisterundertrykkelsen, som varte i 40 år.

Samson må altså være født og vokst opp mens Eli var prest, men de fleste av bedriftene hans som dommer falt i Samuels tid. Kort tid etter Samsons død vant Samuel slaget ved Eben-Eser og gjorde slutt på filistrenes undertrykkelse. I sammenheng med dette kan vi legge merke til at Samuels dommertid først nevnes etter slaget ved Eben-Eser (1 Sam 7,15).

Etter disse kronologiske merknadene vender vi tilbake til historien. Den forferdelige skjebnen som rammet Gideons hus, og som nådde sitt høydepunkt i Abimeleks død, ser ut til å ha gjort slutt på den ulovlige efod-dyrkelsen for alltid. Fra nå av hører vi aldri at noen våget å tilbe Herren på noe annet sted enn det han hadde utvalgt, eller gjennom andre enn dem han hadde helliget, det levittiske prestedømmet.

Derfor trer helligdommen i Sjilo og tjenerne der nå fram igjen, og heretter har de den betydningsfulle plassen i Israels historie som var gitt dem. Det viser seg ikke bare på Elis og Samuels tid, men også lenge før, slik vi kan se av den hellige teksten.

For da Israels barn angret sin synd før Jefta ble kalt, leser vi at de «ropte til Herren», og at Herren talte til dem (Dom 10,10–11.15). Men uttrykkene som brukes her, levner ingen tvil om at det var i helligdommen i Sjilo Israel denne gangen trådte fram for Herren, og at svaret Herren ga dem, kom ved urim og tummim (jf. Dom 1,1).

For tydelighets skyld gir vi her en kort oversikt over avsnittet Dom 10,6–18, som er en felles innledning både til historien om Jefta og hans etterfølgere og til historien om Samson. I vers 6 regnes det opp sju hedenske guder som Israel hadde tjent i tillegg til Baalene og Astarte-bildene i Kanaan. Det står i motsetning til den sjudobbelte befrielsen (10,11–12) som Herren hadde latt Israel få.

Deretter forteller 10,7 kort hvordan Israel samtidig ble undertrykt av to fiender: ammonittene i øst og nord og filistrene i sør og vest.

I 10,8 innledes beretningen om ammonittenes undertrykkelse: «samme året» begynte de «å plage og underkue Israels barn», og slik fortsatte det i atten år. På herjetogene sine satte Ammon nemlig over Jordan og la under seg de distriktene av Juda, Benjamin og Efraim som grenset til Dødehavet og vadestedene over Jordan.[123]

I 10,10–15 leser vi så om hvordan Israel ydmyket seg for Herren og vendte seg til ham i Sjilo med bekjennelse og bønn om hjelp, og om svaret Herren ga dem ved urim og tummim. Til slutt får vi i 10,16 vite at angeren og ydmykelsen deres ikke bare kom til uttrykk i en utvortes bekjennelse, men ble fulgt av at de skilte seg av med «de fremmede gudene» og helhjertet vendte seg til Jehova.

[1]Slik den hellige teksten ser ut til å framstille det, kappes Israels troløshet så å si med Guds nåde og frelse. Det ville være galt å overse denne sjudobbelte troløsheten fra Israels side og den tilsvarende sjudobbelte frelsen fra Herrens side. I stedet for Maon i vers 12 leser Septuaginta Midian, og det synes å være den riktigste lesemåten. Ellers må det være den stammen som nevnes i 2 Krøn 26,7; jf. 1 Krøn 4,41.

[2]Filistrenes undertrykkelse nevnes først i 13,1.

[3]Ammonittenes plyndringstog besto først og fremst i at de av og til kastet seg over Jordan og inn i distriktene som grenset til, uten egentlig å legge under seg hele landet.

Da «kunne han ikke tåle å se på Israels nød», for å bruke den hellige tekstens ord (10,16). Nøden deres hadde allerede vart altfor lenge; Herren maktet ikke lenger å være vred på dem, han kunne ikke tåle å se lidelsene deres.

«For Herrens kjærlighet er ikke, slik som hos oss, bundet til en rekke harde og faste logiske betingelser; den er alltid fri. Lignelsen om den bortkomne sønnen lar oss få et glimt av denne underfulle, tilsynelatende inkonsekvensen i Farens hjerte. For han tar imot den bortkomne sønnen når han nærmer seg farshuset, hvor mye han enn lider under de syndene han selv har skyld i. Skill dere av med de fremmede gudene, og straks skal din ørkenvei føre inn til de grønne enger og vann der det er hvile!» Slik er Guds kjærlighet alltid, full og fri.

Synd og nåde – det er grunntankene alt hviler på i den hellige historien, det er hengslene som døren til farshuset går på. Det gjelder hele Israels historie igjennom.

Nå var befrielsen og frelsen nær. For første gang i de 18 årene Ammon hadde hatt leiren sin i Gilead, hører vi nå også om Israels leir. De slo den opp rett overfor Ammon i Mispa (10,17), eller Ramat-Hammispe eller Ramot i Gilead, som stedet kalles i Jos 13,26; 20,8 – det nåværende Salt, en by øst for Jordan nesten i rett linje fra Sjilo.

Israel kunne ikke ha valgt et bedre sted for leiren. Beskyttet på tre sider av høye åser «lå Mispa ved en trang kløft, der det var reist en borg over», og den har nok til alle tider vært byens vern. «Ramot i Gilead må alltid ha vært nøkkelen til Gilead. Byen ligger ved inngangen til den eneste farbare veien fra Jordan inn i landet, og rett over den reiser denne enslige, kjegleformede festningen seg. Fra de eldste tider har natur og kunst gått sammen om å gjøre stedet trygt.»[4]

Slik var alt godt forberedt for en seierrik strid. Gjennom høvdingene sine bestemte Gileads menn nå å gi overkommandoen til den som allerede hadde begynt kampen mot Ammon – det vil si til den som på egen risiko hadde våget å gripe til våpen mot den felles fienden og hadde hatt framgang i kampen (10,18). Denne merknaden er viktig for at vi skal forstå Jeftas liv før han trådte fram som dommer i Israel.

Få skikkelser, selv i Den hellige skrift, er tegnet så tiltalende som Jefta. Navnet hans betyr «han som bryter igjennom». Han blir presentert for oss som «en djerv krigsmann» (Dom 11,1), og på hebraisk er det de samme ordene som Herrens engel brukte da han hilste Gideon (6,12). Men den djerve helten må først lære å overvinne seg selv.

Historien hans ligner Abimeleks, men samtidig er de to hverandres motsetninger. Abimelek hadde av egen drift forlatt farens hus for å kjempe mot sine egne med list og svik; Jefta ble urettmessig drevet bort fra farsarven av sine egne brødre (Dom 11,2). Abimelek vendte seg til borgerne i Sikem for å få hjelp til å sette ut i livet sin avskyelige, ærgjerrige plan; Jefta vendte seg til de eldste i Gilead for å få rett i saken sin, men etter alt å dømme forgjeves (11,7).

Abimelek lot leide banditter utføre de skjendigste forbrytelser, og det uten skygge av grunn. Jefta trakk seg ydmykt tilbake til landet Tob, som vi av 2 Sam 10,6.8 vet lå ved den nordlige grensen av Perea, mellom Syria og Ammons

[4] Canon Tristram, The Land of Israel.

land. Der samlet det seg en flokk «løse menn» om ham (Dom 11,3), slik det senere under lignende omstendigheter samlet seg en flokk om David (1 Sam 22,2).

Men han brukte dem ikke som Abimelek til å utrydde sin fars hus på skjendig vis; han brukte dem som David, til strid mot den felles fienden. Det slutter vi av Dom 10,18, som viser at Jefta hadde vunnet ry i kampen mot Ammon før den egentlige krigen mellom Gilead og Ammon brøt ut. Dette eventyrlige livet passet godt for den tapre gileaditten og mennene hans, for han var en vill fjellmann, men likevel helt gjennomtrengt av Israels ånd.

Da krigen så for alvor brøt ut, var ikke de eldste i Gilead i tvil om hvem de skulle velge til fører. De hadde fått se og angre sin synd mot Jefta, og nå bønnfalt de ham om å komme tilbake til dem (Dom 11,4–10).

Under andre omstendigheter ville han ikke ha sagt ja. Men nå var de selv i nød – en nød de ikke la skjul på da de henvendte seg til ham. Så ble han med – men han kom ikke i egen kraft. Avtalen han og Israels eldste inngikk, ble høytidelig lagt fram for Herren (11,11), og Herren stadfestet den.

Den som har en rettferdig sak, gruer seg ikke for at den blir grundig prøvd. Slik var det også med Jefta. Når han nå to ganger sendte sendebud til ammonittenes konge og oppfordret ham til å gi avkall på Gilead, var det ikke fordi han fryktet slaget, men fordi han ville unngå blodsutgytelse (Dom 11,12–28).

Ammons konge hadde ingen som helst rett til landet mellom Arnon og Jabbok, og derfor burde han ikke gjøre krav på det. Da Israel kom inn i landet, hadde det nemlig tilhørt Sihon, amorittenes konge.

Riktignok var ikke amorittene landets opprinnelige rettmessige eiere, for de hadde tatt det fra Moab (4 Mos 21,26). Balak kunne derfor ha gjort krav på det. Men det gjorde han ikke. Han leide Bileam for på sin måte å forsvare resten av riket sitt mot et angrep fra Israel; men han gjorde aldri forsøk på å vinne tilbake det Israel hadde tatt fra amorittene, enda det opprinnelig hadde vært hans.

Videre hadde Israel vist den største hensynsfullhet overfor amorittene, slik de også hadde gjort overfor Edom og Moab, da de omhyggelig unngikk å komme inn på landområdet deres. At amorittene ble drevet ut av landet sitt, var derfor deres egen skyld. De hadde selv angrepet Israel uten å være utfordret, enda Israel bare hadde bedt om å få dra fritt gjennom landet deres.

Og til slutt: Nå hadde Israel bodd i dette landet i omkring 300 år (Dom 11,26). Hvis ikke så lang tids besittelse hadde gjort dem til eiere, hvordan skulle man da overhodet kunne forsvare sin eiendomsrett til et land?

Jefta vek ikke tilbake for å legge saken fram i hele dens bredde. Han talte til ammonittene ut fra deres egne religiøse forestillinger og la saken fram fra synspunkter som de selv kunne forstå fullt ut.

Han avsluttet med disse ordene: «Slik har Herren, Israels Gud, drevet amorittene bort for sitt folk Israel. Og nå vil du ta deres land til din eiendom? Er det ikke så, at det som din gud Kamosj lar deg få, det tar du i eie, og alt det Herren vår Gud rydder for oss, det tar vi i eie?» (11,23–24).

Det er ikke underlig at en mann som gikk til krigen i denne ånd, ble styrket med Herrens Ånd. Derfor heter det også i forbindelse med disse forhandlingene: «Da kom Herrens Ånd over Jefta. Han dro fram gjennom Gilead og Manasse

og videre til Mispa i Gilead» (11,29). Og overalt samlet folket seg om ham og fulgte ropet hans til kampen mot Ammon.

Vi kommer nå til det punktet som mange regner som det vanskeligste i Jeftas historie, og et av de vanskeligste i hele Det gamle testamente: Hvordan skal Jeftas løfte forstås? Før han dro ut til striden, ga han nemlig Herren et høytidelig løfte med disse ordene: «Dersom du gir Ammons barn i min hånd, da skal den som går ut av døren i mitt hus og kommer imot meg når jeg kommer uskadd tilbake fra Ammons barn, høre Herren til, og jeg skal ofre den som brennoffer» (11,30–31).

Så dro han ut. Ammon led et fullstendig nederlag: «Han slo dem fra Aroer til bort mot Minnit, tjue byer, og helt til Abel-Keramim. Det ble et stort mannefall» (11,33).

Da han så vendte hjem til huset sitt, var den første som kom imot ham for å ønske ham velkommen, hans eneste barn (Dom 11,34). Med tamburiner og dans kom hun ut for å hilse ham som seierherre. Det ligger en forferdelig ironi i disse tamburinslagene og dansene. Det var som om Jeftas datter møtte ham med sitt eget likfølge. Hvor må hjertet til den djerve, sterke mannen ha snørt seg sammen og vært nær ved å briste!

Men denne edle, høysinnede piken var den første til å be faren inntrengende om å holde løftet sitt. Hun ba bare om å få gå i to måneder på fjellene med venninnene sine og gråte over sin jomfrustand (Dom 11,35–38). Siden ble det en skikk at Israels døtre gikk ut fire dager hvert år for å prise Jeftas datter (Dom 11,40).[5]

Slik lyder selve beretningen. Men hvordan skal den forstås rett? Hva var det Jefta mente med løftet sitt? Og følte han seg bundet av det i den forstand at han bokstavelig ofret datteren sin som brennoffer? Vi må ikke gi etter for lysten til å bortforklare kjensgjerningene eller på forhånd se bort fra dem. Likevel kan vi ikke la være å gjøre noen generelle betraktninger.

Vi støter da først på to kjensgjerninger. Fram til dette øyeblikket hadde Jefta både handlet og talt som en sann tilbeder av Herren, og dessuten står navnet hans i Hebr 11,32 blant troens helter, som er stilt fram for oss til etterfølgelse. Men er det ikke umulig å tenke seg at en sann tilbeder og tjener av Herren kunne ha lovt å ofre et menneskeliv? Og blir ikke dette enda mer utenkelig når det, som her, gjaldt hans eget, ja, hans eneste barn?

Dertil kommer at Guds eget ord omtaler slike ofringer med den største avsky (3 Mos 18,21; 20,2–5; 5 Mos 12,31; 18,10). Vi finner heller ikke spor av dem noe sted i Skriften før vi kommer fram til de ugudelige kongene Ahas og Manasse. Ikke engang Jesabel hadde våget å innføre dem. Og vi vet hvilken forferdelse og avsky som grep dem som så den hedenske kongen av Moab ofre sønnen sin som sonoffer på bymuren i hovedstaden sin (2 Kong 3,26–27).

Hvordan kunne en mann som ikke grøsset ved å gjøre noe slikt, bli regnet blant troens helter i Det nye testamente? En slik mann kunne aldri ha fått plass

[5] På Frelserens tid var det en vanlig skikk i Israel at de unge pikene i Jerusalem to ganger i året – den 15. ab, når man var ferdig med å samle inn den veden helligdommen trengte, og på den store forsoningsdagen – gikk ut til vingårdene nær byen i hvite klær – de ble lånt ut for anledningen både til fattige og rike – og der danset og sang de. Se Edersheim, The Temple, its Ministry and Services as they were at the time of Jesus Christ, s. 286. Kan denne skikken på en eller annen måte henge sammen med Jeftas datter?

der, hvor sterk og djerv han enn var som kriger. Men alle disse betraktningene, hvor tungtveiende de enn er, ligger utenfor de enkle ordene i selve teksten. En rett og pålitelig utleggelse må først og fremst la teksten komme til orde, og svaret må hentes derfra.

Vi vender oss derfor til selve teksten. Her må vi straks avvise argumenter som er hentet fra tidens råhet, dens ufullkomne religiøse utvikling og religiøse uvitenhet, og deretter uten videre overført på Jefta. Slike argumenter vedkommer ikke saken og er dessuten ugrunnede. Etter denne tankegangen skulle Jefta ha hatt tidens skyggesider i særlig høy grad, siden han var uekte født og dermed utenfor loven, en vill fjellmann som hadde levd langt borte fra Israel.

Men Skriftens skildring av Jefta gir ingen antydning i den retningen. Den tegner ham riktignok som en «djerv» og svært modig mann, en ekte gileaditt som var oppvokst blant fjellene og levde et eventyrerliv der med alle dets dristige påfunn. Men vi finner ikke noe sted at han vek av fra den sanne og ekte dyrkelsen av Jehova. Tvert imot: Alt han sier og gjør, ånder av Herrens lov og ånd.

Slik er det også med løftet hans. Det er hellig, for som de andre løftene i Det gamle testamente (1 Mos 28,20; 1 Sam 1,11; Sal 116,14; Jes 19,21) blir det gitt til Jehova. Og i likhet med dem gir det uttrykk for en høy åndelig følelse.

Og i budskapet han lar legge fram for kongen av Ammon, viser han seg å være svært godt kjent i den hellige historien: Talen hans er mange steder nesten sitater fra 4 Mos 20. En mann som kjente Skriften så godt, selv i enkelthetene, kunne ikke være uvitende om de prinsippene den påbød. De grunnleggende sannhetene i den må snarere ha vært hellige for ham. Etter disse merknadene, som har ryddet veien for utleggelsen, går vi til selve teksten.

For det første synes Jefta, slik han uttrykker seg i løftet, i hvert fall å ha regnet med muligheten for at et menneske kunne komme imot ham når han kom hjem fra krigen. Han hadde jo all grunn til å tenke seg det. Han velger nettopp å uttrykke seg slik at ordene kunne omfatte alle tilfeller. Men det er umulig å tenke seg at han med fullt overlegg ga et løfte som kunne føre til at et menneske ble ofret. Og det er lite tenkelig at Herren ville ha gitt seier til en mann som kunne tenke og handle slik.

For det andre må vi feste oss ved en annen egenhet ved Jeftas løfte. Han sier: «Den som går ut av døren i mitt hus og kommer imot meg … skal høre Herren til, og jeg skal ofre den som brennoffer.»

De store jødiske fortolkerne i middelalderen har, i motsetning til Talmud, påpekt at disse to siste uttrykkene – «skal høre Herren til» og «jeg skal ofre den som brennoffer» – ikke betyr det samme. Om et brennoffer av dyr blir det nemlig aldri sagt at det «skal høre Herren til», for som brennoffer hører det allerede Herren til.

Men der det er tale om å vie mennesker til Herren, brukes nettopp dette uttrykket, «skal høre Herren til», slik det for eksempel heter om de førstefødte i Israel og om levittene (4 Mos 3,12–13). Og i slike tilfeller er det naturligvis aldri tenkt på noen bokstavelig menneskeofring.

For det tredje var det et grunnprinsipp i den mosaiske offertjenesten at brennofrene alltid skulle tas av hanndyr (3 Mos 1,3).

For det fjerde: Hvis Jeftas datter frivillig hadde viet seg til døden, er det nesten umulig å forstå at hun ville tilbringe to måneder inne i fjellene sammen med venninnene sine i stedet for å være hos sin sørgende far. Like utenkelig blir det at faren gikk med på ønsket hennes.

For det femte gråter hun ikke over sitt korte liv, men over sin «jomfrustand» – ikke over at hun skal dø så ung, men over at hun skal gå ut av verden ugift. Hvis grunnteksten hadde ment at hun gråt over sitt unge, korte liv, måtte den ha brukt et helt annet ord.[6]

Men for en fars eneste barn å dø ugift og barnløs, og slik etterlate et utvisket navn i Israel, var en svært tung og bitter skjebne for en israelitt. Sammenlign her steder som 3 Mos 20,20 og Sal 78,63.

Og i dette tilfellet blir skjebnen enda bitrere når vi ser på omstendighetene da den rammet Jefta og barnet hans. Den kom jo nettopp i det øyeblikket da den høyeste jordiske lykke var blitt dem til del, da den største ære hvilte over huset og navnet deres. Og så skulle alt med ett slokne og viskes ut av historien! Den største og lykkeligste mannen i Israel ble med ett den fattigste og ulykkeligste, tilsynelatende slått av Gud!

Men nettopp i dette løftet og denne ofringen lå det også en lærdom for det seierrike Israel. Den kastet en annen og større glans over Jeftas hus, og samtidig tjente den et annet formål: Den viste Israel den sanne veien til å gi opp alt for Herren og hans sak.

For det sjette er det svært betegnende at det i 11,39 bare heter at Jefta «gjorde med henne etter det løfte han hadde gitt», ikke at han ofret henne som brennoffer. Hadde han ofret henne, ville også de tilføyde ordene «og hun visste ikke av mann» være helt unødvendige og meningsløse; slik det står, får de sin dype betydning. Til slutt må vi spørre: Hvilken prest kunne vel ha våget å utføre en slik brennoffertjeneste, og hvor var det alteret der man kunne bære fram et slikt offer for Jehova?

Alle disse grunnene – den skarpe motsetningen en slik oppfatning ville stå i til hele Det gamle testamente, Jeftas gudsfrykt, velsignelsen som fulgte løftet hans, plassen han har i Det nye testamente, og ikke minst de enkle ordene i selve beretningen – fører oss til å avvise enhver tanke på at Jefta bokstavelig ofret datteren sin som brennoffer.

Spør vi så hvordan han da oppfylte løftet sitt, og hvordan Jeftas datter viet seg til Gud, er det ikke vår sak å svare på det. Vi viser bare til det som allerede er påvist: Det vesentlige i oppfyllelsen av løftet og i hennes frie innvielse av sitt framtidige liv til Herren var at hun forble ugift.[7]

Hvordan hun ellers levde sitt jomfruliv, sier beretningen ingenting om. Også her, som på så mange andre punkter, gjelder det prinsippet Clericus har uttalt:

---

[6] Det hebraiske ordet er *betulim*. Hadde det gjeldt hennes ungdom, hennes korte liv, måtte det heller ha stått *ne'urim*, som Keil påpeker; jf. 3 Mos 21,13.

[7] Misjna fordømmer i sterke ordelag askese av denne art hos kvinner (Sota 3,4). Men i Talmud (Sota 22a) omtales likevel et tilfelle der en kvinne som viet seg til Herren, får ros og pris. Se Cassel i Herzogs Encyclopädie, bd. VI, s. 475.

«Vi må ikke innbille oss at et så begrenset skrift som Det gamle testamente inneholder beretninger om alle skikkene som fantes i Israel, eller at vi der kan vente å finne fortalt alt som skjedde blant dem. Derfor støter vi på hentydninger til mye og mangt som vi ikke kan følge nærmere opp» – og det trengs heller ikke, når man bare har planen og grunntanken i den hellige historien for øye.

En ny prøvelse ventet Jefta, og den kom fra Efraim. Denne stammen så på gileadittene, nærmere bestemt den halve Manasse-stammen, som en slags overløpere som hadde skilt seg ut fra Efraim. Derfor mente de at gileadittene ikke hadde rett til å opptre som en selvstendig stamme, og enda mindre til å dømme de andre. Nå brøt den gamle misunnelsen ut igjen, og det i åpen og voldsom borgerkrig (Dom 12,1–4).

Men Efraim ble slått og prøvde å flykte over Jordan, der Gilead hadde besatt vadestedene. Når efraimittene prøvde å komme over elven, røpet de seg ved at de ikke kunne uttale ordet de fikk lagt fram for seg, *sjibbolet* de sa *sibbolet*. De som røpet seg slik, ble drept ved vadestedene, og ikke mindre enn 42 000 av Efraim falt (Dom 12,5–6).

Deretter fikk Israel ro i seks år. «Og gileaditten Jefta døde og ble gravlagt i en av Gileads byer» (12,7). Vi kjenner ikke stedet der han dømte Israel, like lite som vi vet noe om byen der han ble gravlagt. Som han levde, slik døde han. I barndommen manglet han et farshjem og hjemmets gleder; i alderdommen levde han barnløs i sitt eget hjem; og nå døde han ensom, slik han hele livet hadde levd. Men i dette livet, i sorgen og savnet sitt, er han et forbilde på ham som sa: «La ikke min vilje skje, bare din» (Luk 22,42).

Det ser nesten ut til at Jeftas etterfølgere som dommere over de østlige og nordlige stammene først og fremst er nevnt for å stilles i motsetning til ham. Om Ibsan fra Betlehem, sebulonitten Elon og piratonitten Abdon får vi vite både hvor de bodde og hvor de ble gravlagt (Dom 12,8–15). De levde i ære og døde omgitt av en stor flokk av etterkommere, noe teksten uttrykkelig framhever.

Men navnene deres er ikke tatt med blant dem som Den hellige skrift har funnet verdige til å stilles fram som eksempel og oppmuntring for de troende i Den nye pakt.[8]

[8] Betlehem her er ikke Betlehem i Juda, men i Sebulon (Jos 19,15). Det gamle Ajalon har man funnet igjen i dagens Salem, og Piraton i Efraim i dagens Ferata, to timers vei vest for Nablus.

Kapittel 19. Samsons historie og betydning

Samsons historie og hva den betyr. Fødselen hans blir forkynt, og hans tidlige liv. Herrens Ånd driver ham. Troens bedrifter.

(*Dom* 13–15)

Hebreerbrevet nevner enda et navn blant Det gamle testamentes troshelter, nemlig Samson. Kanskje noen undrer seg over det når de tenker tilbake på denne dommerens liv og historie. Kan Samson virkelig regnes blant de åndelige heltene som «ved tro seiret over kongeriker, håndhevet rettferdighet, fikk løfter oppfylt» (Hebr 11,33)? Spørsmålet kan ikke besvares uten at vi går nærmere inn på det. Men vi må fra første stund holde fast ved at det er Den Hellige Ånd som gir ham dette vitnesbyrdet gjennom den hellige forfatteren.

En nærmere granskning av Samsons liv og historie må derfor kunne finne de grunnene som forfatteren bygger dommen sin på. Ellers må vi slutte at hans historie og liv er blitt misforstått. Vi må også huske at det her er tale om Samsons virksomhet som dommer, om de gjerningene Den Hellige Ånd drev ham til, og ikke om hva som helst han gjorde i livet sitt.

Vi må nemlig skille mellom to perioder i denne dommerens historie. I den første sto han under Åndens innflytelse i det han gjorde. I den andre ga han etter for sine egne lidenskaper; han ble litt etter litt overvunnet av synden, ble utro mot sitt kall, forrådte sin Herre og fikk Guds straff som følge av det. Ordene i Hebreerbrevet kan derfor bare gjelde den første perioden, ikke den andre, da han tydelig sto forlatt av Herren og led under hans straffedom.

Men også i denne andre perioden kommer det en vending mot slutten av livet hans: Han angrer sin synd og blir igjen styrket med Guds kraft. Den siste heltegjerningen hans hører også med til det den hellige forfatteren sier om ham.

Dette var i ypperstepresten Elis dager – vanskelige og tunge dager for Israel. Slik må det alltid være i de tidene da historiens Herre lar sine store og sterke sannheter tre klart fram i historiens drakt. De enkelte menneskene trer da tilbake; de blir bare redskaper for de guddommelige sannhetene, som på underfull måte og gjennom gripende hendelser skal festes som varig eie i folkets liv. I kritiske tider griper Gud i sin visdom til slike midler, og det gjorde han med Israel i disse dagene.

Dommertiden var kommet til sin slutt. Fruktene av den var en nesten fullstendig oppløsning av båndene som skulle holde stammene sammen, sørgelig uorden i folket og forfall i det åndelige livet. Helligdommen var forfalt og prestene moralsk fordervet. Men nå, ved slutten av den gamle perioden og inngangen til en ny, ville Herren legge fram for sitt folk en betydningsfull lærdom. Lærdommen ble levende og synlig i de to mennene som står i sentrum for Israels historie i denne tiden: Eli og Samson.

I Eli ville Herren igjen stille tydelig fram for dem hva han hadde ment med prestedømmet, og i Samson hva hele Israels bestemmelse og oppgave var – og det ikke bare fra én side. Både folkets styrke og svakhet, både troskap og utroskap, skulle gjenspeiles klart i disse to; de skulle stå fram som Israels representanter.

Den dypeste betydningen i Samsons historie er at han var en Guds nasireer. Som nasireer var han utrustet med en underfull kraft. Svakheten og kraftløsheten hans kom til syne i det øyeblikket han ga etter for sine kjødelige lyster og dermed ble utro mot sitt kall. I begge disse henseender var han et levende bilde på hele Israel – ja, mer enn det: et tro speilbilde av dem, et speil der de så å si kunne se seg selv.

Israel var også et folk av nasireere, et folk innviet og helliget til Gud. Som et slikt folk hadde de makt til å gjøre selv de mest underfulle gjerninger. Men så snart de lot seg tenne av kjødelig begjær, ble utro mot Herren og drev hor med fremmede guder, kunne de synke til det dypeste og mest skammelige fall.

Israels historie er Samsons historie. Seirene deres var som hans, helt til de, som han, lot seg fange i en Dalilas garn og dermed spilte bort styrken de hadde som Guds nasireere. Men på samme måte som Samson til slutt fikk styrken tilbake under anger og syndsbekjennelse, gikk det også med Israel. Ser vi beretningen i dette lyset, blir ikke bare hovedtrekkene klare; selv de mange tilsynelatende vanskelighetene blir forståelige og fulle av dyp mening.

I dette lyset forstår vi hvorfor Samsons historie er fortalt så utførlig, enda det ikke ser ut til å stå i forhold til den befrielsen han ga Israel, og de seirene han vant.

Når Guds Ånd kommer over ham, gjør han overnaturlige gjerninger – ikke av egen styrke, men som nasireer, i Herrens kraft. Alt dette skulle vise Israel hvilken kraft det lå i å være en Guds nasireer, og hva Guds makt kunne utrette ved en eneste mann. Ja, med profetordets kraftige språk kunne én mann jage tusen på flukt (5 Mos 32,30)! Dette forklarer også at Samson står alene på skueplassen – ikke i spissen for Israels hær eller som fører på slagmarken, men som hærens eneste representant.

Samsons styrke lå i at han trofast holdt nasireerløftet, men svakheten hans kom fra hans egen natur. Slik var det også med Israel. Og på samme måte som Samsons synd viste seg i sanselig kjærlighet til den hedenske kvinnen Dalila, falt også folket hans for hedenskapets fristelser og ble troløst mot Herren.

Derfor nådde dommerembetet sitt høydepunkt i nasireeren Samson, samtidig som det sank ned i sin dypeste vanære i den kjødelig sinnede Samson, som røpet hemmeligheten sin for Dalila. «Kraften fra Guds Ånd, som var betrodd

dommerne i kampen for Israels befrielse, ble overvunnet av makten i de kjødelige lystene som strider mot Ånden.»

Likevel kan vi – med all varsomhet – se i nasireeren Samson et forbilde på Herren Jesus, «nasireeren blant sine brødre», han som ble fylt med Den Hellige Ånd fra mors liv, og som – om enn i en annen betydning – ble kalt en nasareer (Matt 2,23).

Derfor ser også den gamle jødiske tradisjonen fram mot en bedre frelse enn den som kom ved Samson. Den føyer disse ordene til velsignelsen over Dan i 1 Mos 49,17–18: «Min sjel venter ikke på frelsen ved Samson, for den varte bare en tid, men på frelsen ved Davids sønn. Etter denne din frelse venter min sjel!»

Samsons fødsel

Etter den tidsregningen vi har lagt fram tidligere, ble Samson født mens Eli var ypperstеprest, og etter at filistrenes førtiårige undertrykkelse var begynt. I så fall må hans virksomhet ha begynt ett eller to år før det skjebnesvangre slaget som førte til Elis sørgelige død (1 Sam 4,18), da Guds ark falt i filistrenes hender.

Mens ammonittene undertrykte Israel i nord og øst, lå filisteråket tungt over dem i sør og vest. Under disse forholdene kom Herrens engel igjen for å lære folket gjennom Samson at de bare kunne vente befrielse når de vendte tilbake til det kallet Herren hadde gitt dem, og sto fram som et folk av nasireere, et kongelig presteskap. Som Herrens nasireere skulle de i Guds kraft kunne overvinne enhver fare – men bare så lenge de holdt fast ved dette kallet.

Omstendighetene omkring Herrens budskap om Samsons fødsel var underfulle. Manoah og hans kone bodde i den avsidesliggende landsbyen Sora, det nåværende Surah, omkring seks timers gange vest for Jerusalem i Dans område. Ekteparet levde stille og tilbaketrukket, og til tross for det alminnelige frafallet holdt de inderlig og fromt fast ved Herren. Men som Sara før og Elisabet senere var Manoahs kone barnløs og ufruktbar (Dom 13,2).

Barnet hennes skulle ikke bare helliges til Herren, men være en Guds gave i særlig forstand – og det på en annen måte enn Samuel, som omtrent samtidig ble gitt Hanna som Guds svar på bønnene hennes. Derfor kom paktens engel selv for å forkynne at dette barnet skulle bli født. Det skulle være «en Guds nasireer fra mors liv» og som nasireer «begynne å frelse Israel fra filistrenes hånd» (Dom 13,5).

I samsvar med dette la han nasireerens plikter på moren og på det ufødte barnet, slik de er foreskrevet i 4 Mos 6,1–8. Bare budet om ikke å røre noe dødt ble unntatt, for det kunne ikke forenes med den stillingen og oppgaven barnet skulle få senere i livet.

Herrens engel hadde gått fra kvinnen uten å nevne navnet sitt. Men det underfulle ved ham hadde gitt henne inntrykk av noe guddommelig, selv om utseendet hans helst fikk henne til å regne ham for en «Guds mann». Manoah hadde ikke vært til stede da engelen viste seg. Derfor ba han Herren om at Guds mann måtte komme igjen og lære dem hva de skulle gjøre med gutten, og Herren ga ham det han ba om (Dom 13,8–9).

Men ved denne nye åpenbaringen fikk de ikke vite noe nytt om barnet; engelen åpenbarte dem bare hvem han virkelig var. Da Manoah ville lage et måltid

for gjesten sin, fikk han til svar at den fremmede ikke ville spise av maten hans, og at navnet hans var «underfullt» (Dom 13,15–18). Med dette betegnet han seg ikke etter sitt vesen, men etter måten han trådte fram og virket på (jf. Jes 9,6).

Derimot ville Herrens engel ta imot et brennoffer fra Manoah. Etter Guds bud i loven kunne man nemlig bære fram offer og tjene Herren på ethvert sted der han åpenbarte seg.

Under offeret forsto Manoah og hans kone hvem den fremmede var, for han «lot et under skje» mens de så på: «Da flammen steg opp fra alteret mot himmelen, for Herrens engel opp i flammen fra alteret … Og de falt på sitt ansikt til jorden» (Dom 13,19–20). På gammeltestamentlig vis fryktet Manoah nå at de måtte dø fordi Gud hadde åpenbart seg for dem. Men hans kone, som var bedre opplyst av Herrens Ånd, feide frykten hans bort: Når Gud hadde handlet så nådig med dem, kunne det ikke slå over i straffedom (Dom 13,22–23).

Så gikk det noen måneder i troende og tålmodig venting, til det lovede barnet ble født. Det fikk navnet Samson, eller etter den hebraiske skrivemåten Sjimsjon.[1]

Det varte ikke lenge før det viste seg hva barnet var bestemt til. «Gutten vokste opp, og Herren velsignet ham», og «Herrens Ånd begynte å drive ham mens han var i Dans leir mellom Sora og Esjtaol» (Dom 13,24–25).

Timnata og de første bedriftene

Omkring en times vei sørvest for Sora, nede i en trang og klippefull dal, lå Timnata. Stedet hørte til Dans område, men var nå i filistrenes hender, og her utførte Samson sine første bedrifter. Han gikk ned dit for å fri til en filisterkvinne (Dom 14,1–3). Men foreldrene hans var imot et slikt ekteskap, for de mente det stred klart mot Guds bud (2 Mos 34,16; 5 Mos 7,3). «Hans far og mor visste ikke at dette kom fra Herren, og at han søkte en anledning til strid med filistrene» (Dom 14,4).

Strengt tatt sier teksten bare at det var fra Herren at han søkte en anledning til strid med filistrene. Ønsket om å finne seg en kone blant dem var bare indirekte fra Gud, fordi Samson mente det ga ham en passende anledning. Her møter vi igjen det at Herren bruker et menneskes egne ønsker og handlinger som midler for sine høyere hensikter.

Vi lar ligge spørsmålet om Samson lot seg lede og bare ble drevet av en høyere, guddommelig vilje allerede fra første stund, da han la planen om å gå ned til Timnata. Derimot vil vi merke oss to punkter som er av den største interesse i denne beretningen.

For det første: Når Samson bevisst setter sin vilje og sine ønsker under hensynet til Israels vel og villig bøyer seg under Guds hensikter, handler han «ved tro» som en sann nasireer. Men når han setter Israels vel og Herrens vilje under sine egne tilbøyeligheter, synder han og svikter sitt kall. Vi ser derfor to krefter som overalt virker side om side: det guddommelige og det menneskelige, Herren og Samson, det overnaturlige og det naturlige. De griper inn i hverandre og påvirker hverandre, slik vi så ofte har lagt merke til i den hellige historien.

[1] Navnet er blitt tolket på ulike måter. Rabbinerne gjengir det med «lik solen», den strålende, med henvisning til Sal 84,12. Andre mener det betyr «mektig», «dristig» eller «den som legger øde».

For det andre: Åndens innflytelse på Samson kom utenfra, som en plutselig og mektig drift verken han selv eller andre kunne stå imot.

At Samsons foreldre misforsto og ikke skjønte hva sønnen hadde fore, må minne oss om noe lignende i vår Herre Jesu liv. For om enn høyst ufullkomment og «langt borte» har vi i Samson et forbilde på ham, den sanne nasireeren. Til slutt ga foreldrene likevel etter og gikk med ham til Timnata for å være med på sønnens forlovelsesfest, slik skikken var hos dem.

Alt dette, også beretningen om bryllupet, bærer preg av skikkene i Østen og blant jødene. Ja, de østerlandske skikkene har holdt seg så trofast og seigt helt til vår tid at skildringen nesten kunne vært skrevet om skikkene slik de er ennå i dag. Tilsynelatende går alt helt naturlig for seg, men midt i det naturlige og vanlige sporer vi likevel en virksomhet fra Herren som kanskje var ukjent og uforstått selv for Samson.

Ennå i dag «ligger vingårdene ofte langt fra landsbyene og klatrer oppover ulendte wadier og ville klippeskrenter».[2] På slike steder holdt det seg ofte ville dyr, og her kom en ung løve brølende mot Samson. «Da kom Herrens Ånd mektig over ham, og han slet løven i stykker som om det skulle være et kje» (Dom 14,6). (*Jf. 1 Sam 17,34; 2 Sam 23,20.*)

Herfra kom så den «anledningen mot filistrene» som han søkte. Da Samson kort etter dro ned til Timnata sammen med foreldrene for å holde bryllup, fant han en bisverm i det inntørkede skjelettet av løven. Han tok av honningen og spiste, og ga også foreldrene, uten å fortelle hvor den kom fra (Dom 14,8–9). Da han så kom til brudehuset, laget han en gåte, slik skikken var i Østen, og la den fram for de tretti unge mennene som var «brudgommens venner» i bryllupet.

Gåten ble for vanskelig for dem; de klarte ikke å gjette den. Men siden de da måtte bøte med «tretti fine skjorter og tretti festkledninger» (Dom 14,12), gikk de til Samsons kone og truet henne og hennes fars hus med døden hvis hun ikke på en eller annen måte skaffet dem løsningen. Kvinnen plaget nå Samson med gråt og bønner, til hun endelig fikk vite løsningen, og den fortalte hun straks til filistrene (Dom 14,15–18). Samson var blitt skuffet og bedratt av sin egen kone.

Men nå var den «anledningen» han søkte, kommet. Igjen «kom Herrens Ånd mektig over ham»; han gikk ned til Asjkelon, slo i hjel tretti mann, tok klærne deres og betalte med dem det han skyldte (Dom 14,19). I vrede forlot han så kona si for en tid. Men faren hennes skyndte seg å gi henne til en av «brudgommens venner» (Dom 14,20).

Dette ga «anledning» til en ny bedrift. En tid etter dro Samson igjen ned til kona si og fant at hun var gitt til en annen. Han tok dette som forræderi mot Israel og sa til svigerfaren og de andre som var til stede: «Denne gangen har jeg ingen skyld på meg mot filistrene om jeg gjør dem noe ondt» (Dom 15,3).

Så gikk han og fanget tre hundre rever, bandt dem sammen to og to med halene og festet en brennende fakkel midt mellom dem. Dyrene, rasende av skrekk, for inn i filistrenes korn, som nettopp ble høstet, og inn i vingårdene og olivenhagene deres (Dom 15,4–5). Ødeleggelsen må ha vært forferdelig. Derfor

[2] Thomson.

tok filistrene i rasende harme en hensynsløs hevn: De brente Samsons «kone og hennes far opp med ild» (Dom 15,6).

Det var like feigt som det var grusomt. Samson lovet dem derfor en grundig hevn: «Gjør dere slikt, så vil jeg ikke hvile før jeg får hevnet meg på dere» (Dom 15,7). Så gikk han og «slo dem sønder og sammen». Deretter dro han ned og skjulte seg i fjellkløften ved Etam. Han kjente feigheten hos sine egne landsmenn og følte seg derfor ikke trygg blant dem.

Mistilliten til landsmennene var ikke ugrunnet. Filistrene våget ikke å møte Samson i åpen kamp, men rykket inn i Juda og «spredte seg utover i Leki» (Dom 15,9). Da ble landsmennene hans grepet av feig redsel, og tre tusen mann dro ned til fjellkløften ved Etam for å gripe ham og overgi ham i filistrenes hender (Dom 15,11–13). De forsto ikke at Gud ville befri Israel ved Samsons hånd. Uvilkårlig – men med all varsomhet – minnes vi her hvordan Israel ved en senere anledning overga Samsons store motbilde til hedningene.

Samson ville ikke gjøre motstand, men lot dem binde seg, bare de ikke ville slå ham i hjel selv. Bundet med to nye rep ble han ført til fiendens leir i Leki. Filistrenes gledesrop lød omkring ham – nå hadde de ham jo bundet midt iblant seg! Da kom Herrens Ånd igjen mektig over ham; repene han var bundet med, «ble som brente lintråder», og båndene «smuldret opp og falt av hendene hans» (Dom 15,14).

Denne plutselige vendingen skapte forferdelig panikk blant filistrene. Samson grep det første og beste våpenet han fant, kjevebeinet av et esel, og slo med det «én hop, ja to», til han hadde felt tusen mann av fiendene sine (Dom 15,15–16). Denne «store frelse» var kommet på en måte alle kunne se: Det var Herrens frelse.

Men ville Samson nå like åpent gi Herren æren? Hadde han klart å se Herrens usynlige hånd i den frelsen som var gitt? Hadde han kjempet og vunnet seieren ved tro, som en sann nasireer? Svaret kommer fram i det som fortelles nå. Utmattet av den lange kampen og dagens hete sank Samson halvt bedøvet sammen; en forferdelig tørst kom over ham, og han var nær ved å forsmekte (Dom 15,18).

Da kom Herren til ham, men nå, som så ofte, gjennom naturlige midler som en overnaturlig hånd virket i og ledet. Ved dette ville Gud vise både Samson og oss at det var i Guds kraft han hadde vunnet seieren for Israel. Først kløvde Gud så å si klippen i hans naturlige hjerte, så troens og bønnens levende vannstrømmer kunne bruse fram. Deretter kløvde han også klippen i Leki, så den forsmektende bedende kunne få den lindringen han så sårt trengte.

En slik bønn kunne ikke bli uhørt hos Gud. Som Moses' bønn fordum (2 Mos 32,31), og som det Manoahs kone sa kort tid før, grep den rett tak i Guds paktsplan og holdt seg til hans nådige handlemåte med Israel. Etter et slikt slag kunne Herren heller ikke la Samson forsmekte av tørst, like lite som Herren Jesus etter sin tunge kamp ble latt uten trøst: «engler kom og tjente ham» (Matt 4,11).

Derfor svarte Gud den bedende stridsmannen ved å «åpne den hulen som er i Leki» (Dom 15,19), slik han tidligere hadde kløvet klippen ved Horeb og klippen

i Kadesj (2 Mos 17,6; 4 Mos 20,8.11). Kilden som sprang fram på dette stedet, fikk det talende navnet En-Hakkore, det vil si «kilden til ham som ropte». Den ble for alltid et vitnesbyrd om den utmattede krigeren som hadde ropt til Herren her – og ikke forgjeves.

Kapittel 20. Samsons fall og død

Samsons synd og fall. Herren forlater ham. Samsons anger, tro og død.
(Dom 16)

Det siste verset i Dom 15 avslutter også den første perioden i Samsons liv. Det som følger nå, er bare en beretning om de forferdelige straffedommene som kom over ham fordi han misbrukte det hellige kallet og de gavene Herren hadde gitt ham som Israels dommer.

I stedet for å bruke dem etter Herrens vilje tok han dem i tjeneste for sitt eget kjød, og derfor ender det med at han mister dem. Slik går det alltid når noen tar i sin egen tjeneste det Herren har gitt for å fremme hans rike. Den bortkomne sønnen i Herrens lignelse står her som et advarende eksempel: Han krevde sin del av formuen for seg selv, og så mistet han den både for seg selv og for Gud.

Men denne delen av Samsons historie følger Israels eget liv svært nøye; den er ikke annet enn et levende bilde av det i ett enkelt menneske. Israel gjorde krav på det kallet og de gavene Herren hadde gitt folket, og ville bruke dem i sin egen tjeneste. I kjødelig hovmod skrøt folket av sin nasireerstyrke og satte en falsk lit til den, uten å forstå og bruke den etter Herrens vilje. Slik gjorde også Samson.

Han gikk ned til Gasa, en av filistrenes festninger – ikke drevet av Guds Ånd, men bare for å følge sin egen kjødelige lyst, i falsk og hovmodig tillit til sin egen styrke (Dom 16,1). Heller ikke her forlot Guds kraft ham, i hvert fall ikke i det ytre. For Gud er trofast og husker sine løfter, og så lenge Samson ikke helt hadde skjøvet Herrens hjelp fra seg, trakk ikke Herren den tilbake.

Men her sto Samson ved det skjebnesvangre skillet. Denne natten i Gasa dannet overgangen til det sørgelige forholdet til Dalila og all den elendigheten som hører med.

Før den endelige katastrofen kom, ville Herren likevel gi både Samson og filistrene en ny lærdom – bare de hadde vært mottakelige for den! Hele natten sto det vaktposter ved portene i Gasa og ventet på daggry; de håpet å ta Samson til fange når han kom for å forlate byen i det skjulte. Men vaktpostene sovnet; de stolte på de sterke portene. Så sto Samson opp ved midnatt, grep fatt i portene, rev dem løs og bar dem opp på «toppen av det fjellet som ligger midt imot Hebron» (Dom 16,2–3), omkring en halv times vei sørøst for Gasa.

Slik hadde Samson nok en gang sluppet unna filistrene. Men timen da han skulle falle, var ikke langt unna. Det første skrittet mot å miste styrken var at han brukte den etter sin egen kjødelige lyst og misbrukte nasireergaven til egne

formål. Dermed holdt Samson opp med å være en Guds nasireer i hjertet, selv om han ennå var det i det ytre.

Forholdet hans til Dalila er altfor godt kjent til at vi behøver å gå inn på det. Navnet hennes betegner henne som «den bløte», «den veke», og karakteren hennes svarte til det. Hun var en sanselig kvinne; hele hennes vesen ånder kjødelig lyst og sanselighet, og hjemmet hennes lå i Sorek-dalen, «de edle, røde druers dal».

Filistrene hadde nå endelig lært at ingen makt kunne stå seg mot Samson så lenge han ikke selv hadde mistet styrken ved sin egen troløshet og synd. Det er den samme historien som med Israel da folket syndet og «holdt seg til Baal-Peor» (4 Mos 25,3). De grep til den samme listen mot Samson som Bileam brukte mot Israel den gangen, og som altfor sikkert førte til fall.

Hver av de fem filisterhøvdingene lovet Dalila elleve hundre sekel sølv, omkring 12,5 kilo – i alt 5500 sekel, over 60 kilo – hvis hun kunne røpe for dem hva Samsons styrke besto i, og overgi ham i deres hender (Dom 16,4–5).

Så plaget hun ham med bønner, men tre ganger narret Samson henne (Dom 16,6–14). Hver gang lå filistrene på lur i rommet ved siden av for å overfalle ham når kraften hans, som de trodde, hadde veket fra ham – men forgjeves. I sin lek med de hellige hemmelighetene hadde Samson den tredje gangen nær røpet hva styrken hans lå i, for han åpenbarte for Dalila at den hadde å gjøre med håret hans. Likevel lot han seg ikke advare, men gikk i fellen enda en gang. Som Israel fordum lukket han øynene for alle advarsler og fortsatte i synden.

Og så kom endelig det skjebnesvangre øyeblikket: Han åpnet hele sitt hjerte for Dalila, så hun fikk vite hemmeligheten hans. Skriften forteller dette på sin vanlige enkle måte. Samson ga til slutt etter for Dalilas bønner og tårer og sa til henne: «Dersom jeg blir raket, viker styrken min fra meg» (Dom 16,17). Men da han var blitt raket, og filistrene igjen kom over ham, heter det: «Han visste ikke at Herren var veket fra ham» (Dom 16,20).

I denne falske innbilningen om hva styrken hans lå i, ser vi tydelig hvor dypt Samson var falt. Han bar ikke lenger på den umiddelbare vissheten om at styrken skyldes Herren og hans nærvær. Samsons overmenneskelige styrke lå ikke i det uklipte håret, men i at Herren var med ham. Men Herren var bare med ham så lenge han holdt nasireerløftet. Da han ringeaktet det, vek Herrens usynlige, sterke hånd fra ham også i det ytre.

Nå fikk Samson lære av bitter erfaring at synden blir fulgt av straff og tunge lidelser. En forferdelig elendighet kom over ham: Øynene hans ble stukket ut, han ble lagt i lenker og satt til det mest fornedrende slavearbeidet (Dom 16,21). Men også her har den blinde Samsons historie sin parallell i det forblindede Israels historie. Hos begge finner vi den samme straffedommen, den samme trelldommen og ydmykelsen; og hos begge er det den samme synden som fører elendigheten med seg: bruddet på det hellige nasireerløftet.

Men lovet være Gud – verken Samsons historie eller den sørgelige parallellen til den stanser her. «For Gud angrer ikke sine nådegaver og sitt kall» (Rom 11,29). Den hellige teksten føyer til: «Men med det samme han var raket, begynte håret på hodet å vokse igjen» (Dom 16,22).

Nå begynte en tid med gudfryktig sorg og anger. Den viste seg både i at Herren vendte tilbake til ham, og i den trosgjerningen han ennå fikk gjøre, da han ga sitt liv for sitt folk. Også i denne perioden av livet hans finner vi derfor et forbilde – om enn «langt borte» – på ham, det store motbildet, som ga sitt liv for sine brødre.

Vi antar, som Cassel, at gutten som førte Samson bort til søylene i Dagons tempel, var en hebreer som kjente Samsons håp og bønner. Like etter at han hadde ført Samson bort til søylene, forlot han derfor templet for å fortelle Samsons brødre hva som nå skjedde (jf. Dom 16,31).

Det er fest i Gasa (Dom 16,23–27). Fra alle byene i landet har filistrene samlet seg i Dagons hus med høvdingene sine i spissen. Templet er festpyntet og fylt til trengsel. Nede i festsalen er alle filisterhøvdingene og folkets ledende menn samlet om offermåltidet; oppe på taket og galleriet myldrer kvinner og menn om hverandre, tre tusen i tallet, for å se den høytidelige begivenheten der nede. Det er en takkefest for Dagon og en triumffest for Filisterland, fordi guden deres endelig har seiret over Herren og hans folk og lagt Samson i lenker for føttene sine.

Dagons gudebilde, med fiskekropp og menneskehender, falt og ble knust foran Herrens ark for ikke mer enn tjue år siden (1 Sam 5,4); nå troner det igjen som seierherre midt i templet. Lystigheten og gleden har nådd sitt høydepunkt, for nå blir den blinde Samson ført inn. Han blir ført fram midt i templet og stilt mellom søylene som bærer det veldige taket og holder hele bygningen sammen.

Den blinde dommeren hvisker et par ord til sin trofaste hebraiske tjener og blir så ført bort til de to mektige søylene. Han slår armene om dem og sender en inderlig angerbønn til Herren (Dom 16,28–30). Det er bønnen fra en sjel som igjen er blitt en sann nasireer, og som derfor bare ser mot dette ene store: å sette alt under Herrens ære og gi alt for Israels frelse. Den blinde Samson skimter et nytt lys – glansen av en ny morgen gryr allerede for ham.

Med all sin kraft bøyer han seg fram. Søylene vakler og gir etter for det veldige favntaket. Med ett styrter tak og galleri og tempel sammen og knuser Dagons bilde og alle som var i templet. Filisterlandets høvdinger og de ledende slektene i landet omkommer i ruinene, og sammen med dem Israels dommer.

Ryktet om denne forferdelige hendelsen når straks fram til Sora. Gasa og hele Filisterland er overveldet av sorg og redsel, og midt i den alminnelige forferdelsen kommer Samsons brødre og hele hans fars hus for å dra nasireerens knuste kropp fram fra ruinene. Ingen legger hindringer i veien for dem; ingen bryr seg om dem. I stillhet bærer de legemet bort og begraver det i hans fars grav mellom Sora og Esjtaol (Dom 16,31).

Og slik ender dommertiden. Samson fikk ingen etterfølger, og han skulle heller ikke ha noen, for han avslutter et tidsavsnitt i Israels historie. Men i Sjilo var den nye tiden i ferd med å bryte fram, og en gjennomgripende fornyelse tok til. Den unge Samuel har nå trådt fram på skueplassen for å føre det angrende Israel med nye våpen fram til nye kamper og nye seirer over de gamle fiendene, filistrene.

Kapittel 21. Rut

Trekk av samfunnsliv og gudsliv i Betlehem på dommernes tid. Ruts historie. Kong Davids forfedre.

(*Rut* 1–4)

Vi føres nå til en historie av en helt annen karakter enn den vi har dvelt ved en stund, og vi kan ikke annet enn bli slått av den sterke motsetningen. Det er som når vi etter en voldsom stormnatt med ett glir inn i en mild og lys sommermorgen. Men i tillegg til sitt vakre innhold gir denne beretningen også opplysninger som er av den største interesse for oss; uten dem ville vårt kjennskap til denne tiden være temmelig ufullstendig.

Vi er fremdeles i dommertiden, «i de dager da dommerne styrte» (Rut 1,1). Vest for Jordan styrte Eli og Ja'ir i Israel, mens Ammons fremvoksende makt øst for elven ennå ikke var blitt knekket av gileaditten Jefta.

På denne tiden var det hungersnød i landet. Kanskje skyldtes den ammonittenes herjinger (Dom 10,9), kanskje andre og naturlige årsaker. Men ved Guds styrende hånd ble denne hungersnøden et av de viktigste leddene i Guds rikes historie.[1]

Ruts bok fører oss til Betlehem. Denne lille landsbyen synes på mange måter å ha vært fri for det alminnelige frafallet som rådde i Israel på denne tiden. Hedenskapets fordervelse og alt dets urene vesen hadde ikke maktet å trenge inn der. Bak fedrenes prøvede tro og de gamle tidenes enkle skikker hadde byens innbyggere kunnet verne seg mot det onde som trengte på.

Her inne blant Judas høyder, der David senere gjette sin fars buskap, og der den himmelske hærskarens lovsang hilste Davids Sønn ved hans fødsel – her møter vi midt i det alminnelige mørket fremdeles en forfriskende strøm av Israels herlige tro og rene ånd, slik den levde seg ut både hos den enkelte og i familielivet. Her hadde Boas så å si en patriarks stilling og levde etter de gamle bibelske skikkene. Det er derfor naturlig å tenke seg at den ånden som rådde i huset hans, også hadde trengt inn i de ringere hjemmene i byen.

Dette bekreftes av moabittkvinnen Ruts liv. Hadde hun ikke lært å kjenne og elske Israels land og Guds folks tro i betlehemitten Elimeleks hus og hjem, ville hun neppe ha holdt så fast ved beslutningen om å følge svigermoren hjem til hennes land. Der ville hun dele fattigdommen og slitet hennes – ja, om det skulle

[1] De lærde er ikke enige om nøyaktig når begivenhetene i Ruts bok fant sted. Keil vil gjøre Boas til en samtidig av Gideon. Men vi finner ingen avgjørende grunn til å fravike Josefus, som legger handlingen i boken til Elis dager.

bli nødvendig, gå omkring og tigge brød for henne. Der ute i Moab hadde denne enkle, trofaste bibelske ånden tatt hjertet hennes, og det var denne makten som nå knyttet henne så inderlig til Israels land og tro.

Under slike forhold ble Israels hyrdekonge oppdratt. Herfra tok han med seg de trostrekkene som gjorde ham skikket til å bli stamfar og forbilde for ham som kom i tidens fylde: Israels store hyrde og konge.

Etter disse innledende merknadene og korte streiflysene over Ruts bok synes planen med boken å være denne: Den vil gi et tillegg til Dommerboken ved å trekke fram et bilde av det indre livet som viser Israels tro og ånd. Den vil peke på den ukjente og uforståtte forbindelsen som likevel fantes mellom Israel og hedningefolkene: Hedningene ble – uventet, og i de mest avgjørende tidene i Israels historie – kalt til å spille en ledende rolle. Og endelig vil den vise Davids slektshistorie.

Trolig var det de to siste grunntankene som var de viktigste da boken ble til. «For selv om Ruts bok», for å bruke professor Cassels ord, «etter innholdet står ved inngangen til Davids historie, står den etter sin ånd, i likhet med Salmenes bok, like ved de hellige evangeliene.»

Den gir et viktig ledd i Herren Jesu slektshistorie, for den fører hans jordiske avstamning gjennom David tilbake til Boas og Rut. Og i hele sin ånd lar den samtidig den troen og det synet skinne fram som først slo helt igjennom i evangeliene.

Slik blir denne boken så å si et lysende evangelisk livsbilde midt i Israels mørkeste tid. Den er en gammeltestamentlig virkeliggjøring av evangeliets store grunntanke: at alle, både jøder og hedninger, «har syndet og mangler Guds herlighet», men at alle også blir rettferdiggjort i Kristus Jesus i den ene og samme tro (Rom 3,23–24).

Alt i denne beretningen er av den dypeste interesse – både opplysningene om Elimeleks hus og hungersnøden i Betlehem, «brødets hus», som ifølge Rut 1,6 tok slutt ved at Gud så til sitt folk. Ja, selv navnene ser ut til å ha sin særlige betydning.[2]

Denne familien var efratitter, det vil si at de stammet fra Efrata eller Betlehem i Juda (1 Mos 35,19; 48,7; jf. 1 Sam 17,12; Mi 5,1). Familien synes verken å ha vært rik eller fattig (jf. Rut 1,19–21; kap. 2 og 3).

Men så kom det en stor hungersnød over Efrata; «brødets hus» ble et sultens hus. Under disse forholdene utvandret Elimelek. Urolighetene i vest og sør gjorde det umulig for ham å dra til Filisterland eller Egypt for å finne et sted der familien kunne bo. Derfor satte han over Jordan og dro inn i Moab, som Israel ikke var i strid med den gangen, for å slå seg ned der for en tid (Rut 1,1–2).

Vi vil på ingen måte forsøke å unnskylde det Elimelek gjorde, da han dro bort fra sitt folk og søkte et midlertidig hjem i Moab, Israels arvefiende, som Herrens særlige forbannelse hvilte over (5 Mos 23,6). Vi behøver bare å legge merke til hvordan det gikk ham og sønnene, så ser vi Herrens straffende hånd.

[2] Elimelek betyr «min Gud er konge», Noomi «den yndige», Mahlon «den veke», Kiljon «den svake». Andre tolkere forklarer de to siste navnene annerledes. Professor Cassel gjengir Rut med «rose» og Orpa med «hind». Midrasj gjør Rut til en datter av kong Eglon.

Hvordan det ellers gikk familien i Moab, vet vi så godt som ingenting om. Bare dette blir framhevet med ettertrykk: Elimelek døde som en fremmed i et fremmed land, og kort etter giftet sønnene Mahlon og Kiljon seg med de moabittiske kvinnene Rut og Orpa (Rut 4,10). Så gikk det ti år. Da døde også de to unge mennene uten barn, og Noomi sto alene igjen (Rut 1,3–5).

Elimelek hadde dratt til et fremmed land fordi han var redd for ikke å kunne berge livet blant sitt eget folk, og nå var hans kone en forlatt enke. Sønnene hans prøvde så å grunnlegge et hjem i Moab, men huset deres ble graven deres. Trolig hadde de ikke tenkt å vende tilbake til Juda, i hvert fall ikke før hungersnøden var over; men da den var over, var de ikke mer. Faren dro bort for å sikre huset sitt, og nå sto enken hans igjen uten både barn og eiendom!

Vi føler oss heller ikke kalt til å forsvare at disse to hebraiske mennene giftet seg med moabittiske kvinner. Riktignok fantes det ikke noe uttrykkelig forbud mot slike ekteskap. Skriftstedene som er blitt anført mot dem (Dom 3,6; 1 Kong 11,1; Neh 13,23), beviser ikke noe avgjørende, for de gjelder bare hedenske forbindelser innenfor Kanaans grenser og ikke ekteskap som ble inngått av utvandrere i fremmede land (jf. 5 Mos 7,3). Det har tydeligvis betydning i denne sammenhengen.

Så kom det bud til Moab om at Herren «hadde sett til folket sitt og gitt dem brød» (Rut 1,6). I dette hørte Noomi et kall fra Herren om å vende tilbake til sitt eget land. Hun dro derfor av sted, og etter østerlandsk skikk fulgte svigerdøtrene henne på veien. Da hun mente at de i ett og alt hadde vist henne den ærbødigheten de skyldte sin svigermor, stanset hun for å ta det siste farvel med dem.

Hun ba dem vende tilbake til sitt eget folk, med en inderlig bønn om at Israels Gud etter all den sorgen de hadde hatt, måtte gi dem «et hjem», hver i sin manns hus (Rut 1,9), til lønn for den kjærligheten de hadde vist både henne og de døde.

Med den ømmeste hensynsfullhet lot hun dem forstå at de ville bli hjemløse og uten lykke om de gikk med henne til hennes folk. Hun kunne ikke gi dem utsikt til noen velsignelse i et familieliv: Ingen israelittisk mann ville kunne gifte seg med dem, for de var jo moabittiske kvinner (Rut 1,11–13).

Med de mørke framtidsutsiktene foran seg viste den ensomme og forlatte hebraiske enken en edel selvfornektelse. Alderdommen hennes ville jo bli uten hygge – barnløs, ensom og hjelpeløs, slik hun sto der. Orpa vendte så tilbake, om enn med bitter sorg over å måtte skilles fra svigermoren (Rut 1,14).

Rut derimot holdt fast ved beslutningen om å gå med Noomi. Hun forsto fullt ut det svigermoren hadde sagt; framtidsutsiktene var ikke skjult for henne. Og det var enda et offer hun måtte være forberedt på å bære om hun fulgte med: Hun måtte gi opp fedrenes religion; hun var oppdratt i den, og den bandt henne til folket hennes med så mange bånd.

Men Rut hadde allerede valgt. Ordene hun bruker om beslutningen sin, ånder inderlighet og fasthet. De springer tydelig ut av en dypere grunn enn pliktfølelse og naturlig kjærlighet til svigermoren. De kommer fra et hjerte som har truffet sitt valg – som har valgt Herren, Israels Gud, til sin del (Rut 1,16–17), og som har lært å «akte alt for tap» fordi det å kjenne ham «er så mye mer

verd» (jf. Fil 3,8). Derfor er også disse ordene hennes blitt nærmest et hellig ordtak i kirken.

Man har gjerne dvelt ved det romantiske i Ruts historie. Men der hun nå står foran en ukjent og mørk framtid, er det lite romantikk over beslutningen og valget hennes. Tvert imot: Fattigdommens bitre prosa ligger foran henne. Med moderlig ømhet og finfølelse, men like fullt bestemt, hadde Noomi tatt fra henne ethvert håp om et nytt ekteskap og om det man regnet for jordisk lykke. Det fantes ikke et lys, ikke et glimt, som selv en romantisk natur kunne feste sitt håp til.

Ruts valg blir rett og slett helt uforståelig ut fra slike menneskelige hensyn. Men det finnes en annen forklaring, og den gir et fullt svar – det eneste svaret, men også et som forklarer alt: Rut var både av hjerte og overbevisning, med liv og sjel, en hebraisk kvinne. Og det var hun til tross for den bitre utsikten til å bli fornektet og avvist av det folket hun ville leve og dø med. I dette minner hun oss om den kanaaneiske kvinnen som gjerne ville spise smulene fra Israels bord (jf. Matt 15,27).

Det ble bevegelse i den lille byen Betlehem, og særlig blant kvinnene, da Noomi uventet kom tilbake etter det lange fraværet – og det i en så forandret tilstand. Hun var ikke til å kjenne igjen, og derfor kom de gamle kjenningene henne uvilkårlig i møte med spørsmålet: «Er dette Noomi?» (Rut 1,19)

I sin bitre sorg over alt som hadde hendt henne i disse mange årene, ba Noomi dem ikke lenger kalle henne ved dette navnet. Hun var ikke lenger den «yndige»; hun var blitt Mara, «bitterhet». «For Den Allmektige har gjort det meget bittert for meg.» «Herren har vitnet mot meg, og Den Allmektige har latt det gå meg ille» (Rut 1,20–21).

Om Noomi og de gamle vennene hennes forsto den sanne betydningen av at Herren «vitnet» mot henne, eller ikke – den alminnelige bevegelsen hjemkomsten hennes hadde vakt, la seg i alle fall snart. Den ensomme enken og hennes moabittiske følgesvenn ble overlatt til seg selv og sin tunge kamp med fattigdom og nød. Elimeleks slekt synes å ha vært utdødd på denne tiden.

Den eneste i byen som sto i et nærmere forhold til enken, var den fornemme mannen Boas, og han var bare i fjern slekt med Noomi; derfor blir han i grunnteksten helst kalt «en kjenning av hennes mann» (Rut 2,1).[3]

Under disse lite trøstefulle forholdene gikk den første tunge vinteren for de to forlatte kvinnene, til våren kom og med den bygghøsten.

Moseloven påbød at de aksene som enten ble spilt eller latt ligge igjen på åkeren, skulle tilhøre «den fattige, enken og den fremmede». Vi framhever særlig det siste uttrykket for å vise hvor forskjellig lovens ånd er fra den senere jødedommens trangsyn. Dette ordet går nemlig igjen på alle de tre stedene der budet omtales (3 Mos 19,9–10; 23,22; 5 Mos 24,19–21). Slik fikk også de fremmede og ensomme i Israel del i Herrens velsignelser.

Og det var Herren selv som ga dem denne retten; den skulle ikke være avhengig av menneskers barmhjertighet. De som ikke lenger kunne arbeide hos andre

[3]Rabbinerne gjør Boas til en nevø av Elimelek og lar Noomi og Rut komme tilbake nettopp i det øyeblikket man holder på å begrave Boas' kone. Betydningen av navnet Boas er omstridt. Vi foretrekker den tolkningen som gjengir det med «i ham er styrke».

for brødet sitt, skulle finne det på denne måten. Denne retten fikk nå Noomi og Rut.

Men hvor bittert må det ha vært for dem å bruke den! Hvor tungt må det ha vært for Rut å be svigermoren om lov til det, som om det var en gunst hun fikk (Rut 2,2). Og hvor sårt må det ha vært å gå omkring der ute på markene og søke nåde hos høstfolkene og eierne av åkrene, så hun kunne slippe å bli hardt tiltalt og grovt behandlet!

Hittil var dette tilsynelatende alt Rut hadde erfart av de velsignelsene som skal tilfalle den som følger Herren. Og for denne Herrens skyld hadde hun forlatt folket sitt, landet sitt og vennene sine. Ordene Skriften bruker om det som nå følger, har en egen finhet. De jager ikke etter virkning, og likevel gjør de et dypt inntrykk på oss.

Da Rut gikk av sted i sitt tunge ærend, uten å vite hvor hun kom, «traff det seg slik at den åkeren hun sanket på, tilhørte Boas» (Rut 2,3). Det var et «treff», men et guddommelig treff – det samme guddommelige «treffet» som fikk søvnen til å fly fra Ahasverus' øyne den avgjørende natten (Est 6,1). Det er det samme treffet som for den overfladiske tilskueren ser ut som en tilfeldighet, men som blir ledet av en usynlig hånd og kommer rett fra himmelen.

Scenen som følger, er skildret svært levende. Rut er kommet til Boas' åker. Hun har vendt seg til den unge mannen som var satt over høstfolkene, og har fått lov av ham til å sanke aks etter dem og samle mellom kornbåndene. Fra tidlig morgen har hun fulgt etter dem, og som den unge mannen senere fortalte Boas, hadde hun «bare sittet en liten stund i huset» for å hvile og få nye krefter (Rut 2,7).

Da det led langt på dagen, kom Boas ut på åkeren for å se til arbeiderne sine. På ekte israelittisk vis hilste han dem med «Herren være med dere!», og de svarte: «Herren velsigne deg!» (Rut 2,4)

Han kunne ikke være ukjent med de fattige i den lille landsbyen. Når Boas måtte spørre folkene sine hvem den fattige kvinnen var, vitner det derfor om hvor tilbaketrukket Rut må ha levd (Rut 2,5–6). Men selv om hun personlig var ukjent for ham, kjente han nok til historien om Noomi og svigerdatteren hennes; den hadde jo vakt oppsikt i alle husene i byen.

Men nå falt det med ett et nytt lys over livet til disse to kvinnene. Der hun gikk, den ensomme og ukjente kvinnen, og sanket aks på åkeren hans i trofast kjærlighet til sin fattige svigermor, ble Boas først klar over hvilket stort offer hun hadde gjort. Det måtte ligge noe bak dette valget hennes. Måten hun handlet på mot den fattige, forlatte enken, og hele hennes framferd viste så tydelig som mulig at Israels Gud var kraften i livet hennes.

Og Boas var en mann som, når han forsto Guds vilje, også hadde hjerte til å gjøre den. Rut sto nå for ham som en ekte israelittisk kvinne; framferden hennes røpet en edel, oppofrende og trofast sjel. Hun skulle ikke gå til noen annens åker; her på hans åker skulle hun være velkommen. Hun skulle ikke lenger behandles som en vanlig akssankerske, men bli der og holde seg til pikene hans og sanke etter dem etter hvert som de bandt kornbånd. Hun skulle være på åkeren hans som en av hans egen husstand (Rut 2,8–9).

Det er lettere, selv for Guds barn, å bære motgang og onde dager enn lykke og stor framgang. Og ikke minst er det vanskelig å bære lykken når den kommer plutselig og etter tunge prøvelser. Men Rut var enfoldig i ordets edle betydning, og derfor ble hun også bevart av Gud da de gode dagene kom.

Vi merker ingen tydelig forandring i hennes ytre framferd; hun var like ydmyk og beskjeden som før. Hun kom ikke med noen lang klage over fattigdommen sin, og hun snakket heller ikke om hvor uvant hun var med en slik vennlig behandling. Overrasket og takknemlig tok hun imot de gavene hun som fremmed ikke hadde våget å gjøre krav på.

Hadde hun ikke hele denne tiden gått og ventet på en stråle fra himmelen – en israelittisk velkomsthilsen som kunne trøste henne og gi henne visshet om at Israels Gud en gang ville se ned til hennes ringhet? Nå kom den, og det på en måte som var langt mer hjertevinnende enn hun hadde våget å håpe.

Boas visste hva hun hadde gjort for mennesker, og hva hun hadde ofret for Israels Gud. Og nå forsikret han henne om at Herren ville gjengjelde det hun hadde gjort, og gi henne «full lønn», fordi hun var kommet «for å søke ly under hans vinger» (Rut 2,12).

Derfor kunne Rut heller ikke tie med sin skjulte sorg. Den var gjennomskuet og forstått av den vennlige mannen som sto foran henne. Det hun hittil ikke hadde røpet for noen, brøt nå fram fra hjertet hennes, som for å befri henne for en byrde hun lenge hadde båret: «Du har trøstet meg og talt vennlig til din tjenestepike, enda jeg ikke engang er som en av de kvinner som er i din tjeneste» (Rut 2,13).

Fortsettelsen følger helt naturlig av det som allerede er fortalt. Boas behandlet henne med stadig større vennlighet; han så i Rut en av sin egen slekt og ga henne de rettighetene som hørte til. Hun tok imot dem i ydmykhet, nesten uten å være klar over at hun fikk noen særlig oppmerksomhet fra ham. Slik fortsatte hun å arbeide som før, helt til kvelden, og tok så med seg hjem til svigermoren det hun hadde til overs av maten Boas hadde gitt henne (Rut 2,14–18).

Men det Rut i sin beskjedenhet ikke hadde sett, ble ikke skjult for den gamle Noomi. Hun undret seg over utbyttet svigerdatteren kom hjem med om kvelden, og før hun visste hvem det var Rut hadde sanket aks hos, uttalte hun et hjertelig ønske om at Herren måtte velsigne den ukjente velgjøreren. Ved første øyekast så hun Herrens usynlige, velsignende hånd i svigerdatterens dagsverk. Den fremmede moabittkvinnen hadde, uten selv å forstå det fullt ut, begynt å lære sin motløse hebraiske svigermor Israels takkesang.

Da Rut så hadde fortalt henne hva som hadde hendt i løpet av dagen, gikk det opp et klarere lys for den gamle Noomi. Sorgens slør, som i disse mange årene hadde ligget over øynene hennes, vek, og med ett så hun at det sto en velsignende hånd bak alt dette.

I sin svakhet og dype sorg hadde hun knurret mot Gud; i sin vantro og motløshet hadde hun klaget bittert mot ham. Hun hadde trodd seg forlatt og glemt av ham, og det hadde senket henne ned i en tilstand der alt syntes sårt og sørgelig for henne. Men nå forsto hun at Herren aldri hadde forlatt dem, verken

de levende eller de døde – hvor mye hun og hennes enn hadde fart vill og tenkt ondt om Gud (Rut 2,20).

Da hun hadde fått gi sin oppvåknende tro luft i hjertelig takk, vokste troen fram til større mot og frimodighet. Nå lot hun den forbausede Rut få vite at Boas sto i nært forhold til dem: «Han er en av våre løsere» (Rut 2,20; jf. 3 Mos 25,25; 5 Mos 25,5). Likevel synes de to ensomme kvinnene ikke å ha knyttet noen bestemte planer til de håpene som våknet. Rut fortsatte som før å arbeide i stillhet på Boas' åkrer hele bygghøsten og helt til hvetehøsten var slutt – i alt et tidsrom på nesten to måneder (Rut 2,23).

I denne tiden våknet mange tanker hos den gamle Noomi, der hun satt hjemme i ensomheten og grunnet på det som hadde hendt. Rut gikk til sitt daglige arbeid uten å forstå hva som foregikk. De forandrede forholdene hadde ikke vekket noen store tanker hos henne; hun var fremdeles den beskjedne fremmede.

Men nettopp disse elskverdige egenskapene hennes gikk ikke upåaktet hen hos Boas, som hver dag hadde anledning til å legge merke til hvordan hun ferdedes. Og Rut på sin side følte seg inderlig tiltalt og glad over denne vennlige mannen, den første i Israel som hadde talt trøstens ord til hjertet hennes.

Under disse omstendighetene fulgte den gamle Noomi ikke annet enn Guds forsyns fingerpek da hun søkte «et hjem» for svigerdatteren i Boas' hus; i alt hadde Rut jo vist seg å være en ekte israelittisk kvinne. Forholdene, slik de hadde utviklet seg, falt sammen med Noomis hjerteligste ønsker og inderligste bønner. Det gjensto bare å ta det rette og kloke skrittet. Alt var nå forberedt; alle de handlende personene sto så å si ferdige til å ta sin rolle i det som nå følger.

Men måten saken føres fram på, må ikke bedømmes etter våre vesterlandske tenkemåter. Likevel er det ingenting i den som på noen måte støter finfølelsen; alt er rent og sømmelig i ordets edleste betydning.

Det eneste Noomi kunne gjøre, var å få prøvd om håpene hennes lot seg virkeliggjøre. Hun måtte nøye seg med å være den som spurte. Loven som påla den nærmeste slektningen å løse inn den avdødes jord (3 Mos 25,25), forpliktet ham nemlig ikke dermed til å gifte seg med den barnløse enken han etterlot. Det var strengt tatt bare den dødes bror som hadde den plikten (5 Mos 25,5).

Det ser likevel ut til at skikken i Betlehem på dette punktet hadde holdt seg mer til lovens ånd enn til bokstaven. Noomi hadde altså ingen lovlig rett å påberope seg overfor Boas. Dertil kom det hun ikke kunne være uvitende om: at det fantes en nærmere slektning av Elimelek i Betlehem enn Boas. Og endelig var det etter loven ikke Noomi, men Rut, som kunne komme med krav om ekteskap (5 Mos 25,7–8).

Men vi ville miste ånden i denne fortellingen om vi fortapte oss i de forskjellige omstendighetene som spiller inn her, uten å holde skarpt fram for oss at Guds hensikt med denne loven om innløsning og om ekteskap med den barnløse enken først og sist var at «den avdødes navn ikke skal utslettes av Israel» (5 Mos 25,6).

Og det var denne grunntanken som ledet alle de tre som handler her: Noomi, Rut og Boas. Vi har heller ikke noe fyldigere og bedre bevis for lovens betydning

og viktighet enn nettopp denne fortellingen – når vi husker at Davids sønn etter kjødet, vår Herre Jesus Kristus, stammet fra et ekteskap som bygde på den.

Med dette for øye går vi videre for å samle trådene i fortellingen vår. Etter svigermorens råd legger Rut av seg enkedrakten og arbeidsklærne. Høytidskledd som en brud – men sikkert ikke for å vinne beundring i Boas' øyne, for det som nå skjer, foregår om natten – går hun til treskeplassen der Boas skulle komme for å kaste bygget sitt (Rut 3,2). Uten at noen ser henne, merker hun seg hvor han legger seg til å sove, og så legger hun seg ydmykt ned ved føttene hans.

Ved midnatt kommer Boas tilfeldig borti skikkelsen ved føttene sine. Han våkner overrasket, bøyer seg forundret fram for å se, og får øye på en kvinne som ligger ved føttene hans. Han retter noen spørrende ord til henne, og hun svarer ham – et utsøkt vakkert svar, som enkelt og kvinnelig forklarer det hun har gjort (Rut 3,8–9).

Her må vi merke oss to ting. Boas finner ikke noe underlig eller usømmelig i det Rut har gjort. Tvert imot roser han det hun har gjort, og finner det enda vakrere enn alt han tidligere har hatt anledning til å beundre hos henne (Rut 3,10). På den annen side tyder Boas' ord på at hun, selv om hun fullt ut følte at hun hadde våget det hun mente var hennes rett, likevel hadde gått fram med den blygheten som var naturlig under slike forhold.

Vi synes nesten å høre de hviskende ordene fra hennes bevende hjerte når vi lytter til det milde og oppmuntrende svaret Boas gir henne: «Vær ikke redd, min datter!» (Rut 3,11) Ingen uren tanke blandet seg inn i denne midnattssamtalen på Boas' treskeplass. Det gikk for seg slik vi kunne vente det av dem som ble betrodd den æren å bli vår Herres forfedre.

Deretter fortalte Boas Rut at det fantes en løser som var nærmere i slekt enn han, og at denne slektningen først måtte få lagt fram sin rett og sine plikter, så saken ble ført helt i samsvar med loven (Rut 3,12–13). Det var nå bare denne lovbestemmelsen som sto i veien for at forbindelsen mellom dem kunne fullbyrdes; det indre båndet var allerede knyttet. Saken måtte altså legges fram for den nærmeste løseren, så det hele kunne fullføres slik loven krevde.

Da begge på denne måten hadde fått saken sin klarlagt, la de seg ned igjen i stillhet. Det som var igjen av den korte sommernatten, gikk snart. Før dagen var grydd så langt at den ene kunne kjenne igjen den andre, forlot Rut treskeplassen. Hun bar med seg løserens gave til svigermoren som et tegn på at han hadde forstått hennes innerste tanker, og at den gamle, forlatte kvinnens håp – både for de døde og for de levende – skulle bli oppfylt (Rut 3,14–17).

Fortellingen vår skynder seg nå mot slutten. Tidlig om morgenen gikk Boas straks opp til byporten, der folk samlet seg når viktige saker skulle drøftes. Der satte han seg som den ene parten i saken. Da den nærmeste løseren gikk forbi, ropte han ham til seg og ba ham ta plass som den andre parten. Så samlet ti av de eldste seg omkring dem for å være vitner etter gammel skikk (Rut 4,1–2).

For å forstå det som nå foregikk mellom Boas og den navnløse nærmeste løseren, må vi likevel legge til noen forklarende merknader om saken og om loven som gjaldt den. Det vi hittil har sagt om dette, strekker nemlig ikke til for å forklare hva det her dreier seg om. Vanskeligheten ligger i at Noomi hadde solgt

eiendommen sin. Den blir ikke mindre om vi antar at hun ikke virkelig hadde solgt den, men bare satt den til salgs.

Loven i 4 Mos 27,8–11 omtaler ikke noe tilfelle som helt svarer til det vi har her. Den regner nemlig bare med to tilfeller. Det ene er at en barnløs mann dør; da plikter hans nærmeste slektning å gifte seg med enken han etterlater seg (5 Mos 25,5). Det andre er at noen blir tvunget av fattigdom til å selge eiendommen sin; da kan den opprinnelige eierens nærmeste slektning løse eiendommen inn (3 Mos 25,25). Det går fram av dette at det første tilfellet var påbudt som en plikt etter loven, mens det andre heller gjaldt en rett.

Begge knyttet seg til slektskapet og hadde samme mål: å holde familien oppe i Israel slik den var fra opprinnelsen. Dette var prinsippet, og selv om loven ikke uttrykkelig sier det, måtte det etter lovens ånd gjelde i alle lignende tilfeller. Det kunne for eksempel hende at en mann ønsket å gifte seg med enken uten å være i stand til å løse inn eiendommen. Men omvendt kunne ingen gjøre krav på å løse inn eiendommen uten å gifte seg med enken. I slike tilfeller gjaldt det å holde fast ved lovens ånd etter det fastsatte prinsippet.

Den barnløse enken var altså den rette eieren av den avdødes jord, og veien til jorden gikk da bare gjennom ekteskap med henne. Derfor erklærer også alle autoriteter at hun i slike tilfeller alene hadde rett til å bruke og drive jorden. Et sted i Misjna (Jebamot 4,3) sier at det er lovlig for henne å selge den avdøde mannens eiendeler. Det er riktignok tvilsomt om dette uttrykket også gjelder den avdødes jord. Men i så fall ville det heller ikke ha gått ut over lovens prinsipp og ånd.

I saken vi har foran oss, tilhørte eiendommen altså fremdeles Noomi og gjennom henne Rut, mens retten til å kreve ekteskap naturligvis bare tilkom Rut. Den eiendommen Noomi fremdeles hadde, måtte dermed gå over til Rut dersom hun giftet seg igjen, så ingen hadde rett til å gjøre krav på jorden uten også å gifte seg med henne. Ingen slektning hadde ennå gjort den nærmeste slektningens plikt mot Rut, og derfor kunne heller ingen gjøre krav på den nærmeste slektningens rett til Noomis jord.

Når den nærmeste slektningen altså avslo å gjøre sin plikt, og Noomi ikke lenger var i stand til å beholde eiendommen sin, kunne hun selge den, og det i samsvar med lovens ånd. Ingen ble gjort urett med dette. Det ville ha vært den største urettferdighet å gi den nærmeste slektningen adgang til å løse inn eiendommen når han ikke samtidig ville gifte seg med enken. I stedet for å holde oppe et navn i Israel ville det ha utslettet navnet for alltid.

Dette var altså saken som Boas og den ukjente løseren nå skulle avgjøre. Boas la først fram for den andre parten den nærmeste slektningens rett: å løse inn jorden. Dette tilbudet tok han imot. Men da Boas minnet ham om at denne retten førte med seg plikten til å gifte seg med Rut, og at han også måtte gi slipp på retten om han avslo plikten, overlot den nærmeste løseren sin rett til Boas (Rut 4,3–6).

Saken ble så avgjort etter en gammel symbolsk skikk, som vi også finner spor av i 5 Mos 25,9. Hos alle de gamle folkene var skoen et symbol dels på avreise

(2 Mos 12,11), dels på å ta noe i eie (jf. Sal 60,10).[4]

Løseren rakte Boas skoen sin og viste dermed at han overlot ham sin eiendom og rett (Rut 4,7). Både de eldste som var samlet, og de andre som sto omkring for å være vitner til overdragelsen, fulgte den høytidelige handlingen med hjertelige ønsker (Rut 4,9–12). Hele byen visste jo at Rut var «en god kvinne» (Rut 3,11), og de hadde ingen innvendinger mot å ta imot moabittkvinnen som en mor i Israel.

Alt ble gjort med Guds velbehag, og derfor uteble heller ikke oppfyllelsen av ønskene som fulgte handlingen. I dette ekteskapet ble det født en sønn som gledet hjertene til alle i Betlehem. Noomi fikk nå en løser – ikke bare til å forsørge henne på hennes gamle dager og løse inn og samle eiendommen hennes, men først og fremst en som bevarte familiens navn i Israel! Og denne løseren ble far til Isai (Rut 4,13–17).

Slik førte historien, som begynte med fattigdom, hungersnød og utlendighet, opp til Davids kongetrone. Dette var hovedgrunnen til at den ble fortalt og fikk plass blant Bibelens skrifter. Derfor ender også Ruts bok med å gi Davids slektstavle i et symbolsk forkortet omriss (Rut 4,18–22). Det er det eneste tilfellet der et skrift er viet til en kvinnes liv og gjerninger – og attpåtil en fremmed kvinne. Men denne kvinnen var også Det gamle testamentes Maria.

[4] En folkelig illustrasjon av dette er den gamle skikken å kaste en sko etter bruden når hun forlater farens hus. Her finner vi også forklaringen på skikken, som ennå er i bruk, å kysse pavens tøffel – et tegn på at han gjør krav på besittelse av og herredømme i kirken.

Om Alfred Edersheim

1825–1889

Alfred Edersheim (1825–1889) ble født i Wien av jødiske foreldre og fikk en grundig jødisk oppdragelse. Under studietiden i Pest kom han i kontakt med skotske misjonærer blant jødene og ble kristen i 1846. Han studerte teologi i Edinburgh og Berlin og ble prest i Den frie skotske kirke, først i Aberdeen og senere i Torquay i England. Til slutt gikk han over til Den engelske kirke og underviste ved universitetet i Oxford. Han døde i Menton i Frankrike i 1889.

Med sin store kunnskap om jødisk liv, skikk og skriftforståelse ble Edersheim en av de mest leste bibelforklarerne på 1800-tallet. Hovedverket er *The Life and Times of Jesus the Messiah* (1883). Han skrev også *The Temple, its Ministry and Services* og en bibelhistorie for Det gamle testamente i sju bind.

Bibelhistorien følger Det gamle testamente bok for bok, forklarer bakgrunn, ord og skikker, og peker fram mot Kristus. Den ble oversatt til dansk-norsk av pastor Ragnvald Gjerløw og utgitt i Christiania 1887–92.

Ordforklaringer

Jehova – Jehova er en gjengivelse av Guds eget navn i Det gamle testamente, som på hebraisk skrives med de fire konsonantene JHVH (יהוה). Navnet betyr «Han som er», slik Gud selv forklarte det for Moses: «Jeg er den jeg er» (2 Mos 3,14). Som Edersheim viser, sier navnet ikke bare at Gud er til, men også hvem han er for sitt folk: den uforanderlige, som er trofast mot sine løfter. Det vanlige ordet for Gud, Elohim (אֱלֹהִים), peker på ham som Skaperen og den Allmektige, og patriarkene kjente ham som El Sjaddai, den Allmektige. Men under paktsnavnet Jehova ble han kjent da han oppfylte løftene og førte Israel ut av Egypt (2 Mos 6,2–3). Dette navnet klinger også med i ordene om «han som er og som var og som kommer» (Åp 1,4; 1,8). Av ærefrykt sluttet jødene å uttale gudsnavnet og leste i stedet Adonai, «Herre». Derfor gjengir norske bibler JHVH med «Herren». Formen «Jehova» er en blanding av konsonantene i JHVH og vokaltegnene fra Adonai. Vokalene i Adonai er a–o–a (i-en til slutt er konsonanten j, ikke en vokal). Vokaltegnene ble satt under bokstavene JHVH for å minne leseren om å si Adonai. Den første vokalen i Adonai er en svært kort a, fordi den står under en strupelyd (alef). Under J, som ikke er en strupelyd, blir den samme halvvokalen til en enda kortere e: J-e-H-o-V-a-H. Senere ble dette lest rett fram som ett ord, og siden den siste H-en er stum, ble det «Jehovah», på norsk «Jehova».

Josefus – Flavius Josefus (ca. 37–100 e.Kr.) var en jødisk historieskriver av prestelig slekt i Jerusalem. Under opprøret mot Roma (66–70 e.Kr.) ledet han de jødiske styrkene i Galilea, men ble tatt til fange. Han kom senere i tjeneste hos keiser Vespasian og skrev resten av livet i Roma. To av verkene hans er særlig viktige: «Den jødiske krig», om opprøret og Jerusalems ødeleggelse i år 70, og «Jødiske oldtidshistorier», om jødenes historie fra skapelsen til hans egen tid. Fortolkerne viser til dem med de latinske forkortelsene «Bell.» (Bellum Judaicum) og «Ant.» (Antiquitates). Josefus er den viktigste kilden utenom Bibelen til jødisk historie på Jesu og apostlenes tid. Han nevner blant andre Herodes-slekten, Pilatus, Johannes døperen og Jakob, «bror av Jesus, som ble kalt Kristus». Han skrev som jøde for et romersk publikum, og det han forteller, må derfor leses med et visst forbehold.

Urim og tummim – Hebraisk urim og tummim (אוּרִים וְתֻמִּים), ordrett «lysene og fullkommenhetene». Det var noe ypperstepresten bar i brystduken over hjertet når han gikk inn for Herrens ansikt (2 Mos 28,30; 3 Mos 8,8). Gjennom dem søkte han Herrens svar i viktige saker for folket (4 Mos 27,21; 1 Sam 28,6). Skriften sier ikke hvordan de så ut eller hvordan svaret ble gitt. Etter fangenskapet var de ikke lenger i bruk (Esra 2,63).

Wadi – Arabisk ord for en dal med et elveleie som er tørt det meste av året og bare fører vann i regntiden. I Israels land og på Sinaihalvøya er wadiene ofte trange, bratte og klippefulle, og mange veier gikk gjennom dem. I Bibelen svarer det gjerne til hebraisk naḥal (נַחַל), som i norske bibler blir gjengitt med «bekk» eller «dal», for eksempel Kedron-bekken.